

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA AHISKA TÜRKLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet Fatih ŞAHİN

1150Y81109

Öğretim Üyesi: Prof. Dr. Mim Kemal Öke

İSTANBUL, Haziran 2014

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA AHISKA TÜRKLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet Fatih ŞAHİN

1150Y81109

Danışman: Prof. Dr. Mim Kemal Öke

İSTANBUL, Haziran 2014

T.C.

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ONAY SAYFASI

Yüksek lisans öğrencisi Mehmet Fatih Şahin in "Türk Dış Politikasında Ahlak Dönüşümü" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Uluslararası İktisat Yüksek Lisans tezi olarak (oybirliği / oyçokluğu) ile başarılı bulunmuştur.

Adı - Soyadı

İmza

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mustafa Kemal Öksüz

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Ayşe Değirli Maro

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Hasan Basri Yılmaz

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İstanbul Ticaret Üniversitesi Lisansüstü

Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamıyla uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesinin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yurt içindeki ve yurt dışındaki Ahıska Türklerinin sorunlarına olan duyarlılığının ve sorunların çözümü konusundaki faaliyetlerin araştırılmasıdır. Çalışmada Ahıska Türklerinin, 1944 sürgünü, Fergana olayları, Krasnodar sorununun sebep ve sonuçları ayrıntılı olarak ele alınmıştır. SSCB'nin dağılması sonucu ortaya çıkan yeni devletlerde çok büyük coğrafyada, küçük topluluklar halinde iskân edilmeleri sonucu oluşan problemler ve bu problemlerin vatana dönüş mücadelesine etkileri incelenmiştir. Vatana dönüş mücadelesinde tarihsel süreç, fikir ayrılıkları, bölünmeler, Ahıska Türklerinin, kimlik ve azınlık hakları ve sorunları ele alınmıştır. Ahıska Türklerinin, ABD'ye göç etmesinin Ahıska Türkleri ve Türkiye açısından önemi ve sonuçları değerlendirilmiştir. Ahıska Türklerinin vatanlarına dönüş konusunda ulusal ve uluslararası mücadeleleri, eylemleri kronolojik sıralamada verilmiştir. Ahıska Bölgesi stratejik açıdan incelenmiştir. Ahıska Türklerinin Türk Dış Politikasında konumu, önemi ele alınmıştır. Ahıska Türklerinin Türk Dış Politikasına etkisi incelenmiştir. Ahıska Türklerinin Türkiye ve Dünyada dernekleşme ve örgütlenme faaliyetleri ele alınmıştır. Ahıska Türklerinin nüfus, sosyo-politik ve demografik yapıları incelenmiştir. Çalışmada kaynak taraması yapılmıştır. Çeşitli kitap, dergi, ansiklopedi, yayınlanmış tezler, sözlü tarih alıntılarında oluşan ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır. Kaynaklar bilimsel yöntemlerle kronolojik ve her bölümün kendi içinde bütünlüğü olabilecek biçimde karşılaştırmalı ve ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahıska Türkleri, Rusya, Türk, Kafkasya, Ermenistan, Gürcistan, İslamiyet, Göç, Savaş, Etniste, Türk Dış Politikası

ABSTRACT

The purpose of this study is searching activities for the solution of problems of Meskhetian Turks living in Turkey and abroad and sensitivity of Republic of Turkey for their problems. In the study, causes and effects of 1944 exile, Fergana events and Krasnodar problem are discussed in detail. Problems resulting from the fact that they reside in a very big geography as small communities following disintegration of the USSR and effects of such problems in their returning to their homeland are examined. Historical process, separation and differences in opinion and identity and minority rights problems of Meskhetian Turks are discussed. Importance and results of migration of Meskhetian Turks to United States for Turkey and Meskhetian Turks are evaluated. National and international struggles and activities of Meskhetian Turks to their homeland are presented in chronological order. Meskhetian region was examined from a strategic point. The status and importance of Meskhetian Turks in Turkish Foreign Policy are discussed. Also association and organization activities of Meskhetian Turks in Turkey and in the world are discussed. Population, socio-political and demographic structure of Meskhetian Turks, were investigated. In the study literature scanning was conducted. Secondary sources like several books, magazines, encyclopedias, published theses, oral history excerpts were used. Resources are given in chronological order with the scientific method comparatively and in detailed as each part has entirety in itself.

Keywords: Meskhetian Turks, Russia, Turkey, Caucasus, Armenia, Georgia, Islam, Immigration, War, Ethnicity, Turkish Foreign Policy

HARİTA LİSTESİ

Sayfa No

Harita 1.1. Ahıska Bölgesi Haritası..... v

Çevrimiçi <http://kmoksy.com/ahıska/93macirleri.html> 01.06.2014

KISALTMALAR

- AB** : Avrupa Birliği
- ABD** : Amerika Birleşik Devletleri
- AHDEF** : Uluslararası Ahıska Türk Dernekleri Fedearsyonu
- AKPM** : Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi
- ASAM** : Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi
- BM** : Birleşmiş Milletler
- İHK** : İçişleri Halk Komiserliği
- HKS** : Halk Komiserler Sovyeti
- İOM** : Uluslararası Göç Örgütü
- KP** : Komünist Parti
- KP MK** : Komünist Parti Merkez Komitesi
- MHP** : Milliyetçi Hareket Partisi
- MK** : Merkezi Komite
- SSCB** : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
- SSR** : Sovyet Sosyalist Cumhuriyet
- SSCB İHK** : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği İşleri Halk Komiserliği

SSCB HKS : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Halk Komiserler Sovyeti

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

TİKA : Türk İşbirliği Kalkınma İdaresi

TOKİ : Toplu Konut İdaresi

TRACECA : Trans Coriddor Eruope Caucasus Asia

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
HARİTA LİSTESİ	v
KISALTMALAR	vi
GİRİŞ	1
1. AHISKA TÜRKLERİ SORUNUNUN TARİHSEL ARKAPLANI	5
1.1.Ahıska Türkleri kimdir?	5
1.2. Ahıska Türklerinin Kökeni	6
1.3.Coğrafi Açıdan Ahıska.....	7
1.4. Osmanlı Döneminde Ahıska	8
1.5. Ahıska'nın Osmanlıdan Kopuş Süreci	8
1.6. Ahıska Hükümet-i Mukvakkatası (29 Ekim 1918 -30 Kasım 1918)	12
1.7. Kars Milli Şura Hükümetinin Kurulması ve Ahıska'nın Milli Şura Hükümetine Katılması	13
2. 1944 SÜRGÜNÜ ve VATANA GERİ DÖNÜŞ ÇABALARI	16
2.1. Sovyet Döneminde Ahıska.....	16
2.2. Sürgünün Gerekçesi	17
2.3. İkinci Dünya Savaşı ve Sürgün	18
2.4.Sürgün Sonrasında Ahıska Türklerinin Yaşadıkları Sorunlar.....	25
2.5. Pasif Mücadele Dönemi	28
2.6. Aktif Mücadele Dönemi.....	32
2.7. Uluslararası Platformlarda Mücadele Dönemi.....	34
3.FERGANA OLAYLARI ve KRASNODAR SORUNU	45
3.1. Fergana Olayları Öncesinde Özbekistan.....	45
3.2. Fergana Olaylarının Nedenleri	48
3.3. Fergana Olaylarının Ayrıntısı	53
3.4. Fergana Olaylarının Sonuçları	55
3.5. Krasnodar Sorunu.....	58

4. AHISKA TÜRKLERİNİN NÜFUSU	66
5.TÜRKİYE DIŞ POLİTİKASINDA AHISKA TÜRKLERİ KONUSU, TÜRKİYE’DEKİ AHISKA TÜRKLERİ ve DERNEKLERİNİN FAALİYETLERİ	72
5.1. Stratejik Açıdan Ahıska Bölgesi	72
5.2. Ahıska Türklerinin Türkiye’ye Göçü.....	74
5.3. Türk Dış Politikasında Ahıska Türkleri konusu	76
5.4. Ahıska Türkleri Derneklerinin Örgütlenme ve Dayanışma Faaliyetleri	90
SONUÇ.....	95
KAYNAKÇA	102

GİRİŞ

Bu yüksek lisans tezinde, Ahıska Türkleri üzerine odaklanmıştır. Ahıska Türklerinin siyasi tarihi uluslararası ilişkiler disiplinin genel çerçevesi içinde irdelenmek üzere yola çıkmıştır. Ahıska Türkleri, Türkiye'nin kuzeydoğu sınırına komşudur. 250 yıl Osmanlı idaresinde kalan Ahıska, Anadolu'nun doğal uzantısı olmuştur. Birinci Dünya Savaşı sonlarına kadar birlikte yaşadığımız, yüzyıldan az bir süre vatan topraklarından ayrı kalan, birlikte yaşam hatıralarının henüz çok taze olduğu, aynı dili, aynı dini, aynı gelenek ve göreneklere sahip Türk Topluluğudur. Ahıska Türkleri Anadolu Türklüğünün ve Doğu Anadolu Türk Kültürünün bir parçasıdır. Türkiye Cumhuriyet'i sınırları dışında Anadolu Türkçesine en yakın Türkçenin konuşulduğu Türk topluluğudur. Ahıska Türkleri, 1944 sürgününden bu yana yüzyıla yakın bir süredir Türkiye'ye komşu değildir. Vatanlarından koparılmış hiç bilmedikleri ve iklimine hiç alışık olmadıkları Özbekistan, Kırgızistan, Kazakistan topraklarına sürgüne gönderilmiştir. Üstelik diğer sürgüne gönderilen halklara, İkinci Dünya savaşında Nazi Almanya'sı ile işbirliği bahanesi gösterilirken böyle bir işbirliğinin olmadığı Ahıska Türklerine bir gerekçe bile gösterilmemiştir. Genç erkekler cephede savaştığı için sürgüne kadınlar, çocuklar ve yaşlılar gönderilmiştir. Savaşın bitimi ile birlikte savaş gazisi Ahıska Türkleri de sürgüne gönderilmiştir. Sürgün yük trenlerinin vagonlarında aç, susuz, dayanılmaz soğuk hava şartlarında en temel ihtiyaçlarından mahrum şekilde gerçekleştiği için sürgün sürecinde binlerce Ahıska Türkü yollarda hayatlarını kaybetmiştir. Stalin döneminin bitmesiyle sürgüne tabi olan birçok halk affedilip, anavatanlarına geri dönmesine izin verilirken, Ahıska Türklerine vatanlarına dönüş hakkı tanınmamıştır.

Fergana'da 1989 yılında katliama maruz kalan Ahıska Türkleri ikinci defa sürgüne gönderilmiştir. Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla Cumhuriyetlerin bağımsızlığını kazanması sonucu 7-8 farklı devlette yüz binlerce Ahıska Türkü yakınları ve aileleri ile iletişim kopukluğu yaşamıştır. Bu durum örgütlenme ve hak arama çabalarını oldukça güçleştirmiştir. Özbekistan'dan kaçan on binlerce Ahıska Türkü, Rusya ve Ukrayna'da birçok yerleşim birimlerinde çok zor koşullarda yaşam mücadelesi

vermektedir. Özellikle Krasnodar'da Ahıska Türkleri, kimlikleri olmadığı için evlilik bile yapamamaktadır. Taşınmaz ve mülk edinme haklarından yoksun, iş bulmanın imkânsız olduğu koşullarda en temel ihtiyaçlardan yoksun hayat sürmektedirler. Aşırı milliyetçi Rus Kozakların, Ahıska Türklerine yönelik baskı ve şiddet eylemleri başta Krasnodar bölgesi olmak üzere Rusya Federasyonun farklı şehirlerinde gerçekleşmiştir. Günümüzde de Ahıska Türkleri açısından olumlu bir tablodan söz etmek mümkün değildir.

Ahıska Türkleri, Sovyet idaresine girdikleri ilk yıllardan itibaren Türkiye'ye göç etme çabasındadırlar. Sovyet döneminde ilk defa 1972 yılında Başbakan Ferit Melen'e Türkiye'ye göç etme isteklerini resmi olarak belirtmişlerdir. Ahıska Türklerinin, Türkiye'ye göç etme talepleri Fergana olayları sonrasında yeni sürgün bölgelerindeki yaşam koşullarının doğurduğu sorunlar sonucunda had safhaya çıkmıştır. Gelen yoğun talepler sonucunda 1992 tarihinde Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Başbakan Süleyman Demirel ve diğer devlet yetkililerin çabasıyla Ahıska Türklerinden 500 aile Iğdır'a yerleştirilmiştir. Krasnodar'da koşulların Ahıska Türkleri için dayanılmaz boyutlara ulaştığı ve durumun insan hakları örgütleri tarafından uluslararası basında yer bulmasıyla birlikte Amerika Birleşik Devletleri, Krasnodar'da zor koşullarda yaşayan Ahıska Türklerini göçmen olarak kabul edebileceğini belirtmiştir. Binlerce Ahıska Türkü, Amerika Birleşik Devletlerine göç etmiştir. Böylelikle Ahıska Türkleri yetmiş yıldan kısa bir zaman zarfında iki defa sürgüne tabi olmuş ve yurtlarından on binlerce kilometre uzaklara farklı bir ülkeye sığınmak zorunda kalmış olan tek topluluk olarak tarihe geçmiştir. Günümüzde Ahıska Türkleri, eski Sovyetler Birliği topraklarında milyonlarca kilometrekare uçsuz bucaksız alanda, binlerce yerleşim biriminde ve her yerleşim biriminde birkaç aileden oluşan nüfuslarıyla, toplamda 500 bini bulmayan sayılarıyla dillerini, dinlerini, geleneklerini muhafaza etme gayreti içerisinde.

Tüm bu olumsuzluklara rağmen Ahıska Türkleri kitap, gazete, dergi çıkarmıştır. Dağıtıldıkları milyonlarca kilo metre kare alanda kongreler, toplantılar ve kurultaylar düzenlemiştir. Binlerce kilometre uzaklara, yüzlerce Ahıska Türkü temsilci, delege olarak katılmıştır. Ulusal ve uluslararası platformlarda sürgünden doğan hak ve kayıplarının iadesi ve vatanlarına dönüş mücadelesi verilmiştir. Tüm bu olumlu tabloların yanında Ahıska'ya dönüş konusundaki görüş farklılıkları bölünmeleri

beraberinde getirmiştir. Gürcü tezini kabul edip Türklüklerinden sıyrılarak Gürcistan'a dönüş çabasında yeni fikirler ortaya atılmıştır. Tüm bunların sonucunda Ahıska'ya dönmek için mücadele veren, Türkiye'ye göç etme çabasında olan ve Gürcü tezini kabul edip Müslüman Gürcü olarak ve Gürcü soyadlarını kabul ederek Gürcistan'ın herhangi bir yerine göç etmek isteyen üç farklı görüş ortaya çıkmıştır.

Toplumsal vahşet ve travmalardan üç tanesini yaşayan Ahıska Türkleri, mücadelelerini; Soğuk Savaş döneminde, Prestroyka döneminde ve SSCB dağıldıktan sonraki dönemlerde ses getiren eylemlerle ulusal ve uluslararası basında gündemi teşkil etmişlerdir.

Yenidünya düzeninde Kafkaslar, doğal kaynakların enerji geçiş koridorunda stratejik açıdan önemlidir. Yeni projelerle stratejik önemi daha da artan, yeni demir yolu ve karayolu projeleriyle Kafkalarla Orta Asya arasında bağlantı noktasında olan Ahıska Bölgesine, Ahıska Türklerinin geri dönmesi hiç kuşkusuz Türkiye Cumhuriyeti Dış Politikası için büyük önem arz etmektedir. Ayrıca Ahıska Türklerinin sürgün edilmesinin sonucunda boşalan bölgede Ermeniler çoğunluğu oluşturmaktadır. Bölgede Ermenilerin özerklik ve bağımsızlık talepleri Ahıska Bölgesinin Türk Dış Politikası açısından önemini oldukça arttırmaktadır.

Çalışmada, kitaplar, dergiler, ansiklopediler, yayınlanmış tezlerden oluşan ikincil kaynaklar; bilimsel yöntemlerle kronolojik ve her bölümde kaynaklar arasında anlamsal ve devamlılık açısından bağlantılar oluşturularak ayrıntılı biçimde karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Çalışma 6 ana bölüm üzerine inşa edilmiştir. Birinci bölümde Ahıska Türklerinin kökeni, Ahıska Bölgesinin coğrafi özellikleri, Osmanlı döneminde Ahıska ve Osmanlı'nın geri çekilmesiyle oluşan boşlukta Osmanlıya dâhil olma çabası için verilen mücadelenin üzerinde durulmuştur. Kars Milli Şura Hükümetine katılan Ahıska ve Çarlık Rusya'sı dönemindeki Ahıska'dan tarihsel kesitler verilmiştir. İkinci bölümde Sovyet döneminin ilk yıllarında Ahıska, 1944 Sürgünü, sürgünün olası gerekçeleri, sürgün sonrası Ahıska Türklerinin Trajedileri tarihsel kaynaklarla sunulmuştur. İkinci bölümde ayrıca vatan dönüş mücadelesine yer verilmektedir. İlk dönemlerde pasif eylemlerle gerçekleşen mücadele zamanla olgunlaşarak Ahıska Türklerine yönelik sıkıyönetimin kalkmasıyla birlikte, Sovyet yetkililere birebir

müracaat ve dilekçe, mektup gönderme suretiyle hak arama ve vatana dönüş taleplerin ibarettir. Daha sonraki yıllarda BM ve Türkiye'ye müracaatlar, mitingler ve kongrelerden oluşan sorunun uluslararası platformlara taşıma süreçlerine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde Fergana olayları öncesi Özbekistan'dan hakkında bilgiler verilmiş, Fergana olaylarının nedenleri sıralanmış, Fergana olaylarının sonuçları ayrıntısı ile ele alınmıştır. Ayrıca Krasnodar sorunu ayrıntısı ile ele alınmış, sorunun politik, etnik ve uluslararası boyutta neden ve sonuçları irdelenmiştir. Krasnodar sorununa, Amerika Birleşik Devletlerinin müdahil olmasının sorunun çözümü açısından detaylı incelenmiştir. Dördüncü bölümde Ahıska Türklerinin nüfusu farklı kaynaklardan karşılaştırmış ve ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Beşinci bölümde Ahıska Bölgesi stratejik açıdan incelenmiş, yeni ulaşım ve enerji hatlarında koridor olan Ahıska Bölgesinin stratejik önemi farklı açıdan değerlendirilmiştir. Ahıska Türklerinin Türk Dış Politikasındaki konumu, önemi belirtilmiştir. Türkiye Devleti'nin yurt içindeki ve yurt dışındaki Ahıska Türklerinin sorunlarına olan duyarlılığı, sorunları çözüm konusundaki çabaları araştırılmıştır. Ahıska Türklerinin Türkiye'ye göçü, Ahıska Türklerinin yurt dışında ve Türkiye'de örgütlenme ve dernekleşme faaliyetleri ayrıntısıyla sunulmuş

BİRİNCİ BÖLÜM

1. AHISKA TÜRKLERİ SORUNUNUN TARİHSEL ARKAPLANI

1.1.Ahıska Türkleri kimdir?

Ahıska adı yazılı kaynak olarak ilk Dede Korkut'un eserlerinde "Ak-Sıka" "(Ak Kale)" olarak geçmiştir.¹ Selçuklu tehdidi nedeniyle zor duruma kalan Gürcistan, çözümü aynı mezhepten savaşçı Kıpçakları ülkesine davet etmekte ve birlikte topraklarını savunmakta bulmuştur. Kıpçak ordusunun yardımıyla Tiflis yeniden ele geçirilmiştir. Kıpçaklar 1124'te kendi hesaplarına fethettikleri Ahıska, Ardahan, Göle dolaylarına yerleşmiştir.² Kıpçak'lı 1. Sagris, "Gürcistan Atabeki" unvanını alarak Artvin, Ardahan, Ahıska, Ahilkelek Azur bölgesinin "İlbeğsi"si olmuş ve Atabekler sülalesini kurmuştur.³

Devlet yapısında etkin hale gelen ve ülke yönetiminde söz sahibi olan Kıpçak Sülalesi, 1267 yılında Kıpçak Ortodoks Atabek Hükümetini kurmuş ve bölgeye hâkim olmuştur.⁴ On altıncı yüzyılın başlarında Ahıska Atabeklerinin sınırları Azgur'dan, Kas, Artvin, Tortum, İspir, Erzurum'a kadar uzanıyordu.⁵ 1578 yılında Serdar Lala Mustafa Paşa ve Özdemiroğlu Paşanın fethi ile Osmanlı İmparatorluğuna katılmıştır. Çıldır Meydan Muharebesinden sonra Ahıska Atabeyi Manuçhar Bey, İslamiyet'i kabul ederek "Atabekli Mustafa Paşa" adını alarak Çıldır/Ahıska

---

¹ Rehman Seferov, Ayhan Akış, "Sovyet Döneminden Günümüze Ahıska Türklerinin Yaşadıkları Coğrafyaya Göçlerle Birlikte Genel Bir Bakış", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 24,2008, s.396

² Yunus Zeyrek, **Ahıska Araştırmaları**, Ankara: 'yy', Kozan Ofset Matbaacılık, 2007,s.227

³ M. Fahrettin Kırzioğlu, "Ahıska Bölgesi ve Türklük", *Türk Kültürü Dergisi*, C. VIII, S. 87, 1970, s. 35

⁴ Mahmut Niyazi Sezgin, Kamil Ağacan, **Dünden Bugüne Ahıska Türkleri Sorunu**, , Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2003, s 12

⁵ Fatima Devrişheva, "Sözlü Kültür Bağlamında Ahıska Türkleri", (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara,2006,s. 11

Beylerbeyi olmuştur. Ahıska şehri, tarihi gelişmelerin akabinde eyaletin başkenti olmuştur.⁶

1.2. Ahıska Türklerinin Kökeni

Ahıska Türklerinin kökeni ile ilgili çok farklı teoriler ortaya atılmıştır. Müslümanlaşmış Gürcü olabileceği, Azeri kökenli olduğu, Tatarlarla akraba olduğu, Kıpçak kökenli olduğu tezleri ortaya atılmıştır. Oğuz boylarından gelen Azeri Türkleri, gerek dil gerekse gelenek yönüyle Ahıska Türklerinden farklıdır. Azeri Edebiyatı ve dili zengin estetik ve üslubuyla farklılığını ortaya koyarken, Ahıska Türkçesi, Kafkasya'da konuşulan diğer dillerde olduğu gibi Azeri Türkçesine göre daha kaba ve sert çizgiye sahiptir. Azeri Türkçesi ile bazı benzerlikleri, Azeri edebiyatının kültürel saha olarak yayılıp etkisini Ahıska Türkleri üzerinde göstermesi şeklinde açıklanabilir.⁷

Araştırmacı yazar Yunus Zeyrek, Ahıska Türklerinin kökenini şu şekilde açıklamaktadır.

Kıpçaklar, fethettikleri Kür ve Çoruh boylarına yerleştiler. Bugün Kür ve Çoruh Irmakları boyları ile Çıldır Gölü çevresinde yaşayan halk Kıpçakların torunlarıdır.⁸

Kafkasların kuzeyinden gelen Ortodoks Kıpçak/Kuman Türkleri Tiflis, Ardahan, Çoruh bölgesini Selçuklulardan almıştır. Bu uç bölgelerine ailelerini koruyucu savaşçı olarak yerleştirmiştir. Bu yüzden bu güne kadar Ahılkelek, Ahıska, Ardahan, Ardanoç, Oltu, Tortum, Şavşat, Artvin yerli halkın konuştuğu Türkçe Kıpçak/Kuman ağzına dönüşmüştür. Cemender Arslanoğlu'da Ahıska Türklerinin kökenini Kıpçak/Kuman Türklerine dayandıran uzmanlardandır.⁹

Bazı uzmanlara göre Ahıska Türkleri, Tatar kökenlidir. Fakat yazar İ. Miziev, Ahıska Türklerinin Kıpçak gruplarının içinde yer almış olmasının bu tezin dayanağı

---

⁶ Yunus Zeyrek, **Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri**, çevirim içi http://www.ahıska.org.tr/kitap_muhteviyat/ahıska%20bolgesi%20ve%20ahıska%20turkleri.pdf 02.06.2014,s.10-11-12- 13

⁷ Ali Paşa Veyselöğlü, **Ahıska Türklerinin Dramı**, Ankara: Ocak Yayınları, 1999, s. 2ve4

⁸ Zeyrek, Ahıska Araştırmaları, **a.g.e.**, s. 227

⁹ Cemender Arslanoğlu, "Osmanlıların Fethinden Önce Kuzey Doğu Anadolu Sınırlarımızdaki Ardahan-Çıldır-Posof- ve Hanak Bölgesinin Türklüğü Köyler ve Köylü Adları", *Türk Kültürü Dergisi*, C. XI, S. 126, 1973, s.55

olduğunu, fakat Tatarlarla Ahıska Türkleri arasında ne antropolojik, ne dil, ne de kültürel olarak tam anlamlı bir benzerlikten söz etmenin zor olduğunu belirtmiştir. Tatar Türkçesi ve Ahıska Türkçesi arasında büyük farklılıklar vardır. Tatarların, sosyal hayatında baskın motifler Ahıska Türklerinde görülmez.¹⁰

Bir başka kaynakta ise; Konya, Yozgat, Tokat başta olmak üzere İç Anadolu bölgesinden getirilip Ahıska ve çevresine yerleştirilen Türkler burada Yerli Türklerle karıştığından bahseder.¹¹

1.3.Coğrafi Açıdan Ahıska

Ahıska Bölgesi toplam yüzölçümü 6260 kilometre karedir. Ahıska'nın kuzeyinde ve doğusunda Gürcistan, güneyinde Ermenistan, güneybatısında Türkiye, batısında Gürcistan'a bağlı Acaristan Özerk Cumhuriyeti yer almaktadır. Bölge Ahıska, Adigün, Aspinza, Ahikelek ve Bogdanovka yerleşim birimlerinden ve bu yerleşim birimlerine bağlı 200 den fazla köyden oluşmaktadır.¹²

Ahıska; Kars'a 150 km, Ardahan'a 60 km, Türkiye sınırlarına 12 km uzaklıktadır. Kür Irmağı, Posof ve Adigön Çayları ve bu çaylara karışan derelerin suladığı verimli topraklar çok verimlidir.¹³

Ahıska, Posof Çayının iki yakasında yer alır. Karayoluyla Tiflis, Batum ve Türkiye'ye bağlanmaktadır. Türkiye sınırının çok yakınındaki Vale kasabasına kadar uzanan demiryolu Ahıska ile Tiflis arasındaki bağlantıyı sağlar.¹⁴

Ahıska Bölgesinin günümüz idari yapısında Samtshe-Cavaheti (Ahıska-Cavaheti) diye adlandırılmaktadır. 6413 kilometre kare yüz ölçümü olan yeni vilayette, 6 ilçe, 7 kasaba ve 250 köyden oluşmaktadır¹⁵

---

¹⁰ Veyselöglü, **a.g.e.**, s. 4 ve 6

¹¹ İlmira Ragibova, "Kırgızistan'da yaşayan Ahıska Türklerinin Folkloru", (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya,2008 s.5

¹² Seferov, Akış, **a.g.m.**, s 395

¹³ Zeyrek, Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri, **a.g.e.**, s.7

¹⁴ Nejla Günay, "Osmanlının Son Döneminde Ahıska Türklerinin Anadolu'ya Göç ve İskânı", *Bilig Dergisi*, S.51, (Bahar2012), s.126

1.4. Osmanlı Döneminde Ahıska

Ahıska, 1828 yılına Rusların eline geçinceye kadar 250 sene Çıldır eyaletinin başkentidir. Bedre, Azgur, Ahılelek, Hirtız, Cecerek, Altunale (boklıyan), Acara, Maçakhel (günümüzde Maçakhel'in bir kısmı Acara sınırları içerisindedir.), Artvin, Oltu, Narman, Kamkhıs, Posof, Ardahan, Çıldır, Göle sancağa bağlı yerleşim birimleridir. Rusların eline geçmeden önce Ahıska, çoğunluğu Müslüman Türk olan 50.000 nüfusu barındırmaktadır. Doğuda Trabzon ve Erzurum'dan sonra en önemli şehirdir.¹⁶

1.5. Ahıska'nın Osmanlıdan Kopuş Süreci

Rus General Paskeviç, 17 Ağustos 1828'de ordusuyla önlerine gelmiş, Ahıska'yı da tıpkı Kars'ta yaptığı gibi, yakarak düşürmeye çalışmıştır.¹⁷

Savunmada 5000 asker, 3000 sivil şehit olmuş, Rus tarafı ise 2 general, 8 subay toplam 118 kayıp vermiştir.¹⁸

1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda 14 Eylül 1829'da imzalanan Edirne anlaşması neticesinde Ahıska-Ahılkelek savaş tazminatı yerine Ruslara verilmiştir. Kars ve Ardahan'ın içerisinde yer aldığı diğer topraklar Osmanlılara kalmıştır.¹⁹

Ekim Devrimi dengeleri altüst etmiştir. Brest-Litovsk şehrinde yapılan barış görüşmelerinde Osmanlı masa başında zafer kazanmıştır. Brest-Litovsk Antlaşmasının Osmanlı devletini ile ilgilendiren maddeleri şunlardır:

Rus Ordusu Doğu Anadolu'yu en fazla 6 ile 8 hafta zarfında boşaltacak.

---

¹⁵ Hakan Sargın, "Ahıska Türkleriyle ilgili Politikaların Stratejik Boyutu", (Marmara Üniversitesi Türk Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarih Anabilim Dalı Genel Türk Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2006 s.19

¹⁶ Zeyrek, Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri ,**a.g.e.**, s. 15 ve 18

¹⁷ Arslanoğlu, **a.g.m.**, s.97

¹⁸ İbrahim Aykun, "Paseviç ve Şark Seraskerliği ile İlişkiler", **Türkler Ansiklopedisi**, C. XII, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 723-724

¹⁹ Yunus Zeyrek, "Ahıska ve Ahıska Türkleri", **Türkler Ansiklopedisi**, C. XX, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s.524

Türk Ordusu kontrolü ele alana kadar Rus Ordusu güveni sağlayıp, öç alma ve soygun olaylarını önleyecek,

Ermeni Çeteleri silahsızlandırılarak dağıtılacak,

Ardahan, Kars ve Batum Ruslar tarafından derhal boşaltılacak, Rusya bu bölgelerdeki yeni oluşumlara karışmayacaktır. Bu bölgenin geleceğini komşu devletler ve özellikle Türkiye ile anlaşacak yerli halk tayin edecektir.

Bugüne kadar Rusya ile imzalanmış bütün antlaşma hükümleri yürürlükten kalkacaktır.²⁰

Bu antlaşmada en önemli nokta Ruslar, işgal ettiği yerleri 1914 sınırına kadar boşaltacaktır. Berlin Antlaşmasıyla elden çıkan Kars, Ardahan, Batum belli şartlar altında Türkiye'ye bırakılacaktır. Bu 3 sancakta referandum ile halk kendi kaderlerini belirleyecektir. Bu duruma Rusya müdahil olamayacak, Ancak başta Türkler olmak üzere diğer komşular (Gürcüler, Ermeniler, İran) bu referanduma nezaret edeceklerdir.²¹

Rusya, Ekim Devriminden sonra bölgeden çekilmeye başlayınca bölge halkaları kendi kaderlerini belirlemeye çalışmıştır.²²

Brest-Litovsk Antlaşmasından sonrasında da Ahıska halkının Osmanlılara katılma isteği devam etmiştir. 13 Nisan 1918'de Osmanlı Başkomutanlık Vekâletine Rus devletinin “bütün halkalara kendi mukadderatını azat şekle tayin etmek, müstakil devlet kurma hakkını” beyan etmesinden hareketle başvuruda bulunmuşlar. Bu başvuruda şu hususları belirtilmiştir:

1829 Barış Antlaşmasının Türkiye'ye zorla kabul ettirildiğini ve Ahıska-Ahılkelek vilayetlerinin 300 yıla yakın bir dönem Türk yönetimi altında bulunduğunu göz önüne alarak,

Bu vilayetlerde Türklerin çoğunlukta olduğunu ve Türkiye ile daima manevi bağlılığını göz önünde tutarak,

1914-1918 yılları arasında, Rusların desteği ile Ermeni ve Gürcü ittifakı, Ahılkelek'te, Ahıska'da bütün Türk köyleri yok edilmiştir. Evler yağmalanmış, yakılmış ve yüzlerce insanımız esir düşmüştür. Rus, Ermeni, Gürcüler Türklere karşı soykırım yapmışlardır. Bütün bunları dikkate alarak; Kafkas devletlerinin eşitlik ve kardeşlik beyannamelerini imzalamalarına ve bizim onlara olan sadakatimize rağmen bizi manevi baskı altında tuttıkları için;

²⁰ Seyfeddin Buntürk, **Rus Türk Mücadelesinde Ahıska Türkleri**, Ankara: Berikan Yayınevi, 2007,s.80-81-82

²¹ Buntürk, **a.g.e.**,s.80-81-82

²² Sezgin, Ağırca, **a.g.e.**, s.13

Ahıska ve Ahılkelek'in Ermeni ve Gürcülerin eline geçmesi durumunda Müslüman-Türk ahalisinin dilinin ve dininin basıya uğraması ve hatta kaybedilmesi tehlikesini göz önüne alarak bütün bu nedenlerden dolayı, biz Gürcistan Devletinin yönetimini altında kalmak istemiyoruz. Bunun getirebileceği tehlikeleri önceden görebiliyoruz. Bu sebeple, Türk hükümetinden, topraklarımızın Türkiye'ye katılmasına izin vermesini rica ediyoruz, bu müracaat, bölgemizdeki Türk ve diğer halkların rızası alınarak yazılmıştır. İstedığımız kabul edilmezse, son damla kanımıza varıncaya kadar savaşaacağız.²³

Çarın istifasının akabinde 6 Mart 1917 tarihinde Trans Kafkasya'da Ermeni, Gürcü ve Azerilerden oluşan bir "Mavera-yı Kafkas Hükümeti kurulmuştur. Mavera-yı Kafkas Hükümeti, Brest-Litovsk Antlaşmasının Kars, Ardahan, Batum'un Türkiye'ye bırakılması maddelerini kabul etmeyerek, İstanbul, Paris, Londra, ve Petrograd'a telgraflar çekerek Brest-Litovsk Antlaşmasını protesto etmiştir. Mavera-yı Kafkas Hükümetinin Brest-Litovsk Antlaşmasındaki Kars, Ardahan, Batum'un Türkiye'ye bırakılmasını tanımaması üzerine, 3. Ordu Komutanı Vehip Paşa kıtalarına hareket emri vermiştir. Sarıkamış, Kağızman ve 25 Nisan 1918'de 40 yıl 5 ay 25 gün düşman işgalindeki Kars düşmandan kurtarmıştır. Akabinde Batum'da düşman işgalinden kurtarılır.²⁴

Bölgenin geleceği ile ilgili tartışmaların yapıldığı Batum Konferansında, Ahıska Türkleri kendi delegeleriyle katılarak, Türkiye'ye katılma kararı aldıklarını açıklamışlar.²⁵ Mavera-yı Kafkas temsilcileri Kars, Ardahan, Batum'un Türkiye'ye ilhakını kabul etmemiştir. Fakat bu 3 sancağın, 3. Ordu tarafından ele geçirilmesi üzerine durumu kabul etmek zorunda kalmıştır.²⁶

Gürcistan ve Türkiye'nin 4 Haziran 1918'de imzaladığı anlaşmaya göre Gürcistan'ın Müslüman güneybatısı Türkiye'ye dâhil edilir. Brest-Litovsk Antlaşmasından hareketle Müslüman nüfusun yaptığı referandumda 87.000 kişinin %98'i Türkiye'ye katılma yönünde sonuca ulaşılmıştır.²⁷

Gürcistan'la yapılan antlaşmada Türkiye, Brest-Litovsk'ta belirtilen bölgelerin dışında Ahıska, Ahılkelek ve Kara Kilise şehirlerini de almıştır. Birinci Dünya

---

²³ Buntürk, **a.g.e.**, s.83-84

²⁴ Buntürk, **a.g.e.**, s.84-85-86

²⁵ Sezgin, Ağırca, **a.g.e.**, s.13

²⁶ Buntürk, **a.g.e.**, s.91

²⁷ Arif Yunusov, "İki Kere Sürülen Halk", **Türkler Ansiklopedisi**, C. XVIII, çev. Ekin Keskin, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 881

savaşında Osmanlı da teslim olmuştur. İmzalanan Mondros Mütarekesine göre 1914 hudutlarına çekilmesini öngörüyordur.²⁸

Osmanlı, Batum limanını kaybetme korkusuyla bir karar vermek zorunda kalmıştır. Ahmet İzzet Paşa Hükümeti, Kars, Ardahan, Batum'u Ruslara kaptırmamak için bu sancaklardaki askerlerinin 21 Ekim 1918'den itibaren tahliye edilmesini kararlaştırmıştır.²⁹

Mondros Mütarekesi gereğince Osmanlı Devletinin 1914 sınırlarına çekilmesi, bölgedeki Türk-İslam ahalisinin kendi kaderini belirlemesini zorunlu kılmıştır. Geçmişte Rus, Gürcü, Ermeni, katliam ve zulümleri görmüş geçirmiş halk, özgürlüklerini kaybetmemek için harekete geçmiştir. 29 Ekim 1918'de merkezi Ahıska olan Ahıska Hükümet-i Mukvakkatısı, 3 Kasım 1918'de ise Merkezi Iğdır olan Aras Türk Hükümeti, 5 Kasım 1918'de de Kars'ta Kars İslam Şurası kurulmuştur.³⁰

Osmanlı Ordusu Kars, Ardahan, Batum'u korumak amacıyla Kafkasya'nın diğer bölgelerinde bulunan askerlerini çekme kararının yayılmasıyla birlikte Ahıska, Ahılkelek, Gümrü, Iğdır, Nahçıvan, kazlarındaki Müslüman halk, 9. Ordu Komutanı Yakup Şevki Paşa'ya müracaat ederek şu isteklerde bulunmuştur.

1 Osmanlı askerleri geri çekilmesin.

2 Askerlerin geri çekilmesi mecburi ise, İslami ahaliyi muhafaza için her kazada kâfi miktarda asker bırakılsın.

3 Kazalara gelecek Hıristiyan ahalinin Müslüman halkı mahvetmemesi, Hıristiyan askerlerinin bu kazalara gelmemesi ve sulh-i umuminin nihayetine kadar Müslümanların kendi haline ve müstakil bırakılarak Gürcü ve Ermeni hükümetlerinin esaretlerine düşmemesi temin edilsin.³¹

Bu gelişme üzerine 1 Kasım 1918'de Yakup Şevki Paşa, başkomutanlık Erkan-ı Harbiye Riyasetine müracaat eder. Ve Ahıska halkının taleplerini şu şekilde izah etmiştir:

Hülasa olarak, işbu İslam ahali, bizim asker çekilince, Hıristiyanların gelip kendilerini mahv-ı perişan edeceklerinden korkuyorlar. Bu düşüncelerinde de haklılar. Binaenaleyh bu konu da herhalde müessir

²⁸ Buntürk, **a.g.e.**, s.94 ve 135 ve 141 ve 147 ve 148

²⁹ Rasim Bayraktar, **Ahıska Çıldır Beylerbeyliği**, İstanbul:Yaşayan Kitaplar, 2000, s. 64

³⁰ Buntürk, **a.g.e.**, s.149

³¹ Rasim Bayraktar, **Ahıska Çıldır Beylerbeyliği**, **a.g.e.**, s.64-65

tedbir alınması lüzumludur. Bu arazinin tarafımızdan tahliyesi esnasında alakadar hükümetlerden murahhas ve kâfi miktarda asker bırakılacağı hakkında fiilen de tatbik ve icrası temin ve tespit buyrulmuş ve bu şekil tatbik olmayacaksa, ahali İslamiyet'in himayesi maksadı ile bir şey yapıp yapılmayacağına dair emirlerinizin bildirilmesini istirham ediyorum³²

Başkumandanlık Erkânı Harbiye Riyasetinden Ahmet İzzet Paşa'nın cevabı ise:

Devletimizin yenildiği kabul ediliyor, şeref ve namusumuza ters düşmeyecek bir sulhun yapılmasının temini, hükümetin en büyük meselesidir.

Şeklinde olmuştur. Ve de Kafkasya'da bulunan orduların dört haftada bölgeyi taliye edeceği, bölge sakinlerinin yerinde kalmaları, durumlarından şikâyet etmemeleri, daha önce yapılan yardımların yapılmayacağı ifade edilmektedir. Bunun üzerine ahalinin bir kısmı Osmanlı topraklarına göç etmiş, diğer bir kısmı Ermeni ve Gürcülere karşı topraklarını savunmak için hazırlanmışlardır.³³

1.6. Ahıska Hükümet-i Mukvakkatası (29 Ekim 1918 -30 Kasım 1918)

Gürcüleri memleketlerine kesinlikle sokmak istemeyen Ahıska Türkleri 29 Ekim 1918'de Ahıska Hükümeti Muvakkatasını kurmuştur. Hükümet reisliğine Ömer Faruk Bey seçilmiştir. Ömer Faruk Bey, 3. Tümen kumandanı Halit Bey'e, hükümetin kuruluş gayesini ve isteklerini sıraladığı müracaatta bulunmuştur. Müracaat iki noktada toplanmıştır;

- 1) bölgede bulunan 3. Fıkra mümkünse askerlerini geriye çekmesin,
- 2) Osmanlı Hükümeti'nden koparılırsak, kurulan hükümetin devamlılığının temin edilmesi ve bunun için de Yakup Şevki Paşa'nın yardım etmesi için Halid Bey'in aracı olması³⁴

Müracaat sonrası Halid Bey durumu 9. Ordu kumandanı Yakup Şevki Paşa'ya bildirir. Yakup Şevki Paşanın gönderdiği cevapta şunları yazıyordu;

1 Ahıska Hükümet-i Muvakkata Reisi Ömer Faik Bey 3. Fıkranın Ahıska mıntkasında bırakılmasını rica ediyorlar.

2 Eğer bu mümkün olsa idi kendilerinin ricasına biz meydan vermezdik. Fakat Osmanlı Hükümetinin vaziyet ve siyaset-i hazırası, malum olan mıntkaları kâmilten askerimizden mecburiyet göstermektedir.

³² ³² Buntürk, a.g.e., s.150-151

³³ Buntürk, a.g.e., s.150-151

³⁴ Buntürk, a.g.e., s.151-152

3 Ahıska ve Ahılkelek ahalisi hiçbir şeyden korkmasınlar. Kendi teşkilatlarını icra ve ikmal ederek sükûnet ve rahatla ahval-i umumiye intiza etsinler. Siyaseti umumiye her gün bir kalıba girmektedir. Bir müddet sonra neler zuhur edeceği, şimdiden kestirilemez.

4 Ahıska ve Ahılkelek'ten gelen mebuslarıyla görüşüm. Onlara fikirlerimi söyledim. Bu esaslar dâhilinde her şahsın çalışması kâfidir.³⁵

General Makoyef, Türk Askerine 2 haftaya kadar Ahıska'yı tahliye etmemeleri halinde iki bin askeri ile taarruza geçmekle tehdit etmiştir. Tehdit karşısında Ahıska Hükümeti 3000 mevcutlu bir alayın emekli yapılarak kendilerine yardımcı olup olunamayacağı hususunda 3. Fıkra Kumandanı Halid Bey'e müracaat ederler. Müracaatı Halid Bey, Yakup Şevki Paşaya iletmıştır. Halid Bey, Yakup Şevki Paşa ile gizlice anlaşarak 500 kadar asker ve belli miktarda subayı terhis etmiş bir milis alayının kurulmasına yardımcı olmuştur. Mühendis Osman Server Bey'in (Atabek) idaresinde kurulan milis alaya bir miktar top, makineli tüfek ve cephane yardımında bulunulmuştur.³⁶

1.7. Kars Milli Şura Hükümetinin Kurulması ve Ahıska'nın Milli Şura Hükümetine Katılması

Merkezi Kars olmak üzere Kars, Ardahan, Batum sınırları içinde 5 Kasım 1918'de Milli Şura adıyla geçici hükümet kurulmuştur. 17-18 Ocak 1919'da Doktor Esat Bey'in öncülüğüyle Kars'ta toplanan büyük kongrede hükümetin adı Cennub-Gerb Kafkas Hükümeti Muvakkatai Milliyesi olmuştur.³⁷

Hükümet reisliğine Cahangiroğlu İbrahim Bey seçilmiştir. Sınırları merkezi Kars olmak üzere Ordubad'dan Batum'a, Ağrı Dağından Ahıska'ya kadar 34 vilayet ve kazalı 40.000 kilometre kare yüzölçümü olan 1.763.148 nüfuslu Cennub-Gerb Kafkas Cumhuriyeti ilan edilmiştir. Yeterli silahı olmamasına rağmen 8000 kişilik

---

³⁵ Buntürk, **a.g.e.**, s.151-152

³⁶ Buntürk, **a.g.e.**, s. 154 ve 155

³⁷ Arslanoğlu, **a.g.m.**,s.148

ordu oluşturulmuştur.³⁸ Ahıska ve Ahılkelek 27 Mart 1919'da Cennub-Gerb Kafkas Cumhuriyetine katılmıştır.³⁹

İngilizler, 12 Nisan 1919 tarihinde Kars'ı işgal etmiştir. Parlamentoyu basıp, üyelerden Cumhurbaşkanı Cahangiroğlu İbrahim Bey, 11 bakan ve milletvekili Malta'ya sürgüne göndermiştir. Böylelikle Milli Şura Hükümeti İngilizler tarafından yok edilmiştir.⁴⁰

Cennub-Gerb Kafkas Cumhuriyetinde dini ve etnik yapı şu şekildedir: çoğunluğunu Müslümanlar (Türkler) teşkil etmektedir. 700.000 Müslüman, 200.000 Ermeni, 40.000 Rum, 30.000 Rus, 15.000 Gürcü'dür. Yaklaşık bir milyon nüfusun %72'si Müslüman, %30'u Ermeni, %4'ü Rum, %3'ü Rus, yüzde 1,5'u Gürcü'dür.⁴¹

İngilizlerin Kars Milli Şura Hükümetini dağıtmalarının akabinde Gürcüler, 20 Nisan'da Ahıska, Ahılkelek'i ele geçirmiştir.⁴²

Osman Servet Atabek tarafından kurulan Güneybatı Kafkas Ahalisinin Haklarını koruma Merkezi (Ahıska Ahılkelek Müslümanları Milli Şurası), 25 Aralık 1919 tarihinde Gürcistan içerisinde Ahıska bölgesinin özerkliğini ilan etmiştir.⁴³

Batum ve Artvin'i Gürcistan'ın işgaline bırakarak, İngilizler Batum'dan çekilmiştir. 25 Temmuz 1920'de Türkiye Hükümeti adına Atatürk resmen durumu protesto etmiştir. Ankara'dan aldığı emirle Kazım Karabekir Paşa komutasındaki 15. Türk kolordusu Kars'ı Ermenilerden geri almıştır. Ankara, Ardahan ve Artvin'le ilgili 22 Şubat 1921'de ultimatoma vermiştir. Ankara, 18 saat içinde olumlu cevabı alır. Diplomasi yoluyla Ardahan ve Artvin Türkiye'ye geri verilmiştir.⁴⁴

Sovyetlerin Tiflis'i işgal üzerine, Ankara Hükümeti Kazım Karabekir Paşa'ya Batum, Ahıska, Ahılkelek'i ele geçirmesini emretmiştir. 7 Mart 1921'de Ahıska, 14 Martta Ahılkelek ele geçirilir. Fakat askeri ve siyasi müttefik arayışı içinde olan

---

³⁸ Rasim Bayraktar, **21. Yüzyılda İnsanlık Dramı**, İzmir: İhlas Matbaacılık, 1999, s. 28-29

³⁹ Firiddin Bayramov, "Ahıska Türklerinin Anayurda Dönüş Mücadelesi ve Fergana Olaylarının Türk Medyasına Yansıması", (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2006, s.26

⁴⁰ Bayraktar, 21. Yüzyılda İnsanlık Dramı, **a.g.e.**, s.29

⁴¹ Arslanoğlu, **a.g.m.**, s.149

⁴² Zeyrek, Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri, **a.g.e.**, s. 30

⁴³ İbrahim Agara, **Ahıska Türkleri Sürgününün 60. Yılı Anısına İnsanlık Dramı**, İzmir: İzmir Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği, 2004, s.21

⁴⁴ İbrahim Agara, **a.g.e.**, s.21

Ankara Sovyetlerle uzlaşma yoluna gidilmiştir. 16 Mart'ta Moskova Antlaşması ile Ordu, Mart sonuna kadar Ahıska'dan geri çekilecektir. Ahıska Sovyetlere teslim edilecektir. Sovyet Yönetimi Antlaşmaya dayanarak Gürcistan sınırları içerisindeki Abhaz, Oset, Acarlılara özerk cumhuriyet kurma hakkı tanırken, Ahıska Türklerini yokmuş gibi farz ederek görmezlikten gelinmiştir. Bunun üzerine Müslüman nüfus hiç olmazsa muhtar idarelerini kurmak için harekete geçmiştir. Ömer Faik Bey Ahıska'yı Acar'a ile beraber bir muhtariyet haline getirmek için çalışılmıştır. Bu fikir ilk önceleri Rus ve Gürcüler tarafından kabul görse de daha sonraları bu fikirden vazgeçilmiştir.⁴⁵

---

⁴⁵ Bayraktar, Ahıska Çıldır Beylerbeyliği, a.g.e.,s. 78ve79 ve126 ve127

İKİNCİ BÖLÜM

2. 1944 SÜRGÜNÜ ve VATANA GERİ DÖNÜŞ ÇABALARI

2.1. Sovyet Döneminde Ahıska

Kars Antlaşmasında Gürcistan'daki Azerilere ve Ahıska Türklerine özerlik verilmemesi, bu toplumlara Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin (SSC) devlet statüsünü kullanarak kendilerini savunma ve ifade etme fırsatı sunmuştur. Azerbaycan, Sovyetler Birliğinde Ahıska Türklerine dil, din, gelenek ve göreneklerine, yaşam biçimlerine en yakın olan toplumdur. Moskova Antlaşmasıyla Sovyetler Birliğine dâhil olan Ahıska bu tarihten itibaren Azerbaycan'la ilişkilerini geliştirmeye başlamıştır. Gürcistan Komünist Partisi Merkezi Komitesi (KP MK) 4 Haziran 1923'te Ahıska'da, devlet kurumlarında Azerbaycan ve Rus dilleri kullanılmasını kararlaştırılmıştır.⁴⁶

Sovyet döneminde Ahıska Türkleri, Azerbaycan Türkleri olarak muamele görmüşler.⁴⁷ 1938 yılında Gürcistan topraklarındaki Türkler de Azerbaycanlı olarak nitelendirilmişler. Fakat 1944 yılında tekrar Türk ismi verilir. Gürcü Hükümeti, Ahıska Türklerine Türk soyadlarındaki “oğlu” ve “gil” eklerini Gürcüce “şivili”, “dze” ekleriyle değiştirerek, zorla Gürcü soyadlarını kabul ettirmeye başlamıştır. 1930'lu yıllardan itibaren Lavrentiy Pavloviç Beriya başkanlığındaki Gürcü Hükümet, “Mesketlerin Gürcü kültürünü benimsememesi ile ilgili tedbirler” başlığında planı yürürlüğe koymuştur. Planda 1950 yılına kadar “Ahıska bölgesindeki bütün öğrencilerin Gürcüce eğitim almaları hedeflenmiştir. Karar Ahıska Türkleri arasında büyük tepkiye neden olur. Ve okullara çocuklarını göndermek istememesi sonucunda, Gürcü Yönetimi bu kanun uygulanmasını geçici

---

⁴⁶ Buntürk, a.g.e., s.179-180

⁴⁷ B. Zakir Avşar, Zafer S. Tunçalp, *Sürgünde 50. Yıl Ahıska Türkleri*, Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 't.y.', s. 18

olarak durdurmak zorunda kalmıştır.⁴⁸ Bu yıllarda Ahıska'lılar, okullarda önce Arap sonra Latin, en sonunda Kiril alfabesiyle eğitim görürler.⁴⁹

Bölgede Müslüman halklar çoğunluğu oluşturmasına rağmen idari görevler Ermeni veya Gürcülere verilmektedir. Bölgeyi adım adım dolaşan Ömer Faik Bey, vaziyeti sık sık yazılarla yetkililere bildirmiştir.⁵⁰

Ahıska'nın aydınları, liderleri mahkum edilmeye veya sürgüne gönderilmeye başlanmıştır. 1930'lu yıllarda ise baskı ve şiddet uygulanarak binlerce aydın mahkum edilmiş, bazılarından bir daha haber alınamamıştır. Bu aydınların en başında Ömer Faik Bey, Sovyet Hükümeti aleyhinde kurulan "Sovyet karşıtı milliyetçi teşkilatın kurucusu" olmak suçlamasıyla hapse atılmıştır.⁵¹

2.2. Sürgünün Gerekçesi

Ahıska Türklerinin sürgünü diğer halkların sürgününden oldukça farklıdır. Diğer halklar 'Almanlarla işbirliği' suçlamasıyla sürüldüğü halde Ahıska Türkleri için sürgün kararından da anlaşıldığı kadarıyla böyle bir suçlama yoktur. Ayrıca sürgün sırasında halka söylenen 'düşmanın işgal edebileceği bir bölgenin tahliye edilmesi' gerekçesi gerçeği yansıtmamaktadır. 1944 yılında Alman ordusu geri çekilme aşamasında olduğu için düşman tehlikesi söz konusu değildir.⁵²

Ahıska Türklerinin sürgün edilmelerinin gerçek sebebi aradan geçen onca yıllara rağmen günümüzde de tam olarak anlaşılmamıştır. Elizabeth Fuller, 1986 yılında bir radyo programında Ahıska Türklerinin maruz kaldığı sürgünü değerlendirirken, "onların sürgün sebebi, Sovyetlerin Türkiye üzerinde yapmayı düşündüğü bir saldırıda stratejik önemi olan bu bölgeyi Türk unsurundan temizleme maksadıydı" demiştir.⁵³

---

⁴⁸ Buntürk, **a.g.e.**, s.180 ve181 ve 186

⁴⁹ Bayraktar, 21. Yüzyılda İnsanlık Dramı, **a.g.e.**,s.30

⁵⁰ Buntürk, **a.g.e.**, 184-185 ve 188

⁵¹ Buntürk, **a.g.e.**, 188 ve 189 ve 190 ve 194

⁵² Sezgin, Ağacan, , **a.g.e.**, s.10-17

⁵³ Sargin, **a.g.e.**, s.39

Türkiye'ye 9 Mart 1941'de yapılan tebligatta, Türkiye'nin herhangi bir yabancı devlet tarafından saldırıya ve topraklarını silahla müdafaaya mecbur bırakılması durumunda yol açabileceği endişenin olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu ifadeler İkinci Dünya Savaşı ortamındaki Rusya'nın öngörülerini ve sürgünün nedenini anlamlandırmada önemli ipuçlarıdır.⁵⁴

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) İçişleri Halk Komiseri (IHK) Lavrantiy Beriyanın, Stalin'e göndermiş olduğu mektupta fikirlerini şöyle beyan etmiştir:

Söz konusu nüfusun önemli bir kısmı yıllardır Türkiye tarafındaki akrabalarıyla temas kurma eğilimi içerisinde olup kaçakçılık yapmakta, Türk istihbarat organları için casus eleman angaje etme kaynağı oluşturmakta ve eşkiya gruplarına insan gücü temin etmektedir.⁵⁵

Bir diğer gerekçe, askeri operasyonlarına zemin hazırlamak için Türk sınırındaki stratejik bir bölgenin Türkiye taraftarı unsurlardan arındırılması olarak ileri sürülebilir. Ahıska Türklerinin sürgününün, S.C.B.B.'nin, Türkiye sınırlarını Türk nüfustan koparılması projesi çerçevesinde Türkiye ile Türk Dünyası arasında etnik bağın kesilmesi gibi top yekûn bir stratejinin taktik bir hamlesi olduğu düşünülebilir.⁵⁶

2.3. İkinci Dünya Savaşı ve Sürgün

Sovyet döneminde sadece Ahıska Türkleri sürgüne maruz kalmamıştır. Kasım 1937'de Kürtler, 2 Kasım 1943'te Karaçaylar, 28 Aralık 1943'te Kalmıklar, 23 Şubat 1944'te Çeçen ve İnguşlar, 8 Mart'ta Balkarlar, 18 Mayıs'ta Kırım Tatarları sürgüne yollanmışlardır. Ayrıca Volga Almanları ve Yunanlılar da sürgüne gönderilmiştir.⁵⁷

---

⁵⁴ Suat Kolukıncı, "Sürgün Toplumsal Hafıza ve Kültürel Göç ABD'deki Ahıska Türkleri Üzerine Bir Araştırma", *Bilgi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, S.59, Ankara, 2011, s. 176

⁵⁵ Sezgin, Ağacan, , **a.g.e.**, s.16-17

⁵⁶ Sezgin, Ağacan, , **a.g.e.**, s.16-17

⁵⁷ Ağaoğlu, **a.g.e.**, s.20

Ahıska ve çevresine 1938-40 yıllarında, Türkiye'ye mücavir sınırın korunması bahanesiyle, on binlerce Sovyet askeri bölgeye yerleştirilmiştir.⁵⁸

Ahıskalılar, 1940 yılına kadar hiç askere alınmamıştır. 2. Dünya Savaşı sırasında 15 – 25 yaşları arasında 40.000 Ahıska Türkü, Alman cephesine gönderilmiştir. Geride kalan ihtiyarlar, kadınlar, çocuklar ziraat işlerinde çalışıp, cepheye her türlü yardımda bulunmuştur. Halkın hayvanlarına dahi el konulur. Bölgede açlık başlamış, yüzlerce Ahıskalı açlıktan hayatlarını kaybetmiştir.⁵⁹ Kadınlar ve çocuklar Borcom'da demiryolu inşaatında çalıştırılır. 1944 yılında Borcom'dan Vale'ye döşenen 70 kilometrelik demiryolu inşaatında binlerce Ahıska Türkü kötü çalışma koşulları sebebiyle hayatını kaybetmiştir.⁶⁰ 1944 yılının sonlarına doğru sürgünden bir ay önce demiryolu inşaatı bitmiştir.⁶¹

Sürgünden bir ay önce Ahıska bölgesinin Türk köylerinde gizli bir olağan üstü durum uygulanarak, “Türkiye ile savaş yapılacak” diye korkutularak köylere giriş çıkış yasaklanmıştır. 1930'lu yılların başlarında Ahıska Türklerinin sürgün edileceği haberleri halk arasında dolaşmıştır. Fakat bu göçün savaş sırasında yapılacağını kimse tahmin etmemiştir. Zira evlatları cephede Sovyet Devleti için canlarını feda ediyordur. Sürgünle ilgili belgelerden anlaşılıyor ki, Türklerin Ahıska'dan sürülmeleri planı daha önceden hazırlanmıştır. Bu plan uygulanması için demiryolu yaptırılmıştır. Mayıs 1944 yılına ait bir belgeye göre, Ahıska Türklerini öncelikle Gürcistan'ın iç bölgelerine yerleştirmesi düşünülmüştür.⁶²

Beriya, 24 Temmuz 1944'te “Sovyet sınırındaki Gürcistan'da durumun düzeltilmesini” içeren bir mektupla Ahaltsihe, Adigeni, Aspindza, Ahalkelek, Bogdanov bölgelerindeki ve Acaristan'ın birkaç köyündeki Türk, Kürt ve Hemşinlerden oluşan 16.700 ailenin sürgün edilmesi gerektiğini Stalin'e iletmiştir.⁶³

Sürgün planı ve ayrıntıları Temmuz 1944'te netleştirilmiştir. Yeni plana göre Ahıska Halkı Gürcistan sınırlarının dışına çıkarılması, Orta Asya ve Kazakistan'a

---

⁵⁸ Agara, **a.g.e.**, s.23

⁵⁹ Buntürk, **a.g.e.**, 197-198

⁶⁰ Agara, **a.g.e.**, s.23-24

⁶¹ Sezgin, Ağacan, , **a.g.e.**, s.15

⁶² Buntürk, **a.g.e.**, 197 ve 199 ve 208

⁶³ Yunusov, **a.g.m.**, s. 882

sürülmeleri kararı almıştır. Bu plana daha sonra Kürtlerde eklenir. Ahıska Türklerinin sürgüne gönderilmesi ile ilgili karar SSCB Devlet Savunma Komitesince 31 Temmuz 1944 yılında alınmış, kararla ilgili genelge 20 Eylül 1944'te onaylanmıştır. Ahıska bölgesinden Türk ve Müslümanların sürgüne gönderilmesi ile ilgili kararlar aslında Gürcistan KP MK'nin 9 Ağustos 1944 tarihli toplantısında kabul edilmiştir. Stalin'in imzaladığı 31 Temmuz 1944'te "Gürcistan SSC devlet sınırını korumak üzere gereken koşulların sağlanması için" Devlet Savunma Komitesi kararı gereğince Türk, Kürt ve Hemşin olmak üzere toplam 86.000 kişiden oluşan nüfusunun 40.000'i Kazakistan'a, 30.000'i Özbekistan'a ve 16.000'i de Kırgızistan'a gönderilecektir.⁶⁴

Ahıska Türklerinden arındırılan bölgeye ise Gürcistan'ın özellikle İmeretya bölgesinden ve farklı bölgelerinden toplam nüfusları 32.000 kişi yerleştirilecektir. Ahıskalıların sürülmesinden bir gün sonra Gürcistan'ın Borcom ve Haşur İlçelerinden getirilen Gürcüleri buraya yerleştirmeye başlarlar. 15 Kasım'da başlayan operasyon aynı günün akşamı bitmiştir.⁶⁵

Abhazlara, Osetlere, Acarlara Özerk Cumhuriyet kurma hakkı tanınmışken; Ahıska Türklerine bu hakkın tanınmamıştır. 1930'lu yıllarda binlerce aydın ve din adamının mahkum edilmiştir. 1940 yılına kadar diğer özerk Cumhuriyetlerden erkeklerin askere alındığı halde, Ahıskalılar askere alınmamıştır. Sadece 2. Dünya savaşında acil asker ihtiyacında 40 bin civarında kişi Alman cephesine gönderilmiştir. Geri kalan kadın ve ihtiyarlara da demiryolunun yaptırılması gibi olay ve uygulamalar Ahıska Türklerinin sürgün edilme fikri Sovyet yöneticileri tarafından 10- 15 yıl öncesinden planlanmaya başlandığını gösteren ipuçlarıdır.⁶⁶

14 Kasım 1944 tarihinde, gece saat 12:00'de on binlerce Sovyet askerleri bütün evlere baskın yapar. Gece yarısı uyandırılan halka Stalin'in kararı okunmuş iki saat içinde Yolculuk için yanlarına sadece taşıyabilecekleri kadar eşya ve yiyecek almaları söylenmiştir. Türkiye sınırına yakın köylerdeki Ahıska Türklerinin toparlanması için 15 dakika verilir. Diğer taraftan bu sırada yüzlerce aile her türlü riski göze alarak, Rus askerleriyle çarpışarak, canlarından olma pahasına Türkiye'ye

⁶⁴ Buntürk, a.g.e., 199 ve207 ve 209

⁶⁵ Buntürk, a.g.e., 199 ve207 ve 209

⁶⁶ Agara, a.g.e., s.24-25-26

geçmeyi başarırlar. Bu aileler halen Ağrı, Muş, Kırıkhan, İnegöl, Bursa, Ankara, İstanbul ve diğer yerleşim birimlerinde yaşamaktadır.⁶⁷

Demiryolu istasyonuna taşınmak amacıyla diğer sürgünlerde olduğu gibi Ahıska Türkleri de açık yük kamyonlarına doldurulmuştur.⁶⁸ 150-200 bin civarındaki Ahıska Türkü, kış mevsiminde 8-10 aile bir arada yük vagonlarında taşınmıştır. Her yer “Allah-Allah” haykırılarıyla inler. Ağlama, sızlama ve hıçkırık sesleri kulakları sağır etmiştir. Vagonlar Hazar Denizi’ne yaklaşınca Ahıskalılar denize döküleceklerini sanmıştır. Bu durum karşısında dönemin Azerbaycan yöneticileri Ahıskalıları Azerbaycan’da yerleştirilmesini talep etmiştir. Azerbaycan yöneticilerini kurşuna dizmekle tehdit eden Stalin’in kararı kesindir. Azerbaycan yöneticilerinin gayreti sonuç vermeyince üç gün sonra vagonlar tekrar Orta Asya’ya doğru hareket etmeye başlar.⁶⁹

Vagonlar hayvan taşımacılığında kullanıldığı için ısıtma sistemi yoktur. Tuvaletsiz, susuz, - 20 derece soğukta yolculuk yapılır. Ural dağlarının soğuk havası birçok kişinin hayatına mal olur. Vagon kapıları günde bir kez açılır. Rus askerleri, her istasyonda açlıktan ve soğuktan hayatını kaybedenleri vagonlardan dışarı atmaktadır.⁷⁰ Erkeklerin ve çocukların gözü önünde utandıkları için tuvaletlerini yapmayan kadınlardan idrar keseleri patlayıp ölenler vardır. Vagonun döşemesini delmek zorunda kalırlar. Bu eylemi firar etmek olarak cezalandırılacak bir durumdur. Bazı kadınlar herkesin gözü önünde rezil olmamak için su içmez. Durum büyük sıkıntılara neden olunca kadınlar ve Erkekler kendi arasında daireler oluşturup tuvalet ihtiyaçlarını giderirler.⁷¹

Tren durunca insanlar ihtiyaçlarını gidermek için hızlı hareket etmek zorundadır. Trene yetişemeyenlerin bazılarında bir daha haber alınamamıştır. Askerlerin her istasyonda vagonları açarak açlıktan, soğuktan ve hastalıktan ölenleri dışarı atma girişimi karşısında Ahıskalılar ölümlerini vermek istemezler, gömülmesi konusunda ısrar ederler. Fakat askerler ölümlerini vermek istemeyenleri vurmakla tehdit edince

---

⁶⁷ Agara, **a.g.e.**, s.24-25-26

⁶⁸ Walter Comins-Richmond, çev: Erhan Yükselci, “Sovyetlerin Türk Halklarını Sürgün Etmesi”, **Türkler Ansiklopedisi**, C.XVII, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002,s.873

⁶⁹ Bayraktar, 21. Yüzyılda İnsanlık Dramı, **a.g.e.**,s.46

⁷⁰ Agara, **a.g.e.**, s.26

⁷¹ Zeyrek, Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri, **a.g.e.**, s. 57

çaresiz Ahıska Türkleri ölümlerini çaresiz teslim ederler. Sürgün mağdurlarının birçoğunun anasının, babasının, kardeşinin, çocuğunun, eşinin mezarı belli değildir. Fertlerinin her birinin ayrı devletlerde mezarları olan aileler vardır.⁷²

Stalin'in sürgün kararında, sürgün edilecek kişi sayısı 86.000 olarak belirlenmiştir. Beriya'nın Sürgün raporunda 91.095 kişinin sürgün edildiğini belirtmiştir. Sürgün hakkında yapılan araştırmalar farklı farklı rakamları ortaya koymuştur. 1926 resmi rakamları bölgedeki Ahıska Türklerinin nüfusunu 137.921'dir. 1944 yılında Türk nüfusunun 150 bin olacağı öngörülmektedir. Der Spiegel, sürgün edilen Ahıska Türkü rakamını 180 bin olarak vermiştir. Yunus Zeyrek kitabında cephede bulunan 40 bin kişi dışında, rakamı 115 bin olarak belirlemiştir.⁷³

Ensarov, savaş öncesinde Ahıska Türklerinin nüfusunun 42 bininin savaşa gitmiş kişi olmak üzere toplam 165 bin kişi olduğu belirtilmektedir. Gürcü basınına göre 125 bin Ahıska Türkü'nün sürgün edildiğini belirtmiştir. Batı yayınları ise sürgüne gönderilen Ahıska Türkü sayısını 200 bin civarında olduğunu ileri sürmektedir.⁷⁴ Türkler Ansiklopedisine göre 115.000 kişi sürgüne gönderilmiştir.⁷⁵

İkinci Dünya Savaşında 44 bin fazla Ahıska Türkü askere alınarak Alman cephesinde en ön saflarda savaşmış ve bunlardan yalnızca 16 bin kişi kurtulabilmiştir.⁷⁶ Ahıska Türklerinin 25.000 kadarının savaşta öldüğünü aktaran farklı bir kaynakta savaşın dönen gazilerin köylerine döndüklerinde kimseyi bulamadıklarını belirtmektedir. Ahıskalı gaziler aylarca yakınlarını, akrabalarını Orta Asya'da şehir şehir, köy köy dolaşarak arayacaktır. Bu çile yıllarca sürer.⁷⁷

İkinci Dünya Savaşı sırasında Sovyet Ordusunda kahramanca savaşan Ahıskalı gaziler ailelerine kavuştuktan sonra askerlik belgeleri ve göğüslerindeki madalyalar alınmıştır. Gazilerde aileleri gibi sıkıyönetim kurallarına uymak zorundadır. Sovyet yöneticileri, Ahıskalı gazilere resmen ilan edilmiş olmasına rağmen ödülleri teslim etmemeleri, onların elde edecekleri imtiyaz ve kolaylıkları vatan mücadelesinde

---

⁷² Murtaza İzzetoğlu, **Ukrayna'da Ahıska ve Tatar Türkleri**, İstanbul: İhlas Matbaacılık Gazetecilik Yayıncılık, 2003, s. 20

⁷³ Sargin, **a.g.e.**, s.39

⁷⁴ Sezgin, Ağacan, , **a.g.e.**, s.16

⁷⁵ Zeyrek, Türkler Ansiklopedisi, **a.g.e.**, s.526

⁷⁶ Sargin, **a.g.e.**, s.14

⁷⁷ Zeyrek, Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri, **a.g.e.**, s.55

kullanmalarına imkân vermemek ve kolayca baskı altında tutmak için olduğu düşünülmektedir.⁷⁸

Sürgüne gönderilerin köylerinde kalan mülklerini teslim almak için 9 ilde Sovyet ve parti yöneticileri ve öğretmenlerden oluşan 259 komisyon kurulmuştur. Askerler komisyonların çalışmasına fırsat vermemiştir. Türkiye sınırındaki Ortçoşan, Gomoro, Tsikuban ve diğer köylerde askerler komisyon üyelerini tutuklamıştır. Komisyonlar toplam 10.502 makbuz belge kaydetmişler. 6.575 makbuz teslim edilememiş, geride kalan belge ise hiç kaydedilmemiştir. SSCB İHK Göçmen Bölümü Başkanı M. Kuznetsov'un sunduğu belgelere göre 60.007 büyük baş hayvan 23.777 inek, 18.205 öküz, 30.049 küçükbaş hayvan, 37.404 koyun teslim alınmıştır.⁷⁹

Sürgün ile ilgili raporu 28 Kasım 1944'te L. Beriya, Devlet Savunma Komitesi Başkanı İ.V. Stalin'e sunar. Raporunda, 15-17 Kasım 1944'te Ahıska, Adıgün, Aspinza, Ahılkelek, Bogdanovka ilçelerinde ve Acaristan Özerk SSC illerinde ise 25-26 Kasım 1944 Tarihinde göçün gerçekleştiğini, 91.095 kişinin sürgüne gönderildiği belirtilmiştir.⁸⁰

M.Kuzhetsov ve V.V. Çerņişev'in, L.Beriya'ya sundukları raporlarda 18.923'ü erkek, 27.399'u kadın, 45.984'ü ise 16 yaş altı çocuk toplam 92.307 kişi tahliye edilmiştir. Özbekistan'a 53.133 kişi, Kazakistan'a 28.598 kişi, Kırgızistan'a 10.546 kişi sürgüne yollanmıştır. Bunlardan 84.596 kişi Kolhozlara, 6316 kişi Sovhozlara, 395 kişi ise sanayi bölgelerine yerleştirilmiştir. Haziran 1945'te sürgüne gönderilerden Kazakistan'da 26.859 kişi, Kırgızistan'da 9.712 kişi ve Özbekistan'da ise 52.991 kişi bulunduğu belirtilmiştir. Bu nüfusun 65.767'sini 16 yaş altındaki çocuklardan, 3.306'sı yaşlı, 35.955'i ise çalışabilir kişilerden oluştuğu anlaşılmaktadır.⁸¹

Özbekistan İçişleri Bakanının, L. Beriya'ya sunduğu 10 Ocak 1945 tarihli raporunda, 8000 kişinin çok kötü şartlar altında bulunduğu vurgulanmıştır. 200 ton un, 50 ton

⁷⁸ Buntürk, **a.g.e.**, s.207 ve208 ve225 ve 226

⁷⁹ Buntürk, **a.g.e.**,s. 210 ve 212-213

⁸⁰ Buntürk, **a.g.m.**,s. 209 ve 211-212-213

⁸¹ Buntürk, **a.g.e.**,s.213-214-215

bulgur ve 50.000 metre tekstil ürünün sürgüne gönderilenlere dağıtılmak üzere ayrıldığı vurgulanmıştır.⁸²

Ocak 1945'te SSCB Halk Komiserler Sovyet'inde sürgüne gönderilenlerin durumu ele alınmış, alınan kararlarla Gürcistan'dan sürülenlere 851 ton un, 213 ton bulgur ayrılmıştır. Temel gıda yardımları yetersizdir. SSCB Halk Komiserleri Sovyet'inin 5 Mart 1945 tarihindeki kararı gereğince Gürcistan'dan sürgün edilene 518 ton tahıl, 119 ton arpa, 4659 ton yün, 347 at ve 2.864.000 ruble para dağıtılmıştır. Ancak yardımlardan Ahıska Türklerinin küçük bir kısmı yararlanabilmiş. Sürgüne gönderilenlerin büyük kısmı zor şartlar altında yaşamak zorunda kalmıştır.⁸³

Ekim 1948 tarihli İçişleri Bakanlığı kayıtlarına göre, 15 Kasım 1944 sabahı Gürcistan'dan 95.669 kişi sürgün edilmiş, bunların 15.432 kişisi (yüzde 16) yolda ve gittikleri yerde ölmüştür.⁸⁴ İbrahim Agara, bir buçuk ay süren yolculuk esnasında, açlıktan, soğuktan, hastalıktan 17 bini çocuk olmak üzere 30 bin fazla insanın hayatını kaybettiğini vurgulamıştır.⁸⁵

Gürcistan'dan Orta Asya'ya sürülenler arasında Ahıska Türkü, Kürt, Hemşin dışında sayıca çok az da olsa diğer etnik gruplardan topluluklarda Ahıska Türkü, Kürt, Hemşinlilerin arasına karışmıştır. Bu karışıklıklardan biride 12 Laz ailedir. Bu ailelerin yakını Muhammet, Vanlesin'in L. Beriya'ya yazdığı mektupta Batum'un Safa köyünden yanlışlıkla Orta Asya'ya iskân ettirilmiş milletçe "Laz" olan 9 kişiden bahsetmektedir. Lazların, İkinci Dünya Savaşındaki kahramanlıklarından bahsederek bu Laz ailelerin vatanlarına geri dönmelerine izin verilmesini rica etmiştir. L. Beriya yardımcısı, V.V. Çerişev'e, o da SSCB İHK Göçmen Bölümü Başkanı M.Kuznetsov'a yazı göndererek 12 Laz ailesinin kısa sürede eski yerleşim bölgelerine dönüşünü sağlamıştır. Acaristan özerk SSC İçişleri Bakanı Matuya, Acaristan Özerk SSC Komünist Parti Başkanı Beçvaya'ya ve Gürcistan Komünist Partisine yazdığı raporda "göç sırasında yanlışlıklar sonucu birkaç Gürcü Acar

---

⁸² Buntürk, **a.g.e.**,s.213-214-215

⁸³ Buntürk, **a.g.e.**,s.214 ve 216

⁸⁴ Yunusov,**a.g.m.**, s. 882

⁸⁵ Agara, **a.g.e.**, s.27

ailesinin de göçe zorlandığını ve bu yanlışlığı gidermek gerektiğini” ifade etmiştir. Bu ailelerin serbest bırakılmasına izin verilmiştir.⁸⁶

2.4.Sürgün Sonrasında Ahıska Türklerinin Yaşadıkları Sorunlar

SSCB İHK raporunda göçmenler iskan edildikten sonra 1948 Haziranına kadar geçen zamanda toplam nüfusunun % 11.8’ini oluşturan 14.895 kişinin öldüğü belirtilmektedir. Seyfettin Buntürk “Rus Türk Mücadelesinde Ahıska Türkleri” kitabında bu sayıları gerçeklerle bağdaştırmamaktadır. SSCB İHK’nin raporunda Ekim 1945’te Türk, Kürt, Hemşin göçmenlerinin sayısı 88.800’e, 1949’da 81.567’ye 1950’de ise 81.955’e düştüğü tespit edilmiştir. SSCB İçişleri Bakanlığı raporlarına göre 1948 yılı sonbaharına kadar 2873 çocuk doğmuştur. Sürgün sırasında ilk yıllarda ölenlerin sayısı 15.432’dir, toplam nüfusun yaklaşık yüzde 16’sıdır. Ayrıca 2175 kişi diğer milletlerden olması sebebiyle serbest bırakılmıştır.⁸⁷

SSCB İçişleri Bakanlığı’nın kayıtlarına göre 1953 yılı itibariyle Gürcistan’dan sürgün edilen 63.823’ü Türk, 8.843’ü Kürt, 13.997’si Hemşin toplam 86.663 kişi Orta Asya’da yaşamaktadır.⁸⁸

Ahıska Türkleri iktisadi maddi yardım vaatlerine rağmen hayatta kalmak için kendi olanaklarıyla yaşam mücadelesi vermek zorunda kalırlar. Mevcut konut imkânları genellikle uzun zaman önce terk edilmiş barakadır ve birçok yerleşim alanında konut imkânı yoktur.⁸⁹ Sovyet yetkilileri tarafından verilen kapı ve penceresiz evlere yerleştirir. Ahıska Türkleri, samandan kendilerine yatak yorgan yaparlar. Saman doldurulmuş çuvallarla pencereleri, bezlerle kapıları kapatırlar. Yaz mevsiminde, kışın soğuktan daha az etkilenmek amacıyla ev yapmak için tepeleri kazarlar. Bu zoraki yerleşimden sonra çıkarılan bir yasayla 1944 yılından 1956 yılına kadar süreceği belirlenen sert rejim kurulur.⁹⁰

Sürgünün ilk yıllarında sürgüne gönderilenler arasında ölüm oranı çok yüksektir. SSCB İçişleri Bakanlığının raporlarına göre 1945 yılında doğanlar 599 kişi, ölenler

---

⁸⁶ Buntürk, **a.g.e.**,s.214-215

⁸⁷ Buntürk, **a.g.e.**,s.215 ve 217

⁸⁸ Yunusov,**a.g.m.**, s. 882

⁸⁹ Comins-Richmond, çev. Yükselci, **a.g.m.**, s. 873

⁹⁰ Buntürk, **a.g.e.**,s.224-225

6.902 kişi olarak belirtmiştir. 10 Ocak 1945'ten-31 Aralık 1950 tarihine kadar Türk, Kürt, Hemşinlerden toplam 19.047 kişi hayatını kaybetmiştir. 1944-1956 yıllarında bakanlığın raporlarına göre 28.000-30.000 kişi ölmüştür.⁹¹ Rasim Bayraktar, "Ahıska 21. Yüzyılda İnsanlık Dramı" kitabında 1945-1947 yıllarında 37.000 Ahıska Türkü hastalıktan ve diğere nedenlerden öldüğünü belirtmektedir.⁹² Yunus Zeyrek "Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri" kitabında "açlık ve soğuktan 50.000 kişinin öldüğünü" belirtmiştir.⁹³

Özbekistan'a, Kazakistan'a sürgüne gönderilenler önceleri Özel İskân Kontrolüne tabi tutulmadıkları halde, şartlar özellikle asıl sürgün bölgesi olan Özbek Açlık Bozkırından kötüdür.⁹⁴

Genç kızlar çoğunlukla ailelerinin karınlarını doyurabilmek için yerli halktan insanlarla evlendirilir. Su çok az ve çoğunlukla kirlidir. Göçmenler bu duruma alışkın olmadığı için başta çocuklar arasında olmak üzere sık sık dizanteri baş gösterir.⁹⁵ Düzensiz beslenme, salgın ve bulaşıcı hastalıklar, ilaç kıtlığı, kazalar, yerleşim yerlerinin sağlıklı olmaması sürgün edilenlerin sağlığını tehdit etmiştir. Sürgün edilenlerin durumu ile ilgili raporlarda lekeli humma hastalığının yaygın olduğu anlaşılmaktadır.⁹⁶ Aralık 1944'te ortaya çıkan tifüs ertesi sene salgına dönüşür. Orta Asya'nın aşırı iklim koşulları bu iklim koşullarına alışkın olmayan göçmenlerin sağlığını derinden etkiler.⁹⁷

Sürgün edilenlere genellikle Sir Derya Irmağında elle sulama kanallarının kazılması gibi en yorucu işler verilir. Çalışanların çoğunluğu kadınlar ve çocuklardır. Dönemin şahitlerinden biri aynen şu cümleleri aktarmıştır.

Çok az kişi hayatta kalabildi aileler toptan öldü ve genellikle cesetler yeraltı sığınakları ve çamur kulübelerde çürümeye terk edildi, çünkü etrafta onları gömecek kimse yoktu.⁹⁸

⁹¹ Buntürk, **a.g.e.**,s.218

⁹² Bayraktar, 21. Yüzyılda İnsanlık Dramı, **a.g.e.** s.47

⁹³ Zeyrek, Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri, **a.g.e.**, s.55

⁹⁴ Aslan, **a.g.e.**, s.9

⁹⁵ Comins-Richmond, çev. Yükselci, **a.g.m.**, s. 873

⁹⁶ Buntürk, **a.g.e.**,s.215-216

⁹⁷ Comins-Richmond, çev. Yüksel, **a.g.m.**, s. 873

⁹⁸ Comins-Richmond, çev. Yüksel, **a.g.m.**, s. 873

Yüksek Sovyet Presidiyumu'nun 26 Kasım 1948 tarihinde yayınlanan bir emiriyle sürgün edilen halkların geri dönme hakkını sonsuza kadar kaldırır. Kaçmaya teşebbüs edenlere 20 yıl ağır çalışma cezası ve firara yardım edenlere de beş yıla cezalandırılır. Yerleşimcileri kadın-erkek ayrımı gözetmeksizin kırbaçlayan komutanlar çok sert davranmaları büyük sıkıntı yaratır. Sayısız tecavüz vakası rapor edilir. Sürgün edilenlerin kendi anadillerinde konuşması, geleneksel dans, müzik yapmaları yasaklanır.⁹⁹

8 Ocak 1945'te, SSCB Halk Komiserler Sovyet'inin (SSCB HKS) 5 sayılı "Göçmenlerin hukuki durumu hakkında" kararı yayınlanır. Sıkıyönetim altında bulunan göçmenler İçişleri Bakanlığının memurundan izinsiz iskân yerini terk edemez. Karara göre izinsiz komşu köye gitmek, "firar etmek" gibi değerlendirilir ve firar etmek suçuyla cezalandırılacaktır.¹⁰⁰ Düğün yapmak, evlenmek, seçme seçilme hakları yoktur.¹⁰¹

Ailedeki her tür değişikliği (ölüm, doğum, kaybolma, kaçma vs.) aile reisi üç gün içerisinde yetkili memura bildirmek zorundadır. Her hafta 15 yaşın üzerindeki kişiler muhtarlığa gidip köyde bulunduğunu ispatlamak için göçmen listesine imza atmak zorundadır. Bu uygulama daha sonraları hafifletilerek bir haftadan bir aya çıkarılmıştır.¹⁰²

Aile bireylerinin imza atma zorunluluğu uygulaması 1954 yılında kalkmıştır. Fakat Ahıska Türklerinin köy dışına çıkışları izne tabi tutulmuştur. Serbest dolaşımına kısıtlamalar getirilmiştir. Sıkıyönetim kurallarını bozmanın cezası 5 günlük haptisten cezasından başlayarak, ağır para cezası ve ailesiyle birlikte 25 yıllık Sibiry'a sürgüne kadar ağırlaşmaktadır.¹⁰³

Ahıska Türklerine neden sürgün sürecinde bu kadar sert davranıldığı, katı tedbirler alındığı sorusunun cevabı günümüzde de net bir şekilde açıklanabilmiş değildir. 12 yıllık sıkıyönetim sürecinde göçmenlere kimlik ya da varlığına ait bir belge verilmemiştir. 12 yılın sonunda geçici beyaz renkli pasaport verilmiştir. Fakat bu

⁹⁹ Comins-Richmond, çev. Yüksel, **a.g.m.**, s. 873-874

¹⁰⁰ Buntürk, **a.g.e.**,s.215 ve216

¹⁰¹ Agara, **a.g.e.**, s.27

¹⁰² Buntürk, **a.g.e.**,s.216 ve 217 ve 224 ve 225

¹⁰³ Buntürk, **a.g.e.**,s.216 ve 217 ve 224 ve 225

belge ile farklı bir Cumhuriyete geçmek şöyle dursun ülke içinde bir kentten diğer kentte geçmeleri mümkün değildir. ¹⁰⁴

Gençler bir kısmı kaçıma teşebbüs etmiştir. SSCB İçişleri Bakanlığının raporlarına göre, 1945-1948 yılları arasında sürgün edilenlerden 2310 işi firar etmiş, bunların çoğunluğu yakalanarak ağır cezalara çarptırılmışlar. Yeni iskân bölgelerini terk edenlerin çoğunluğu vatanlarına dönmek istemiştir. Kaçanlardan, 608 kişi Gürcistan arazisinde yakalanmıştır. Sovyet Hükümetinin 20 Haziran 1944'te gizli kararı gereğince sürülen bütün halkların ailelerindeki çocuklar Rusça eğitim görecektir. ¹⁰⁵

Stalin ve Sovyetler, Ahıska Türklerini sürdükten sonra sürgünü yıllarca saklar. 1945'ten 1958'e kadar sürgünle ilgili haberlere çok sistemli bir şekilde sansür uygulanır. İngiliz yazar Robert Conquest, bu konudaki beyanatı şu şekildedir:

200 bin kişilik bir Türk Nüfusu yurtlarından top yekûn sürülüyor ve bu olay 1968'e kadar batı dünyasında duyulmuyor. Sanki İzlanda ya da Swaziland, yahut Kuveyt veya Alaska bütün nüfusu iz bırakmadan ortadan kayboluveriyor. Koca bir halk, yaşadıkları sınır boyu yurtlarından sürülüp binlerce mil ötelerdeki sıkı bir polis rejimi altında yaşamaya devam ediyor. Çünkü büyük kayıplara sebep olan operasyon! Dahası çeyrek asır boyunca, gelip geçen Sovyet liderleri tarafından titizlikle gizli tutulabiliyor! ¹⁰⁶

2.5. Pasif Mücadele Dönemi

Ahıska Türkleri 1944 yılında sürgün edildiği halde, 1954 yılında basılan Büyük Sovyet Ansiklopedisi'nin ikinci baskısının 27. Cildinde Ahıska coğrafyasında halen Ahıska Türklerinin yaşadığı gösterilmiştir. Küçük Sovyet Ansiklopedisi'nin 1959 baskısında ise Ahıska Türklerinden ve Ahıska bölgesinden söz edilmemiştir. ¹⁰⁷

SSCB Yüksek Sovyet Prezidyumu'nun 28 Nisan 1956 tarihinde 135/142 Sayılı Karar ile Ahıska Türkleriyle ilgili sürgünün getirdiği sınırlamalar kaldırılmıştır. Fakat aynı

---

¹⁰⁴ Buntürk, a.g.e.,s.225

¹⁰⁵ Buntürk, a.g.e.,s.217-218

¹⁰⁶ Zeyrek, Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri, a.g.e., s. 54

¹⁰⁷ Buntürk, a.g.e.,s.226

kararın 1. maddesinde dolaşım yasağı kaldırılmış gibi gözüküyor olsa da, 2. Maddesine göre Ahıska ve Kırım Türklerinin yurtlarına geri dönme hakkı yoktur.¹⁰⁸

Vatanlarına dönüş izni verilmeyen Ahıska Türkleri sıkıyönetim kararları kaldırılınca Ahıska bölgesine yakın Azerbaycan, Kabartay-Balkar başta olmak üzere Kafkasya'nın değişik bölgelerine göç etmiştir. Ahıska'ya geri dönme cesareti gösteren 6-7 aile Ahıska bölgesinden uzaklaştırılır. Ahıska'ya geri dönme teşebbüsünden sonra tedbirler en üst seviyeye çıkarılır. Sovyetler Birliğinin farklı ülkelerle olan sınırlarında birkaç yüz metre olan, daha önceleri Türkiye ile sınırlarında 2-7 km olan tampon bölge 78 km çıkarılarak yasak bölge ilan edilmiştir. Sovyetler Birliğinin çöküşüne kadar emniyet ve güvenlik birimlerinden özel vize alınmadan bölgeye girilemez. Ahıskalıların vatanlarına misafir olarak gitmesine dahi izin verilmez. Ahıskalı aydınlar, Sovyet yetkililerine müracaat ederek, geri dönüş konusunda izin istemiştir. Vatanlarına geri dönebilmek için 2 boyunca yapılan başvurulara Gürcü KGB yetkilisi Alexei İnauri köylerine Gürcülerin yerleşmesini gerekçe göstererek Ahıska Bölgesine dönüş izni vermez.¹⁰⁹

Ahıska Türklerinin geri dönüş mücadelesi sürgünün ilk gününde başlamıştır. Özellikle savaştan dönen gaziler ve aydınlar seslerini yükseltmeye başlamıştır. Mövlut Bayraktarov, Bedir Muradov, Bekir Mustafayev, Mansur Polvadov gibi gazi ve aydınlar, Sovyet Yönetiminden Ahıska Türklerine reva görülen adaletsizliği çözmelerini, vatanlarına dönüş izninin verilmesini talep ederler. Sovyet Yönetimi ise talepleri göz ardı ederek, bazı liderleri tehdit, korkutma, karalama yöntemleriyle susturmaya çalışır. Stalin'in ölümü sonrası da Sovyet yönetimi konuyu çözmek için çaba göstermeye yanaşmamıştır. Komünist Partinin 20. Kurultayında genel başkan N.S Khuruşov, Stalin yönetimini eleştirirken Ahıska Türkleri durumunu gündeme getirilmiştir. N.S Khuruşov döneminde Ahıska Türklerinin örgütlenme şansı yakalayabilmiştir. Örgütlenme süreci 20. Kurultay sonrası başlamıştır. Bayraktarov, Polvadov, Letifşah Barataşvili ve Ramizov Zekeriyev'in oluşan grup toplu imza ile

---

¹⁰⁸ Ağaoğlu, a.g.e., s.21

¹⁰⁹ Buntürk, a.g.e.,s.228-229

SSCB Komünist Parti Başkanı N.S Khuruşov'a dilekçeler göndermiştir. Özbekistan'ın çeşitli bölgelerinde 1956 yılında Ahıskalılar yüzlerce başvuru yapar.¹¹⁰

Gürcistan SSC KP MK yetkilisi Koberidze ile Ahıska Türklerinin ilk temsilci heyeti 28 Temmuz 1957 tarihinde görüşmüştür. Koberidze, yetkili olamadıklarını Moskova'nın karar verici olduğu belirttiğinden sonra Ahıskalı temsilci heyeti Moskova'ya yönlendirir. Ahıskalı temsilci heyeti, SSSC KP MK'sinin Parti Teşkilatlarıyla İlişkiler Bölüm Başkanı Makarov'la 7 Ağustos 1957 tarihinde görüşür. Makarov'la Ahıskalı temsilci heyeti arasında çıkan tartışma sonucu görüşmelerden istenilen netice alınamaz. Moskova, Ahıska Türklerinin Ahıska Bölgesine değil, Azerbaycan'a göç etmesini önererek temsilciler Azerbaycan'a yönlendirilir.¹¹¹

Makarov'la Ahıskalı temsilci heyetinden Mehmeddin Adamov arasında tartışmanın bir kısmı şu şekilde gelişmiştir:

Yoldaş Makarov savaşa katıldınız mı? – Evet Bende katıldım. Bunlarda (madalyalarını göstererek) benim madalyalarım. Sizin gibi bende Komünist Parti üyesiyim. Arkadaşlarım beni vatanımızı korumak için davul zurna ile cepheye yolladılar. Vatan için savaştım. – döndüğünüzde sizi eşiniz, çocuklarınız, akraba ve arkadaşlarınız karşıladı değil mi? Ben döndüğümde ise ne yurdum kalmıştı, ne yuvam! Köyler dağılmış, ocaklar söndürülmüştü! Eş, dost, akraba, arkadaş, hiç kimse yoktu! Nereye gideceğimizi, onları nerede arayacağımızı da kimse bilmiyordu. Bu nasıl oluyor yoldaş Makarov? Sizler savaştınız ve gelip bakanlıklarınıza oturdunuz. Bizim bu kanlı savaşımız sizin böyle saraylarda – genel başkanlıklarda rahat edip bizleri yönetebilmeniz için miydi?¹¹²

SSCB Yüksek Sovyet Prezidyumu'nun 31 Ekim 1957 tarihinde verdiği kararla Gürcistan'dan sürgün edilen Azerbaycanlıların, Azerbaycan'a dönmesine müsaade edilmiştir. Böylelikle pasaportunda Azerbaycanlı yazan Ahıska Türklerinin (25.000) Azerbaycan'a göç edebilmesinin fırsatı doğar.¹¹³

Ahıska Türklerinin Azerbaycan'a göç edebilmesinin yolunu açan tarihli kararname bir çelişkiyi ayyuka çıkarmıştır. Daha 18 ay önce 1956 tarihli kararnamede Ahıska Türklerine, “Türkler” diye hitap ederken, 1957 tarihli kararnamede Ahıska

---

¹¹⁰ Buntürk, a.g.e.,s.230-231

¹¹¹ Buntürk, a.g.e.,s.231-232

¹¹² Buntürk, a.g.e.,s.231-232

¹¹³ Buntürk, a.g.e.,s.232

Türklerinin, “Azeri” olduğuna karar verilmiştir. SSCB, halkaların etnik kimliğini kendi politikalarına, günün şart ve koşullarına göre belirliyor veya değiştirebiliyordur. Ahıska Bölgesinde Azerbaycan Türkleri hiç toplu halde yaşamamıştır, dolayısıyla Azerbaycan Türkleri, Ahıska Bölgesinden sürülmemiştir. Kararname ile “Türkler” ifadesini ortadan kaldırdığı gibi Türklerle birlikte Kürtler ve Hemşinliler de tarihten SSCB Tarihinden silinmektedir. Sovyet Yetkilileri Ahıska bölgesine dönmek için başvuruda bulunan Ahıska Türklerine, Azeri olduklarını istemeleri halinde Mugan Bozkır’ına yerleşebilecekleri belirtilmiştir. Ahıska’ya yakın gördükleri için bazı aileler teklifi kabul etmiştir. Azerbaycan’a 1958 yılında yerleşen bazı aileler, Ahıska’ya geçmeye teşebbüs etmişler fakat muvaffak olamamıştır.¹¹⁴

Azerbaycan’da İmam Mustafayev’in Parti Birinci Sekreteri olduğu 1958 tarihinde Bakü’den Orta Asya’ya Ahıska Türkleri üzerine araştırma yapmak amacıyla bir uzman heyeti gönderilmiştir. Akabinde 2.150 ailenin Azerbaycan’a yerleştirilmesi kararı alınmıştır. Eylül 1958’de Azerbaycan’ın Saatlı ve Sabirabat yerleşim birimlerinde yeni köyler kurulmuştur. Göç masrafları Azerbaycan tarafından ödenmiştir. Yeni köyler Özbekistan’dan gelen Ahıska Türklerinden oluşturulur. Fergana Olaylarından kaçarak Azerbaycan’a sığınan Ahıska Türklerine ilk bu eski göçmenler sahiplenmiştir. Ahıska Türklerinin Türkçülük mücadelesi Azeri Türklerinin etkisi ile kuvvetlenmesi durumu belirince 1971’lere kadar devam eden göçü SSCB Yönetimi göçü durdurmuştur.¹¹⁵

Taşkent’te 1961 yılında 600 delegen oluşan toplantı düzenlenmiştir. “Milli Halkları Korumak İçin Türk Birliği” adlı bir komite oluşturulmuştur. Komitenin başlattığı kampanya sonucunda Moskova’ya davalarını anlatmak için 125 kişilik heyet gönderilmiştir. Ahıska Türklerinin ulusal hareketine yön vermek için 1962 tarihinde Taşkent’te, Ahıska Türklerinin Kurucular Konferansı düzenlenmiştir. Ahıska Türkleri ve Kırım Tatarları 1964 yılında 600 delegeli birleşik kurultay düzenlemiştir. SSCB KP MK’ne yapılacak başvurunun metni tamamlanmış ve delegeler Moskova’ya gönderilmiştir.¹¹⁶ Kurultayda, Başkanlığına Enver Odabasov

---

¹¹⁴ Sargın, a.g.e.,s.43

¹¹⁵ Avşar, Tunçalp,a.g.e.,s.24-25

¹¹⁶ Buntürk, a.g.e.,s.232-233

seçilmiştir.¹¹⁷ Odabasov önderliğinde Ahıska Türklerinin vatana dönüş mücadelesinin temel stratejisi, Moskova'dan Tiflis'e baskı yapmaları sonucu vatana dönüş yolunun açılması şeklindedir.¹¹⁸

Moskova ve Tiflis'e heyetler gönderilmiştir. Heyetlerin bir kısmı geri çevrilir. Bir kısmı tutuklanmıştır. Kurtuluş İçin Geçici Organizasyon Komitesi, hareketin karar organı ve koordinasyon merkezidir. 1981 yılında Orta Asya şubesi kurulmuştur. Yusuf Seferov başkan seçilmiştir. 1957 yılı sonrası yapılan eylemlerin ortak özelliği Moskova'ya başvurular, dilekçeler, heyetler gönderilmesidir. Gürcü idarecilere baskı yapılmasıdır. Moskova'ya toplam 3.500'den fazla dilekçe, başvuru ve talep gönderilmiştir.¹¹⁹

2.6. Aktif Mücadele Dönemi

Ahıska Türklerinin mücadelesi 1968 yılından sonra yeni ve farklı bir döneme girmiştir. Sovyet Yetkilileriyle doğrudan mücadele edilmeye ve yeni stratejilerle hareket edilmeye başlanmıştır. Nisan ayında 600 kişinin katıldığı Taşkent yakınlarındaki Yangiyul'da gösteri yapılmış, birçoğu tutuklanmıştır.¹²⁰ Ahıska Bölgesindeki topraklarına geri dönebilmek amacıyla bir grup SSCB KP MK Sekreteri B.P. Lakovlev'le görüşmüştür.¹²¹

SSCB Yüksek Sovyet Prezidyumu'nun, 30 Mayıs 1968 tarihli kararnamesinde Ahıska Türklerinin sürgünü konusunda ilk defa açıklama yapılmıştır:

Geçmişte Ahıska, Adıgen, Ahılkelek, Adigün, Aspinza ve Boğdanovka bölgesinde yaşayan SSCB vatandaşları, diğer Sovyet vatandaşları gibi diledikleri yerlerde yaşayabilirler. Geçmişte Gürcistan'da şimdi ise Kazakistan, Özbekistan ve diğer diğer SSCB Cumhuriyetlerinde ikamet eden Türk, Kürt, Hemşin ve Azerilerin yaşadıkları yerlere yerleştikleri, entegre oldukları, diğer halklarla kaynaştıkları, vatandaşlık haklarından yararlandıkları, sosyal ve politik hayata katılıp, parti ve sendikalara

---

¹¹⁷ Zeyrek, Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri, **a.g.e.**, s. 59

¹¹⁸ Sargın, **a.g.e.**,s.44

¹¹⁹ Buntürk, **a.g.e.**,s.233-234

¹²⁰ Buntürk, **a.g.e.**,234

¹²¹ Sargın, **a.g.e.**,s.45

seçildikleri, işlerinde başarılı olanlara nişan, madalya ve şeref payesi verildiği belirtilmiştir.¹²²

Kararnamede “diğer Sovyet vatandaşları gibi diledikleri yerde yaşayabilirler” sözü kâğıt üzerinde kalmıştır. Kararnameden hareketle vatanlarına geri dönebilme izni verilmiş gibi gözükse de, pratikte bırakın Ahıska’ya Gürcistan’a bile girmeleri mümkün değildir.¹²³

30 Mayıs 1968 tarihli kararname Ahıska Türkleri için, Ahıska Bölgesi için olmasa da Sovyet topraklarının herhangi bir yerinde ikamet hakkı bir kazanım olarak düşünülebilir. Bu durumun etkisi ile sosyal ve politik etkinliklere getirilen sınırlamaların kaldırılması sonucu Ahıska Türklerinin politik aktivitesine ivme kazandırmıştır.¹²⁴

Gürcistan KP MK Sekreteri Mjhavanadze ile görüşmek için kalabalık bir heyet 26 Temmuzda Tiflis’e gitmiştir. Yapılan müzakerelerde Gürcü bakanlardan birinin “ancak, benim cesedimin üzerinden atlayarak siz Ahıska’ya dönebilirsiniz” tehditlerinden anlaşıldığı üzere Gürcistan Hükümetinin konuyu çözme niyetinin olmadığı sonucuna varan Ahıskalı delegeler, bu duruma binlerce Ahıskalının katıldığı mitingle karşılık vermiştir. Emniyet güçleri tarafından zor kullanılarak tren vagonlarına doldurularak Gürcistan sınırları dışına çıkarılmışlar. Ayrıca delegeleri evlerine döndüklerinde tutuklamalara ve takiplere maruz kalmışlardır.¹²⁵

Kasım 1968’de Moskova’ya giden bir başka heyete ise ikamet ettikleri yerde kalmalarının, yurtlarının ise tüm SSCB olduğu resmen bildirilmiştir.¹²⁶

SSCB Yüksek Sovyet Prezidyumu’nun Başkanı N. Podgornı ile Yusuf Ferhatov, Selim Muradov, , Alihan Raymanov ve İsmihan Aslanov’dan oluşan heyet 8 Aralık 1968 tarihinde görüşmelerde buluşmuştur. Heyet vatana dönüş konusundaki problemleri aktarmıştır. Podgornı ile yapılan görüşmelerin ardından tüm Sovyet vatandaşlarının sahip olduğu pasaportlar Ahıska Türklerine verilmeye başlanmıştır. Pasaportlarda milleti ibaresinde Türk yazmaktadır. Ancak bunun yanında bir kısım

¹²² Zeyrek, Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri, **a.g.e.**, s.58

¹²³ Zeyrek, Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri, **a.g.e.**, s.58

¹²⁴ Buntürk, **a.g.e.**,235-236

¹²⁵ Buntürk, **a.g.e.**,235-236

¹²⁶ Aslan, **a.g.e.**, s.11

Ahıska Türklerinin pasaportlarında milleti Özbek, Kazak, Azerbaycanlı olarak belirtilmiştir.¹²⁷

Temmuz 1969 yılında Azerbaycan'daki eylemlerin düzenlenmesi sonucu, eylemcilerin liderleri tutuklanmıştır. Bu liderlerden Enver Odabaşov'un 1969 yılında yeniden tutuklanması protestoların dozunun artmasına neden olmuş bunun üzerine Enver Odabaşov serbest bırakılmıştır.¹²⁸

120 kişilik bir başka heyet Ağustos 1969'da Moskova'ya gitme teşebbüsleri emniyet güçlerinin aldığı önlemler sonucunda sonuçsuz kalmıştır. Bu gelişmenin sonucunda bazı delegeler Sovyet vatandaşlığından çıkacaklarını belirtmiştir.¹²⁹

2.7. Uluslararası Platformlarda Mücadele Dönemi

Ahıska Türkleri, 6 Nisan 1970 tarihinde Sovyet Yetkililerin vatanlarına dönüş konusunda eski katı durumunu sürdürürse, Türkiye'ye iltica etmelerine izin verilmesi için, Moskova'daki Türk Büyükelçiliğine müracaat edeceklerini duyururlar.¹³⁰ Ayrıca yayınlanan bir bildiri ile sürgün hakkında tahkikat açılması, sorumluların cezaya çarptırılması, vatanlarına dönüş izni verilmesi, kaybolan ve zarara uğrayan malları için iki yüz milyon ruble tazminat talep etmişler. Taleplerinin karşılanmaması durumunda Türkiye'ye iltica etmelerine müsaade edilmesini dile getirirler.¹³¹ M. Niyazov, İ. Kerimov, T. İlyasov ve Enver Odabaşov 1970 tarihinde Moskova'daki Türk Büyükelçiliğine müracaat etmiştir.¹³²

Altıncı Halk Meclisi 2 Mayıs'ta eylemi onaylayarak batıya ulaşan en aydınlatıcı bir bildiri yayınlanır.¹³³ "Biz Türk'üz" diye başlan beyannamede şu görüşlere yer verilmektedir:

- a) SSCB yetkili ve Adli makamları ve Bakanlar Kurulu bir tahkikat yapmalı ve bizleri sürgüne gönderenleri cezalandırılmalıdır.

---

¹²⁷ Buntürk, a.g.e.,237-238

¹²⁸ Buntürk, a.g.e.,237-238

¹²⁹ Zeyrek, Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri, a.g.e., s.61

¹³⁰ Zeyrek, Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri, a.g.e., s.61

¹³¹ Buntürk, a.g.e.,238

¹³² Sargin, a.g.e.,s.46

¹³³ Buntürk, a.g.e.,238

b) Yüksek Sovyet Prezidyumu, Türklerin kendi yurtlarına iskân ve milletlerin mevcut self-determinant hakkını vererek başkenti Ahıska olmak üzere bir Türk Muhtar Cumhuriyeti veya Özerk vilayetin kurulmasını kabul etmelidir.

c) Sürgünden dolayı oluşan zarar ziyan tazmin edilmelidir.

d) Eğer bu talepler yerine getirilmeyecekse Türkiye'ye göç etmelerine müsaade edilmelidir.

Sovyet yönetimi bu bildiriye cevap vermemiştir. 14 Şubat 1971'de Kurtuluş Komitesi bildiride dile getirilen istekleri tekrar etmiştir.”¹³⁴

Milli Hakların Müdafaası İçin Türk Birliğinin başkanı O. Selimov, 4 Mayıs 1971'de Sovyet Hükümetine ve Birleşmiş Milletler Sekreteri U. Thant'a; 2 Mayıs 1970 bildirisinde yer alan konuların vurgulandığı mektuplar yollamıştır. Akabinde 61 kişilik heyet Sovyet başbakanı Podgorni ile görüşebilmek için 9 Mayıs'ta randevu talebinde bulunurlar. Aradan geçen bir süre sonra daha alt düzey Sovyet yöneticileri tarafından kabul edilen Ahıskalı Türk delegelere sert bir şekilde Ahıska Bölgesine dönmelerinin mümkün olmadığı belirtilir. Heyet,18 Mayıs'ta göç izni için tekrar müracaat etmiştir. ¹³⁵

Türkiye'nin Moskova Büyükelçisine 15 Mayıs 1971'de Türkiye'ye göç etmek isteyenlerin listesi sunulmuştur. Sovyet yetkililerine, 18 Mayıs'ta delegasyonun 46 üyesinin imzalarının yer aldığı bildiride iltica etmek istediklerini belirten mektup gönderirler. Fakat mektuplarına cevap verilmez. ¹³⁶

Sovyet yetkilileri mektupla bilgilendirdikten sonra harekete geçmek isteyen Seyfatov, Niyazov, Mehmedov isimli üç Ahıska Türkü, Türk büyükelçiliğine ulaşmadan polis tarafından tutuklanmıştır. Yüzlerce Ahıska Türkü 18 Temmuzda Türk Parlamentosuna ve Birleşmiş Milletler (BM) Sekreteri U. Thant'a yazılan bildirileri imzalamıştır. Bu eylem sonucunda Enver Odabaşov yeniden tutuklanır. ¹³⁷ “Kolektif bir araziye özel mülkiyetine geçirmek” suçlamasıyla İki yıl çalışma kampı

¹³⁴ Zeyrek, Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri, **a.g.e.**, s.61

¹³⁵ Sargın, **a.g.e.**,s.46

¹³⁶ Buntürk, **a.g.e.**,239

¹³⁷ Zeyrek, Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri, **a.g.e.**, s. 62-63

cezası verilir. Kampta SSCB hakkında iftiralar yaydığı gerekçesi ile tekrar cezaya alır. 1974’te özgürlüğüne kavuşmuştur.¹³⁸

Enver Odabaşov tutuklanmasının ardından Reşit Seyfatov, Milli Hakları Korumak için Türk Birliğinin yeni başkanı olmuştur.¹³⁹ Reşit Seyfatov; 14.08.1972 tarihinde Enver Odabaşov, Muhlis Niyazov ve Ellezİzzetov’un 1944 yılında yaşanan sürgün sonucu uzak kaldıkları vatanlarına kanunlar çerçevesinde geri dönebilmek için yaptıkları müracaat sonucu Sovyet yetkilileri tarafından hapse atıldıklarını belirten dilekçe Sovyet KP Sekreteri Brejnev’e gönderilmiştir. Daha önceki birçok mektup ve dilekçe gibi cevap alınamamıştır. Ayrıca Reşit Seyfatov, BM Genel Sekreteri Waldheimve Türkiye Başbakanı Ferit Melen’e başvurularda bulunmuştur.¹⁴⁰

Bu yeni eylemler, Enver Odabaşov’un tutuklanması ile gerileyeceği düşünülen Ahıska Türklerinin vatana dönüş mücadelesini hızlandırır. 26 Ekim 1972 tarihinde SSCB KP Siyasi Bürosu gizli şekilde Almanların, Kırım Tatarlarının ve Ahıska Türklerinin iskân bölgesi seçimindeki sınırlamaları kaldırmıştır. SSCB Yüksek Sovyet Prezidyumu 3 Kasım 1972 tarihinde, SSCB KP Siyasi Bürosunun 26 Ekim kararından hareketle Ahıskalılar (Türk, Kürt, Hemşin, Azeri), Alman, Rum, Bulgar, Ermenilerin üzerindeki sınırlamaları kaldırmıştır. Bu kararda Ahıska Türkleri; “Sovyet vatandaşlığına geçmiş Türkiye uyruklu vatandaşlar” şeklinde tanımlanmıştır. Sınırlamaların kaldırılması sorunu çözmez, çünkü karar basından, halktan gizli tutulmuş, hiçbir yerde yayınlanmamıştır. Uluslararası kamuoyuna yönelik göstermelik belge niteliğindedir.¹⁴¹

Gürcistan Hükümeti gayri resmi olarak Ahıska Türklerinin Ahıska bölgesine dönüşünü, Gürcü milleti olarak kaydedilmeyi ve soyadlarını değiştirmeyi şart koşturmuştur. Ahıska Türklerinin, İslam dinini kabul ettikten sonra Türkleşmiş Gürcü olduğu fikri tekrar gündemde tutulmaya başlanır. 400 aile Gürcü soyadı ve Gürcü

---

¹³⁸ Ufuk Tavkul, “Kafkasya ve Çevresindeki Türk Toplulukları”, **Türkler Ansiklopedisi**, C. XX, Ankara: Yeni Türkiye yayınları, 2002, s. 514

¹³⁹ Avşar, Tunçalp, **a.g.e.**, s.30

¹⁴⁰ Buntürk, **a.g.e.**, 240

¹⁴¹ Buntürk, **a.g.e.**, 240-241-242

milleti şartlarını kabul ederek Gürcistan'a yerleşmiş olsa da yaşatılan baskılar sonucu Gürcistan'ı terk etmiştir.¹⁴²

Tüm bu gelişmelerin sonucunda Kurtuluş için Geçici Organizasyon Grubu 3 farklı gruba ayrılır.

1-Gazi Müftiyev'in öncülüğünü yaptığı grup Türk milleti olarak Ahıska'ya dönmek isteyenler.

2-Enver Odabaşov'un liderliğini yaptığı grup Türkiye'ye göçmek isteyenler.

3-Halil Ömerov'un (Guzelaşvili) öncülüğündeki grup ise Gürcü soyadını kabul ederek, Müslüman Gürcü kimliğiyle Gürcistan'a dönmek isteyenler.¹⁴³

Kendini Meshi kabul eden Halil Ömerov (Guzelaşvili), Tragediya Meshetinskogo Naroda (Mesh halkının Faciası) adlı bir kitap çıkarmıştır. Gürcü tezlerini savunduğu için Gürcü Hükümeti destek aldığı düşünülmüştür. Lâtifşah ve Klara Batarşvili 1988 yılında Mı Meshi (Biz Mesihler) adlı bir başka kitabı yayınladılar. Her iki kitap Ahıskalıların Türk olmadıkları, Gürcü ve Hristiyan oldukları; kendi dilleri Gürcüceye ve kendi dinleri Hristiyanlığa dönmeleri halinde Gürcistan'a rahatlıkla dönebileceklerini belirtir.¹⁴⁴

Kabardino-Balkar Bölgesinin Erokka yerleşim biriminde 18 Haziran 1976'da yapılan 8. Gizli kongre yapılmıştır. Kongrede şu kararlar alınmıştır. Devleti ekonomik sıkıntıya sokmamak için göç masraflarının Ahıska Türkleri ödeyecektir. Göç sonrası tazminat taleplerinden vazgeçtiklerini belirtirler. Sovyetlerin sosyal ve ekonomik bahanelerini aşmayı hedeflerler.¹⁴⁵

Gürcü tezini kabul edip soyadlarını değiştiren 9 aile Gürcistan'a yerleşir. Fakat çok geçmeden yaşadıkları baskılar sonunda ayrılmak zorunda kalırlar. Gürcü aydınlarının baskısıyla Gürcistan KP MK ve Gürcistan Hükümetinin ortak kararıyla 4 Nisan

---

¹⁴² Buntürk, a.g.e.,243

¹⁴³ Buntürk, a.g.e.,243

¹⁴⁴ Aslan, a.g.e., s.12

¹⁴⁵ Buntürk, a.g.e.,243-244

1979'da Gürcistan'ın Makharadze bölgesine Ahıska Türklerinin yerleşmesine izin verilmiştir.¹⁴⁶

Ahıska Türklerinin ses getiren eylemleri sonucu Dünya, Ahıska Türklerinin yaşadığı sürgün trajedisine ve sorunlarına eğilmeye başlamıştır. Wimbush ve Wixman 1975 yılında bu konuda uzun inceleme yazısı fikirlerini köşelerinde şöyle ifade etmiştir:

1956-57 yılında diğer sürgün halklar düşmanla işbirliği yapmaktan beraat ettirilirken, Ahıskalılarından söz bile edilmedi! Zaten önceden de o şekilde fişlenmemişlerdi. Hain ilan edilen haklara vatanlarına dönme izni düşünülürken, böyle bir suçları olmadan sürülen bu insanlar, hiç hesaba kitaba alınmıyordu. Eğer böyleyse Ahıskalılar korkunç bir trajedinin kurbanı olmuşlardır.¹⁴⁷

Gorbaçov'un iktidara gelmesiyle 1985 yılında aldığı Perestroyka kararı ile yeni bir dönemle birlikte yeni bir hareketlilik dalgasının doğmasına neden olmuştur.¹⁴⁸ Gürcistan Hükümeti 1987 yılında Ahıska Türklerinin anayurtlarına dönüşü için karar aldığını ve öncelikle 300 ailenin dönüşü için gereken işlemlerin bittiğini belirtmiştir. Fakat bu hazırlıklar hiçbir zaman neticelenmemiştir.¹⁴⁹

Sovyet Yönetiminin baskı, sindirme ve tehcir uygulamalarından bıkmış bir grup Ahıska Türkü, 16 Aralık 1988 tarihinde Türkiye'ye göç etmek amacıyla dilekçe vermiştir.¹⁵⁰

1989 yılında Fergana olaylarından sonra Ahıska'ya dönüş fikri en üst seviyelere çıkmıştır. 1989-1991 yılları arasında 260 aile Gürcistan'a yerleşmiş olsalar da baskılar sonucunda Gürcistan'ı terk etmek zorunda kalmıştır. Gürcistan Hükümetiyle yapılan görüşmelerde; Ahıska Türklerinin Gürcü ad ve soyadlarını kabul ederlerse Gürcistan'a yerleşebileceklerini şart koşmuştur.¹⁵¹

Ahıska Türkleri, Moskova ve Tiflis yönetiminin devlet komisyonundan oluşan 6 kişilik heyet, 28-31 Mayıs 1988 tarihinde Ahıska bölgesindeki Türk köylerinin durumunu incelemek için Ahıska, Adıgön, Ahılkelek, Aspinza ve Bogdanovka

---

¹⁴⁶ Buntürk, **a.g.e.**,243-244

¹⁴⁷ Zeyrek, Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri, **a.g.e.**, s.54

¹⁴⁸ Yunusov,**a.g.m.**, s. 882

¹⁴⁹ Buntürk, **a.g.e.**, s. 244

¹⁵⁰ Bayraktar, 21. Yüzyılda İnsanlık Dramı, **a.g.e.**,s.59

¹⁵¹ Buntürk, **a.g.e.**,245-246-247

ilçelerinde incelemeler yapmıştır. İnceleme sonucunda 1944-1989 arasında nüfusun 59 binlere kadar düştüğü, Türk köylerinden 84 tanesinin harabe olduğu, kilometrekareye Gürcistan'ın herhangi bölgesine kıyasla 6-7 kat daha düşük olduğu, tarım arazilerinin %70'nde tarım yapılmadığı tespit edilmiştir. Ahıska Bölgesine geri dönüşler için üretilen bölgenin kalabalık olduğu bahanesinin yersiz olduğu tespit edilmiştir.¹⁵²

Kabardino-Balkar SS Otonom Cumhuriyetinde İsemod yerleşim biriminin yakınlarında 28 Temmuz 1988 tarihinde farklı bölgelerden gelen 276 delegenin katıldığı 9. Kongre düzenlenmiştir. Ahıska Türklerinin milli hareketinde gelişmesinde özel bir öneme sahip olan kongre aynı zamanda harekette yeni bir aşama niteliğindedir. Kurultayda Türk kimliğinin korunmasını savunanlar ile Gürcülerin teklifinin kabul edilmesinden yana olanların çekişmesi yaşanmıştır. Gürcü tezini savunanlar ağır şekilde tenkit edilerek davaya ihanetle suçlanmıştır. Ahıska Türklerinin Gürcü olmadığı, vatanlarına kavuşmak istekleri vurgulanmıştır. Kongre Ahıska Türklerinin birlik ve beraberliklerini perçinleyen durum yaratmıştır.¹⁵³

Gürcü tezi birkaç delege dışında kabul görmemiştir. Kurultayda Geçici Organizasyon Kurum başkanlığına Yusuf Seferov seçilmiştir. Gürcü tezlerini savunan Halil Guzelaşvili "halk Gürcü ad ve soyadlarını kabul ederse Gürcistan Hükümeti Ahıska'ya geri dönmeye izin verir mi?" Sorularına Halil Guzelaşvili: "Hayır, Gürcü soyadlarının kabul edilmesi Gürcistan'ın bu problemi çözeceği anlamına gelmez" cevabını vererek aynı zamanda bir belirsizliğin altını çizmesi dikkat çekicidir.¹⁵⁴

Geçici Organizasyon Kurulu Yusuf Seferov başkanlığında vatana dönüş mücadelesine yön vermeye başlamıştır. Moskova'ya heyetler gönderilir, basın ve

---

¹⁵² Buntürk, a.g.e.,245-246-247

¹⁵³ Babalek Feyzullahev, "İkinci Dünya Harbi'nde Sürgüne Gönderilen Ahıska Türklerinin Tarihi",(İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2003,s.35

¹⁵⁴ Buntürk, a.g.e., 247

kamuoyunda konun gündemde tutulması için uğraş verilmiştir. Ahıska Türkleri, Sovyet Yetkililerin adil karar vereceği inanmaya başlamıştır. ¹⁵⁵

Sovyetler Birliği KP MK Siyasi Büro üyesi Demiçev’le görüşmek üzere 27 temsilci Moskova’ya gönderilmiştir. Demiçev’e, hakların iadesi ve vatanlarına dönmeleri konusundaki kongre kararları ve iletilmiştir. Demiçev, konuyu SSCB KP Genel Sekreteri Mihail Gorbaçov’a ve diğer yetkililere iletteceğini belirtir. Görüşmede ayrıca Ahıska Türkleri ile ilgili basın yasağının, sansürün kaldırılması talebi gündeme gelmiş ve görüşme esnasında Demiçev yetkililere gerekli talimatları vermiştir. Görüşmenin ardından 18 Ağustos 1988 tarihinde, Moskova Merkezi televizyonunda sunuculuğunu V. Molçanov’un yaptığı “Gece Yarısına Kadar ve Sonra” programında Ahıska Türkleriyle ilgili ilk kez 4 -5 dakikalık skeç yayınlanmıştır. ¹⁵⁶

Komünist Partinin yayın organlarından İzvestiya gazetesinde gazetenin Özbekistan temsilcisi G. Dimov tarafından, 18 Ağustos 1988 tarihinde sürgünden sonra ilk kez Ahıska Türklerinin sürgün tarihi ve Ahıskalılarının söyleşilerinin yer aldığı “yıllar arasındaki köprü” yazısı yayınlanmıştır. Yazıda söyleşi yapılan Ahıskalılarının “yerinin rahat, mutlu, geçimlerinin çok iyi olduğu, yerli halklara iyi anlaştıkları, oturdukları yerin vatanları olduğu ve hiçbir yere gitmek istemediklerini” belirtmesi dikkat çekicidir. Adeta devlet politikasının basın yoluyla yansımaları şeklindedir. Bu yazının yayınlanmasının ardından hemen hemen her ay sürgünle ilgili yayınlar yapılmıştır. ¹⁵⁷

Komünist Partisinin yayın organlarından İzvestiya, Pravda, Komsomlskaya, Trud, Stroitel'naya Gazeta, Argumentı Faktı gazeteleri Geçici Organizasyon Kurumu'nun mücadelesi ve Ahıskalılarının sorunlarını kamuoyuyla paylaşmak zorunda kalmıştır. Geçici Organizasyon Kurulu Sovyet Yönetimi ile sık sık müzakereler yapar. SSCB Yüksek Sovyeti Başkanı Lukanyov, Ahıska Türklerinin hukuki açıdan haklı olduklarını ve Ahıska Bölgesine dönmeleri için tarihi adaletsizliği ortadan kaldırmayı taahhüt etmiştir. Fergana faciası tüm planları bozar. Katliamlar ve yeni sürgün

---

¹⁵⁵ Buntürk, a.g.e.,243-244

¹⁵⁶ Buntürk, a.g.e.,248-249-250 ve252

¹⁵⁷ Buntürk, a.g.e.,248-249-250 ve252

sonucu Ahıska Türklerinin SSCB'nin çok geniş bölgelerine dağıtılması ve yeni problemler mücadeleye ağır darbe vurmuştur.¹⁵⁸

SSCB Yüksek Sovyeti, sürgün edilmiş Ahıska Türklerinin vatanlarına dönüş konusundaki sorunları çözmek maksadıyla 23 Haziran 1989 tarihinde L. A. Grşkov Başkanlığında özel komisyon kurulmuştur. Komisyonun kurulması aynı zamanda Ahıska Türklerinin milli mücadelesini kabul etme anlamı taşımaktadır. Ayrıca komisyonda Özbekistan Hükümetinin, Fergana'da Ahıskalılardan zararını karşılaması hakkında karar kabul edilmiştir. Fakat kararın yerine getirilmesi için hiçbir çaba gösterilmemiştir. Azerbaycan'ın Saatli ilçesi Adıgün kasabasında 2 Eylül 1989 tarihinde Geçici Organizasyon Kurulu'nun 10. Kongresinde durum değerlendirilmesi yapılmıştır. Sovyet Hükümetinden, Ahıska Türklerinin vatanlarına dönüş izni talep edilmiştir.¹⁵⁹

SSCB'nin farklı cumhuriyetlerinden 526 delegenin katılımıyla 23 Eylül 1989 tarihinde Moskova'da ilk resmi Türk Konferansı yapılmıştır.¹⁶⁰ Moskova'nın İzmayilov parkının stadyumunda gerçekleşen kongrede, Ahıskalıların durumu ve Fergana Faciası gündeme getirilerek bir takım kararlar alınmıştır.¹⁶¹

Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan, Azerbaycan, Rusya ve diğer SSCB Yüksek Sovyetindeki milletvekilleri, üst düzey yöneticileri ve Ahıska Türklerinden beş temsilcinin katılımlarıyla 18-20 Nisan 1990 tarihlerinde iki gün süren toplantılar düzenlenmiştir. Ahıska Türklerinin problemleri masaya yatırılmıştır. Azerbaycan heyeti ve Türk cumhuriyetinden temsilciler Ahıska Türklerini desteklerken, Rus, Ermeni, Gürcü milletvekilleri ve üst düzey yöneticileri ortak hareket etmişlerdir. Ahıska Türklerini Sibiryaya ya da ihtilafli bölgelere yerleştirip sorunu kendi düşüncelerine uygun çözmeyi hedeflemişler. Toplantıda komisyon başkanları Gorşkov L. A. ve Tarazeevic, Ahıska Türklerinin, Ahıska bölgesine değil de SSCB'nin farklı bölgelerine yerleşme çabası içine olduklarını dile getirmiştir.¹⁶²

---

¹⁵⁸ Buntürk, a.g.e.,248-249-250 ve252

¹⁵⁹ Buntürk, a.g.e.,252

¹⁶⁰ Yunusov,a.g.m., s. 883

¹⁶¹ Buntürk, a.g.e.,252

¹⁶² Buntürk, a.g.e.,253-254

Ahıska Türkleri Temsilcileri Y. Seferov, S. Buntürk, T. Aliyevic, T. Aslanov, ve R. Saidov Ahıska Türklerinin haklarını savunmak için sık sık kürsüye çıkarak zorunda kalmış neticede 8 maddelik tasarı kabul edilmiştir. Toplantıya 150'nin üzerinde SSCB Yüksek Sovyeti milletvekilinin katılması Ahıska Türklerinin sorunlarını çözmeye yönelik önemli bir gelişmedir. Geçici Organizasyon Kurulu, Moskova'nın toplantıdaki tutumundan dolayı Ağustos ayında Soçi'den Ahıska'ya doğru sulh yürüyüşüne ekmek tuzla katılma kararı almıştır. ¹⁶³

Moskova'da 18 Mayıs 1990 tarihinde "Vatan" adında yeni bir Türk derneği kurulması kararı alınmıştır. Kurultayda Yusuf Seferov, Vatan Cemiyetinin başkanı seçilmiştir.¹⁶⁴

Kurultaya SSCB'nin farklı cumhuriyetlerinden 178 delege katılmıştır. Soçi şehrinin bağlı Adler bölgesinde 3.000 fazla Ahıska Türkü 10 Ağustos 1990 tarihinde toplanmıştır. SSCB KP MK Polit Bürosu ve Bakanlar Kuruluna, Birleşmiş Milletlere ve diğer uluslararası kurumlara demeçler gönderilmiştir. 11 Ağustosta sulh yürüyüşünün düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. Gece saat 23:00'de Gamsahurdiya'nın temsilcileri kampı ziyaret etmiştir. Geçici Organizasyon Kurulunun yöneticileri ile 3 saat süren görüşmeler yapmıştır. Gürcü temsilciler; Gürcistan Parlamentosu için düzenlenecek seçimlerin sekteye uğramaması için, yürüyüşte çıkacak muhtemel çatışmaların önünü almak için seçimden sonra 28 Ekim'e kadar ertelenmesi talebinde bulunmuştur. Ve de seçim sonucunda parlamentoda çoğunluğa sahip olurlarsa, Ahıska Türklerinin vatanlarına dönüşlerine izin vereceklerini bildirmiştir. Bu yeni gelişme sonrasında 11 Ağustos'ta eylem sonlandırılır ¹⁶⁵

Ahıska Türküleri Sovyet Yönetimine karşı son protesto eylemini 1 Ağustos 1991'de yedi binden fazla kişiyle Kızıl Meydanı ve Parlamento binasını gece ve gündüz işgal ederek gerçekleştirilmiştir. Sovyet yönetimi, Ahıska Türklerini polis marifetiyle zorla Moskova dışına çıkarmıştır.¹⁶⁶

---

¹⁶³ Buntürk, a.g.e.,253-254

¹⁶⁴ Yunusov, a.g.m., s. 883

¹⁶⁵ Buntürk, a.g.e.,254-255

¹⁶⁶ Buntürk, a.g.e.,255-256

Sovyetler Birliği Yüksek Sovyeti, 7 Mart 1991’de Ahıska Türklerinin uzun süren mücadelesi sonucu “sürgünde tabi tutulmuş halkalara karşı uygulanmış cezaların haksız ve yasa dışı olduğunun kabul edilmesi ve onlara haklarının iade edilmesi” hakkında kanunu kabul etmiştir. Bu kanunla Ahıska Türkleri ve tüm sürgüne gönderilmiş halklar beraat etmiştir. Ancak Ahıska Türklerinin vatanlarına dönüşü ile ilgili problemler çözülememiştir.¹⁶⁷

Sovyetler Birliğinin 1991 yılında çöküşü Ahıska Türklerinin sorunlarını artırmıştır. Sovyetler Birliğinin çöküşü ile ekonomi kriz, politik karmaşa SSCB’nin dört bir yanına dağılmış olan ve rakamsal açıdan küçük bir etnik grup olan Ahıska Türklerini büyük sıkıntılara sokmuştur.¹⁶⁸

Sovyetler Birliğinin 1991 yılında çöküşü ile Gürcü tezi daha fazla öne çıkmaya başlamıştır. Halil Umarov (Gozalishvili) Kasım 1991’de “sürgün edilen Müslüman-Meshler” derneğini kurdu ve Adını Gürcü ismi olan “Khsna” olarak değiştirmiştir. Khsna taraftarları Müslüman soyadlarını değiştirirler. Gürcistan’ın Ahıska’ya uzak olan bölgelerine yerleşmiştir. Etkisini özellikle 1992-1994 yıllarında artıran Khsna’ya konuyu çözmek için Gürcistan Hükümeti müzakere sözü vermiştir. Gürcistan Hükümeti konuyu çözmeye istekli olmadığı, hatta Gürcistan Hükümetinin şartlarını kabul eden Ahıska Türklerini Gürcistan’a kabul etmediği anlaşılınca Khsna’ya güven azalmıştır.¹⁶⁹

Zviad Gamsahurdiya Hükümeti, Gürcistan Hükümetinin şartlarını kabul etmiş Gürcistan’a yerleşmiş 200 aileyi Gürcistan’dan kovmuştur. Esasında Gürcistan Hükümeti; dünyaya demokrat ve çözümden yana gözükmek, bu konuda destek almak için Khsna Cemiyetini kullandığı düşünölmektedir.¹⁷⁰

Vatan Cemiyeti, Azerbaycan ve diğer Bağımsız Devletler Topluluğu ölkelerinden 470 delegenin katıldığı 6 Mart 1999’da üçüncü özel konferans düzenlenmiştir.

---

¹⁶⁷ Buntürk, a.g.e.,255-256

¹⁶⁸ Yunusov, a.g.m., s. 883

¹⁶⁹ Yunusov,a.g.m., s. 883

¹⁷⁰ Buntürk, a.g.e.,257

Derneğin Azerbaycan üyeleri birçok uluslararası etkinliklerde Ahıska Türklerinin çok sesli savunucuları olmuştur.¹⁷¹

Bağımsız Devletler Topluluğundaki bazı Ahıska Türkleri, Vatan ve Khsna'nın faaliyetleri ve sorunları çözmekteki yetersizliklerinden dolayı uğradıkları hayal kırıklığı sonucu Türkiye'ye göç etme kararı aldılar. Azerbaycan'da yaşayan Ahıska Türkler arasında Türkiye'ye göç fikri daha fazla kabul görmüştür.¹⁷²

---

¹⁷¹ Yunusov, **a.g.m.**, s. 883-884

¹⁷² Yunusov, **a.g.m.**, s. 883-884

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.FERGANA OLAYLARI ve KRASNODAR SORUNU

3.1. Fergana Olayları Öncesinde Özbekistan

Ahıska Türkleri 1944 yılında Orta Asya'ya sürüldüğünde, Ahıska Türklerinin yarısından fazlası Özbekistan SSC Yerleştirilmiştir. Ahıska Türkleri Fergana Vadisi ve Taşkent başta olmak üzere Namangan, Andican, Sirderya, Buhara ve Semerkant'a iskân ettirilmiştir. 1956 yılında kaldırılan sıkıyönetim sonrasında Özbekistan'daki Ahıska Türklerinin % 30'undan fazlası Azerbaycan'a, Kafkasya'ya göç etmiştir. Fergana olaylarına kadar Sovyet cumhuriyetlerinde en kalabalık Ahıska Türkü nüfusu Özbekistan'dadır. Ve nüfusu yaklaşık 140.000 olarak öngörülmüştür. Fergana olayları sonrasında ise Özbekistan'daki Ahıska Türklerinin büyük çoğunluğu Özbekistan'ı terk etmiştir.¹⁷³

Bir başka kaynakta ise olayların öncesinde Fergana'da 16.000, Taşkent'te 44.000, Sirderya'da 19.000, Semerkant'ta 18.000, Andican'da 5.000, Namangan'da 3.000, Kaşkaderya'da 2.800 kişi olmak üzere toplamda Özbekistan'da 109.000 Ahıska Türkü'nün yaşadığını belirtmektedir.¹⁷⁴

1988 yılı sonlarından süregelen gerilim tırmanmaya başlar. Sovyet İstihbaratının sunduğu endişe verici raporlar göz ardı edilmiş, kışkırtıcı yayınlar yapılmış, söylenti ve provakasyonlara başvurulmuştur. Mayıs 1989'da Ahıska Türklerine karşı açıkça düşmanlık yapılmaya başlanır. Taşra yerlerinde insanlar Ahıska Türklerine karşı örgütlenmiştir. Her yerde Ahıska Türkleri tehdit edilmiştir.¹⁷⁵

---

¹⁷³ Seferov, Akış, **a.g.m.**, s.400

¹⁷⁴ Buntürk, **a.g.e.**,387

¹⁷⁵ Avşar, Tunçalp, **a.g.e.**, s.28

Ahıska Türklerine yönelik suçlamalar Ahıska Türklerinin liderlerinden İ. Mecitoğlu'nun (Gazigil) anlatımıyla şu şekildedir.

1-Ahıska Türkleri zaten suçlu oldukları için Özbekistan'a sürülmüşler bu nedenle derhal kendi vatanlarına dönmelidirler.

2-Ahıska Türkleri Ruslar ve diğer milletlerle işbirliği yaparak Özbeklerin bağımsızlığını engellemek istiyorlar.

3-Moskova'nın desteğiyle hırsız, uyanık ve ahlaksız Ahıska Türkleri, Özbekistan'da zengin olmuş, servet sahibi olmuşlardır.¹⁷⁶

Bütün tehlike işaretlerine ve bazı vicdanlı güvenlik yetkililerinin uyarılarına rağmen yetkililer hiçbir önlem almamıştır. Gerilim de patlama noktasına gelinmiştir. Ahıska Türklerine şu gün güne kadar Özbekistan'dan gideceksiniz gibisinden süre tanınmaya başlanmıştır.¹⁷⁷

Fergana olaylarında güvenlik kuvvetlerinin silah kullanmaması oldukça düşündürücüdür. Esasında olağanüstü durumlarda güvenlik kuvvetlerinin silah kullanma yetkisi, SSCB Yüksek Sovyeti Prezidyumu'unun kararında "Hayatı ve sağlığı tehlikede olan vatandaşı korumak için başka yöntem ve usül imkânsız ise" şeklinde belirtilmesine rağmen insanlar öldürülmüş, yaralanmış, yüzlerce ev yakılıp yıkılmıştır. Silahları alınmış Sovyet emniyet güçleri katliamlara ve yağmalara tepkisiz kalmıştır. Göstericilerin karşısına silahsız asker çıkartan ve ateş açmama emri verenin kim olduğu bilinmemektedir. SSCB İçişleri Bakanı da durumdan şikâyetçidir. Gorbaçov döneminde görevine son verilen eski Sovyet yöneticileri ve onların görev başındaki yandaşlarının olayları planlayanlardan bazıları olduğu düşünülmektedir. Özbekistan KP MK'nin Başkanı R. Nişanov'un hızla Moskova'ya atanması da çok düşündürücüdür.¹⁷⁸

Özbekistan'ın nüfusun en yoğun olduğu bölge olan Fergana'da yaklaşık 3.150.000'lük nüfusun en fazla 15.000'i Ahıska Türkü'dür. Ahıska Türklerinin nüfusu, hiçbir şekilde tehlike unsuru değildir.¹⁷⁹

---

¹⁷⁶ Avşar, Tunçalp, **a.g.e.**, s.28

¹⁷⁷ Avşar, Tunçalp, **a.g.e.**, s.28

¹⁷⁸ Buntürk, **a.g.e.**, s.339-340-341

¹⁷⁹ Avşar, Tunçalp, **a.g.e.**, s.28

Fergana Vilayeti Güvenlik Komitesinin şefi N.Leskov'un gizli raporunda bazı konuları açıklığa kavuşmaktadır. "Ahalinin bir kısmı Ruslara karşı eylem hazırlığı içindedir. Özbekistan'a sonradan gelmeler günün birinde dışarı atılacaktır" söylentisi dolaşmaktadır. Bütün bu olayların başlangıcının Eylül 1988'de başladığı belirtilmiştir. Margilan Emniyet Müdürlüğünün binasının duvarına büyük harflerle "Özbekistan Özbeklerindir" yazılmıştır. Fergana Politeknik Enstitüsünün düzenlemiş olduğu toplantıda öğrenciler "Biz Rusça eğitime karşıyız, bu göçmenler canımızı sıkıyor" şeklinde slogan atmışlardır.¹⁸⁰

Aralık 1988'de Taşkent'te düzenlenen binlerce Özbek'in katıldığı mitingde "Ruslar Rusya'ya, Kırım Tatarları da Kırım'a defolsunlar" pankartları açılmıştır. Andican'da "Özbekistan'ın yiğitleri, Ruslara acımayın... Aramıza onlara yer yoktur... Gelin bir olalım, mücadele edelim." yazılı bildiriler dağıtılmıştır. Şubat 1989'da Taşkent'te tramvaya saldıran ve yolcuları döven göstericiler. "Rusları öldüreceğiz. Özbekistan'da hiç kimse Rusları sevmiyor, onları elektrik direklerine asmak gerekiyor" diye slogan atmışlardır.¹⁸¹

Özbekistan eski Dışişleri Bakanı Yardımcısı E. Diderenko Koaşkentkaya, Pravda gazetesine verdiği röportajda, ülkede Prestroyka'ya karşı gizli örgütlerin geniş çaplı faaliyetlerin olduğunu ve son 3 yılda 700 civarında yasadışı suç örgütünün tutuklandığını belirterek "bunların elindeki silahlarla bir tümeni tamamen silahlandırmak mümkündür" demiştir. Şubat 1989'da Fergana bölgesinde fabrikaların birçoğunda armatürden mızraklar, el yapımı bombalar, molotof kokteyli ve başka silahların üretildiği anlaşılmaktadır. Olayların öncesinde elden ele gezen bildirimlerde şunlar yer alıyordu:

Türkleri öldüreceksiniz, yoksa cezalandıracağız... Eylemcilere yardımcı olacaksınız... Haydi gençler ayaklanın, köpeklerin arka bacağı olmayın... Evinde oturan genç, kim olursa olsun taşla gebertilecektir... İnşallah Türklerin izi tozu kalmaz. İmza: Özbek İttifakı¹⁸²

¹⁸⁰ Buntürk, a.g.e., s.343-344

¹⁸¹ Buntürk, a.g.e., s.336-337

¹⁸² Buntürk, a.g.e., s.336-337

3.2. Fergana Olaylarının Nedenleri

Özbekistan 1989 Nüfus sayımına göre 110'un üzerinde etnik grup bulunmaktadır, 20 milyonluk ülkenin % 70'inden fazlasını Özbekler oluşturmaktadır. Özbekistan'da; Kazaklar, Türkmenler, Kırgızlar, Tacikler, Ruslar, Buhara Yahudileri, Ermeniler, Almanlar ve diğer halklar iç içe yaşarken aynı din ve dil akrabalığı olan Ahıska Türkleri neden bu olaylara maruz kalmıştır?¹⁸³

Fergana olaylarının nedenleri defalarca araştırılmış fakat geçen onca senelere rağmen somut nedenler ortaya konmamıştır. Fergana olaylarının olası nedenleri olarak şunlar gösterilebilir: Ahıska Türklerinin mücadelesi zirveye ulaşmış, Moskova ve Tiflis Hükümetlerini zor duruma sokmuş ve derhal problemi çözme zorunluluğu hissetmişlerdir. SSCB'nin imza attığı uluslararası anlaşmaların sorumluluğu neticesinde problemi çözme zorunluluğu gündeme gelmiştir. Fergana olaylarını hazırlayan zemin ise Sovyetleri içinden parçalayan ekonomik, siyasi ve kültürel kriz had safhadadır. Böl yönet politikasına hız verilmiştir. Amaç halkların dikkatini bağımsızlık hareketlerinden, milli kurtuluş mücadelesinden vazgeçirmektir.¹⁸⁴

Fergana olaylarının nedenlerinden bir diğerinin ise 1989 yılında Gorbaçov döneminde Gürcistan ve Özbekistan'ın Sovyetlerden ayrılma isteğinin olduğu düşünülmektedir. Gürcülerin Sovyet Yönetimine cephe alması neticesinde SSCB yetkilileri Ahıska Türkleri sorununu baskı unsuru olarak devreye sokulduğu ileri sürülmektedir. 300-350 bin Ahıska Türkünün Gürcistan'a dönmesi Gürcistan Hükümetini büyük sıkıntıya sokacağı şüphesizdir. Özbek KGB'si durumu kontrol etmeye çalışmış olsa da Özbeklerin Sovyetlere karşı örgütlenmeye başlamış olması Fergana Olaylarının nedenleri arasında gösterilmektedir.¹⁸⁵

Bu karışıklıkta Gorbaçov ve reform yanlılarına karşı Ordu, KGB ve eski Komünist Parti kadroları:

1-Ahıska Türkleri, Abhaz ve Güney Oset'lerin sorunlarını kullanarak Gürcistan'ı zor durumda bırakmak.

---

¹⁸³ Buntürk, **a.g.e.**, s.376

¹⁸⁴ Buntürk, **a.g.e.**, s.323-324

¹⁸⁵ Arslan, **a.g.e.**, s. 14

2-Gelişen Rus düşmanlığını Özbekistan'da Ahıska Türklerinin üzerine çekmek.

3-Özbekistandaki yolsuzlukların üzerini kapatmak ve unutturmak.

4-Etnik çalışmalar gerekçesiyle, Gorbaçov yönetimini sert tedbirler almasına, ordu ve KGB'ye bu yönde eskisi gibi büyük yetkiler vermeye ortam hazırlamak amacıyla saldırıların planlı bir şekilde yapılmasını sağladıkları iddiaları üzerinde durulmaktadır.¹⁸⁶

Fergana olaylarının nedenlerin diğer biri ise: Özbeklerin bir kısmının entelektüel ve kültür seviyesinin çok düşük olması gösterilmektedir.¹⁸⁷

Ahıska Türkleri vatana dönüş mücadelesinde en uygun zaman gelip çatmıştı ve vatanlarına dönüşü gerçekleştirmek üzereydi. Ve bu yönde hazırlıklar yapılıyordu. Fergana olayları sonucu Ahıskalı SSCB'nin dört bir yanına dağıldığı için geri dönüş mücadelesi zayıflamıştır. Bu sonuçlardan yola çıkılarak Fergana olaylarında Gürcü Hükümetinin parmağı olduğu düşünülebilir.¹⁸⁸

Fergana olayları öncesinde yetkileri kısıtlanan KGB ve diğer Sovyet gizli servislerinin olaylara müdahale etmemesi sonucu katliamın gerçekleşmesi sonucunda, SSCB KP MK kurultayında yetkileri iade edilmiştir. Bu sonuç Fergana olaylarında KGB ve diğer Sovyet gizli servislerinin dahlini akıllara getirmektedir.¹⁸⁹

Sovyet Yönetiminin olağanüstü yetkilerle Ermeni asıllı Gdilyan-İvanov ikilisini Özbekistan'a tayin etmiştir. Görevleri pamuk işi ile ilgili yolsuzluk ve milyarlarca Ruble yasadışı kar sağlanması hakkında soruşturma ve denetleme yapmaktır. Gdilyan-İvanov ikilisi rüşvet alarak, yolsuzluklar yaparak ve binlerce kişiyi tutuklayarak adeta terör estirir. Yolsuzluk yapanların bir kısmının Moskova'daki Komünist Parti'nin en üst düzeydeki yöneticileriyle işbirliği yaptığı tespit edilmiştir. Gelişmeler Özbeklerin tepkisini çekmiştir. Ruslara, yabancılara karşı düşmanlık artmıştır. Bu olayların geliştiği sırada, 9 Nisan 1989'da Tiflis ayaklanmasında ordu

---

¹⁸⁶ Arslan, **a.g.e.**, s. 14

¹⁸⁷ Buntürk, **a.g.e.**, s. 327-328

¹⁸⁸ Buntürk, **a.g.e.**, s. 327-328

¹⁸⁹ Buntürk, **a.g.e.**, s. 327-328

isyancılara karşı silah kullanması sonucu kan dökülmüştür. Tiflis ayaklanmasında ordu suçlu bulunarak yetkileri kısıtlanmıştır.¹⁹⁰

Özbek Radikal unsurların, Ahıska Türklerine cephe alması nedenler arasında gösterilmektedir. Fergana vadisinde Vahabilerin başlattığı ve Özbekistan’da İslami bir devlet kurmayı amaçlayan Radikal İslamcı hareket örgütlenmektedir. Fergana olayları öncesinde Radikal İslamcılar toplantı ve gösteri yapmıştır. Özbekistan’da yaşayan bütün Müslüman halkların birlikte hareket etmesi gerektiğini belirtirler. 1988 yılı sonunda ve 1989 yılı başında Radikal İslamcı heyet Fergana’da Ahıska Türklerinin “Vatana Dönüş Komitesi” ile yaptıkları görüşmede kendileri ile birleşmelerini teklif etmiştir. Ahıska Türkleri ise amaçlarının vatanları Ahıska Bölgesine dönmek olduğunu belirterek, radikal İslamcı gruplarla işbirliği yapmamıştır. Bunların sonucunda Ahıska Türklerine tavır alan Radikal İslamcıların Haziran 1989’da Fergana olaylarının aktörlerinden olduğu düşünülmektedir¹⁹¹

Prestroyka döneminde Özbekistan’ın ekonomik durumunun çok kötüleşmesi sonucunda Özbeklerin çok ağır şartlarda yaşam sürmesi, işsizliğin ve cinayet olaylarının artması Fergana olaylarının nedenleri arasındadır.¹⁹²

Fergana olaylarının nedeni etnik nefret, yoğun işsizlik oranı ve dinsel söylentidir. Ayrıca Ahıska Türklerinin ekonomik açıdan Özbeklere kıyasla daha iyi olması Fergana olaylarının altında yatan sebeplerdendir.¹⁹³

Ahıska Türklerinin Özbekistan’da diğer topluluklara kıyasla zenginliğinin nedeni Ahıskalıların çok çalışkan olması ve tarımda geleneksel yüksek kültüre sahip toplum olmasıdır. Fergana nüfusunun %40’ı işsizdir. Binlerce kişi akşam evlerine ekmek götüremiyor. Kendine ait evleri olmamasının nedenini ve yoksulluğun sebepleri hakkında söylentilere kulak verme eğilimindedirler.¹⁹⁴

SSCB’nin çeşitli bölgelerinden suç örgütleri yağma, hırsızlık ve gasp için arzuladıkları ortamı Fergana olayları sırasında bulmuşlar. Fergana’da olayların

---

¹⁹⁰ Feyzullayev, **a.g.e.**, s.46

¹⁹¹ Tavkul, **a.g.m.**, s. 514

¹⁹² Buntürk, **a.g.e.**, s. 333-334

¹⁹³ Kolukırık, **a.g.m.**, s.179

¹⁹⁴ Buntürk, **a.g.e.**, s. 377-378

çığırından çıkmasında bu grupların büyük payları vardır. Fergana vadisindeki gençlerin bir kısmı arasında uyuşturucu alışkanlığının yaygınlaşması da Fergana olaylarının nedenlerindedir. Sovyetlerin Afganistan'la savaşı sonucu Afganistan'a komşu Sovyet bölgelerinde oluşan otorite boşluğu sonucu Afganistan'dan gelen uyuşturucu komşu devletlere pazarlanmaktadır.¹⁹⁵

Birlik Hareketinin, Ahıska Türkleri Geçici Kurulu'na Ruslara karşı birleşme teklif etmiştir. Ahıska Türklerinin teklifi reddetmesi Fergana olaylarının nedenleri arasında gösterilse de, 20 milyonluk Özbek halkının bağımsızlık kazanması için yardıma ihtiyaçları yoktur. Birlik Hareketinin yeteri kadar gücü ve tecrübesi vardır. Fakat Ahıska Türklerinin 45 yıllık mücadelesi çıkmaza girebilme ihtimali vardır. Ahıska Türkleri Özbeklerden yana taraf olursa Ruslardan darbe alacak, Ruslardan yana taraf olursa Özbeklerden darbe alacaktır. Kısacası her iki durumda da kaybeden Ahıska Türkleri olacaktır.¹⁹⁶

Resmi kaynaklar Birlik Hareketini suçlamıştır. Özbekistan KP Sekreteri Revik Nişanov da Birlik Hareketi üyelerinin kışkırtıcı bildirimler dağıttığını açıklayarak bu tezi doğrulamıştır. Ayrıca Pravda Vostoka gazetesi de olayların söz konusu bildirimlerle avelendiğini bildirmiştir. Birlik Hareketi suçlamaları kabul etmese de Birlik hareketinin olayların yatıştırılması için bir çabasının olmadığı bilinmektedir. Çünkü olayların olduğu dönemde iktidardaki Komünist Partinin 600 bin üyesi varken, Birlik Hareketinin taraftarlarından edinilen bilgiye bir milyon beş yüz bin üyesi bulunmaktadır. Topluma bu kadar nüfus etmiş hareketin sorumluluk alması durumunda olayları yatıştırmada, durdurmada etkili olabileceği bilinmektedir.¹⁹⁷

Vasiliy Selyu gibi bazı Özbek yazarların araştırmalarına dayanarak olayların nedenlerini Özbeklerin ekonomik durumuna bağlamaktadır. Bu araştırmalara göre SSCB'de kişi başına yıllık ortalama 65 kilo gram et düştüğü halde, Özbekistan'da, kişi başına yıllık ortalama 8 kg et düşmektedir. Süt ürünleri, sebze ve meyve de de Özbekistan SSCB genel ortalamasının çok altındadır. Her yıl kişi başına düşen milli gelir %11 oranında azaldığı Özbekistan'da dar gelirlerin her yıl arttığı resmi kurumlar tarafından doğrulanmıştır. Yönetenlerle Yönetilenler arasındaki uçurum her

¹⁹⁵ Buntürk, **a.g.e.**, s. 334-335-336

¹⁹⁶ Buntürk, **a.g.e.**, s. 378

¹⁹⁷ Zeyrek, Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri, **a.g.e.**, s. 72

geçen gün daha da artmıştır. İnsanlar, bir tarafta ağır şartlar altında açlık ve sefalet içerisindeyken, diğer tarafta yasa dışı yollarla zenginleşen ve lüks yaşam süren devletin üst kademelerine tırmanmış iki farklı kutuplara bölünmüştür.¹⁹⁸

Fergana olaylarının nedenleri arasında sosyal adaletsizlik, rüşvet, yolsuzluk, kayıt dışı ekonomi, istihdam sorunu, yoksulluk kol gezerken, kolay yoldan zenginleşen mafyanın cinayetlerin örtbas edilmesi gibi toplumu öfkeye sevk eden sebeplerinde olduğu anlaşılmaktadır.¹⁹⁹

DieWelt gazetesi, Sovyet İçişleri Bakanı V. Bakatin'in Ahıska Türklerini eylemcilere karşı koruyamayan mahalli iradeyi ve polisi suçlamıştır. Durumu da "utanç verici" olarak özetlemiştir. Aynı haberde Özbekler istemiyor diye sıkıyönetimin ilan edilmediği belirtilmiştir.²⁰⁰

Fergana olaylarında din adamlarının da rolü vardır.²⁰¹ Fergana ve çevresinde "Ahıskalılara ölüm, Yaşasın İslam Cumhuriyeti, Yaşasın Humeyni" yazılı pankartlar ve yeşil bayraklarla caddelerde, köylerde, sokaklarda gösteri düzenlemiştir.²⁰²

Sovyet albayı Studenikin: "Hükümet ve mahalli yetkililer, insanları kurtarmak için hiçbir şey yapmamıştır. Bu hadiselerin önceden çıkacağı bellidir. Çatışmaların çilek yüzünden meydana geldiğini söylemek saçmadır. Ve bir devlet bir devlet adamının bunu dile getirmesi rezalettir." Diyerek görüşlerini belirtmiştir.²⁰³

SSCB İçişleri Bakanı V.V. Bakatin'in konuşmasında:

Olayların önceden düşünüldüğü ve planlandığı anlaşılmaktadır. Bunun kimler tarafından hazırlandığı ile ilgili henüz hiçbir şey söyleyemem. Fakat bu olayların arkasında kasıtlı ve kötü niyetli güçler bulunmaktadır. Yeniden yapılanmaya engel olmak ve gerilim yaratmak onların amacıdır. Hiç de tesadüfî değildir ki, bu olaylar devletimiz için çok önemli kararların alındığı Halk Delegationları Kurultayı'nın düzenlendiği dönemde yapılmıştır.²⁰⁴

---

¹⁹⁸ Buntürk, **a.g.e.**, s. 337 ve 338 ve 341

¹⁹⁹ Buntürk, **a.g.e.**, s. 337 ve 338 ve 341

²⁰⁰ Zeyrek, Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri, **a.g.e.**, s.71

²⁰¹ Buntürk, **a.g.e.**, s.336-337

²⁰² Seyfettin Bayram, **a.g.e.**, s.117

²⁰³ Zeyrek, Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri, **a.g.e.**, s.71

²⁰⁴ Buntürk, **a.g.e.**, s.347-348

3.3. Fergana Olaylarının Ayrıntısı

Nisan 1989'da olayların habercisi niteliğinde ufak tefek sürtüşmeler olmuştur. Bu sürtüşmeler pazar yerinde Ahıskalı gençle çilek satan Özbek genç arasında basit bir pazar kavgasıyla doğmuş, büyümüş, Mayıs ayında ortam iyice gerilmiştir. 3-4 Haziranda zirve noktasına ulaşmıştır.²⁰⁵

Resmi kayıtlara göre Özbeklerle Ahıska Türkleri arasındaki ilk çatışma 20 Mayıs 1989'da Kuasay'da gençler arasında başlamış, olaylar büyümeden yatıştırılmıştır. Tartışmalar 23 Mayıs'ta yeniden alevlenmiştir. Kuasay şehrinin Budyoni meydanında toplanan 200 Özbek ve Ahıska Türkü gençlerin arasındaki tartışma Tacik kökenli İkrâm Abdurrahmanov'un öldüğü ikisi polis 58 kişinin yaralandığı kavgaya dönüşmüştür. 24 Mayıs'ta şehrin merkezindeki meydanda karşı karşıya gelen gençler tartışmaya başlamış olsalar da, devlet yetkililerinin ve aksakallıların araya girmesi ile olaylar büyümeden önü alınmıştır. Bundan sonra olayların büyüyeceğine kimse ihtimal vermemiştir.²⁰⁶

Taşlak'ta 3 Haziranda birliğin liderlerine emniyet müdürlüğünde durumla ilgili bilgi verilmiştir. Ve gösteri yapılmaması konusunda anlaşma sağlanmıştır. Başlarda birlik liderleri mitinge katılmamıştır. Fakat yasadışı örgütlerin gösterileri başlayınca birlik liderleri de gösterilere katılmıştır. Fergana başsavcısının konuşması ve söylentileri yalanlaması da kitleyi sakinleştirmemiştir. Taşlak şehrinde Ahıska Türkleri saldırılardan korunmak için Komünist Parti İlçe Başkanlığı binalarına sığınmıştır. Uyuşturucu ve alkolün etkisiyle göstericiler, Ahıska Türklerini çocuk, kadın, yaşlı, erkek demeden katletmiştir. Ahıska Türklerini korumaya çalışan Özbekleri de öldürmekle tehdit edilmiştir. Göstericiler otomatik silahlar, tüfeklerle, Molotof kokteylleriyle, balta, sopalar ve taşlarla saldırmıştır.²⁰⁷

²⁰⁵ Zeyrek, Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri, **a.g.e.**, s.69

²⁰⁶ Buntürk, **a.g.e.**,342-343-344-345-346

²⁰⁷ Buntürk, **a.g.e.**,342-343-344-345-346

Bu kanlı olaylarda binlerce kişi yaralanmış, yüzlerce kişi hayatını kaybetmiştir. Yüzlerce ev yakılmış yağmalanmış, resmi binalar kundaklanmış, emniyet güçlerinin müdahalesiyle bir hafta süren çatışmalar kontrol altına alınmıştır.²⁰⁸

Olaylarda 98'i Ahıska Türkü, 69'u Özbek, 19'u Tacik toplam 180 kişi hayatını kaybetmiştir. Ahıska Türklerine ait 753 ev, 275 araç yakılmıştır. Emniyet kuvvetleri olayların sonunda 8.970 adet silah ele geçirmiştir.²⁰⁹ Çatışmalarda 137'si emniyet güçleri olmak üzere 1000 kişi yaralanmıştır.²¹⁰

Olaylarda hayatını kaybedenlerin sayısı ile ilgili çelişkili bilgiler mevcuttur. İçişlerine Bakanlığı Basın Merkezine göre 69'u Ahıska Türkü, 20'si Özbek, 10'u diğer milletlerden toplam 99 kişi hayatını kaybetmiştir. SSCB Yüksek Sovyeti Cumhuriyet Baş Savcısı A. Sukharev'in sunduğu raporda: 63'ü Ahıska Türkü, 38'i Özbek ve diğerleri toplam 112 kişi hayatını kaybetmiş, 105 asker ve 1032 sivil yaralanmıştır. 856 ev tahrip edilmiştir. Toplam 2.000 kişi tutuklanmıştır. Yüzbaşı Mamadcanov göstericilere yardım ve yataklıktan dolayı 5 yıl hapis cezası almıştır. Kitlesele saldırılar Fergana'nın Margilan, Taşlak, Hkant, Fergana, Kuvasay, Ahun Babayev ilçeleri başta olmak üzere Fergana'nın 15 ilçesine yayılmıştır.²¹¹

Göstericiler çok örgütlüdür. Kısa zamanda taktik değiştirmekte, kısa zamanda toplanıp dağılmaktadır. Karşı tarafın durumu ile ilgili istihbarat bilgileri, silah, para ve diğer malzemelerin temini. Moskova'nın tepkisini üzerlerine çekmemek için askerlere karşı ölçülü davranmaları dikkat çekicidir.²¹²

Askerler, kurtarabildiği Ahıska Türklerini havaalanına toplamaktadır. Fergana'ya gelen İçişleri Bakanı Yardımcısı General E. Zemlyanski, yaşadıklarını şöyle anlatır:

Uçaktan inince, yanımdaki yüz otuz askerle birlikte olayların kızıştığı yere gittik. Ahıska Türklerinin yaşadığı yeri sardık, ama teröristler öyle azgın bir haldeydi ki, attıkları molotof kokteylleri ayaklarımızın altında yanıyordu. Çok şaşırmiştık, ama yapacak bir şey yoktu. Tüfeklerimizde kurşun yok, olsa bile atmaya izin yok! Karşımızdaki saldırganlar "bizleri Türklerin yaşadığı yere bırakmazsanız sizi de ezeriz!" diyorlardı. Teröristlere karşı koymak için sadece kalkanlarımız vardı. Onlarda ise

²⁰⁸ Avşar, Tunçalp, **a.g.e.**, s.28

²⁰⁹ Tavkul, **a.g.m.**, s.514

²¹⁰ Kolukırık, **a.g.m.**, s.180

²¹¹ Buntürk, **a.g.e.**, s.386-387

²¹² Buntürk, **a.g.e.**, s.342-343

bol miktarda Molotof kokteyli ve sopa vardı. Onların isteğini reddedip, “böyle bir şeye cüret edemezsiniz!” dedik. Hemen saldırıya geçtiler. Gözlerimizin önünde Türkleri öldürmeye başladılar. Teröristlerle baş edemediğimiz gibi, katiller bizlere de saldırdılar askerler baskıya dayanamayıp geri çekilince saldırının dozunu arttırdılar. Pek çok askerimiz bu arada yaralanmıştı.

Devletin yetkilisi, eli kolu bağlı şekilde olayları engelleyememektedir, sadece seyretmektedir. Bunda, yerli halkı öldürürse, parlamento tarafından suçlu bulunup görevinden alınacağı korkusu büyük rol oynamaktadır.²¹³

Göstericiler Ahıska Türklerinin bir aç gün içinde Fergana’yı terk etmelerini istemişler. Bakan Bakatin’le yardımcıları E. Niçayev, E. Zemlyanski ve Ü. Şatalin gibi generaller bu ultiyatoma karşı çıkmıştır. Tiflis olaylarında silah kullandıkları için parlamento tarafından suçlanmış silah kullanmaları engellenmiştir.²¹⁴

İçişlerine bağlı askeri birliğin yüzbaşısı S.Babişin olayları şöyle aktarmıştır:

Saldırganların elinde her tür silah bulunuyordu. Cop, sopa, ateşli silahlar, zincir, kesici aletler. Bizim elimizde ise yalnız kalkan ve lastik sopalar bulunuyordu. Aldığımız emir, silaha başvurmadan göstericileri sakinleştirmeyi gerektiriyordu.²¹⁵

3.4. Fergana Olaylarının Sonuçları

Özbekistan’da durum normalleşmeye başladıktan sonra da Ahıska Türklerinin göçü devam etmiştir. Fergana’daki diğer azınlıklarda bölgeden göç etmek zorunda kalmıştır. Çatışmaların başlangıcından bir ay sonra, 1 Temmuz 1989’a kadar bölgeden 1269 Kırım Tatarı, 833 Rus, 310 Tacik, 113 Yahudi, 98 Kırgız, 80 Ermeni, 79 Azeri, 70 Ukraynalı ve 16.282 Ahıska Türkü olmak üzere toplamda 21.000 kişi göç etmiştir.²¹⁶

Fergana Olayları sonucunda 40 bini Azerbaycan’a, 17.500 kişi Kazakistan’a, 16 bini Rusya’ya göç etmek suretiyle toplamda 74.000 Ahıska Türkü Özbekistan’ı terk

²¹³ Seyfettin Bayram, **Stalin Zulmünün Vatansız Bıraktığı Ahıska Türkleri**, , Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2008, s.120

²¹⁴ Bayram, **a.g.e.**, s.117

²¹⁵ Buntürk, **a.g.e.**,s.343

²¹⁶ Buntürk, **a.g.e.**, s.341

etmiştir. 1989-1990 yıllarındaki Fegana olayları sonucunda Sovyetler Birliği için Ahıska Türklerinin problemlerini görmezlikten gelmek güçleşmiştir.²¹⁷

1989 yılı itibariyle Ahıska Türkleri nüfusunun yarısından çoğu Özbekistan'da iken, Fergana olayları sonrası Ahıska Türklerinin tamamına yakını Özbekistan'ı terk etmiştir. Daha çok Azerbaycan ve Rusya'nın değişik bölgelerine yerleşmiştir. Bu ikinci sürgün ilkinde olduğu gibi Ahıska Türklerinin yaşadığı ülke ve bölgelerde geniş çaplı değişimlere yol açmıştır.²¹⁸

B. Zakir Avşar ve Zafer S. Tunçalp "Ahıska Türkleri" eserinde Bu olayların sonucunda 1989 yılı öncesi ve 1993 yılı itibariyle Ahıska Türklerinin yaşadıkları ülkelerdeki tahmini nüfus değişimleri şöyledir. 1989 yılındaki tahmini nüfus bilgisine göre: Özbekistan'da 160 bin, Kazakistan'da 85bin, Azerbaycan'da 35bin, Kırgızistan'da 32bin, Rusya Federasyonunda 25 bin, Gürcistan'da 2500 olmak üzere SSCB'de toplam 339.500 Ahıska Türkü yaşamaktadır. 1993 yılındaki tahmini nüfus bilgileri şu yöndedir: Özbekistan'da 10bin, Kazakistan'da 105bin, Azerbaycan'da 135bin, Kırgızistan'da 35bin, Rusya'da 65bin, Ukrayna'da 6bin toplam 356.000 Ahıska Türkü yaşamaktadır.²¹⁹

Sığınma kamplarındaki Ahıska Türkleri Sovyet Yönetiminden şu isteklerde bulunmuşlardır:

Özbekistan'daki Ahıska Türklerinin buldukları köy ve kasabalardaki akrabalarının evlerine yerleştirilmeleri,

Özbekistan'da güvenli ve emniyetli bir bölgeye geçici olarak tahliye edilmeleri,

Ahıska Bölgelerine dönmeleri,

---

²¹⁷ Yunusov, **a.g.m.**, s.883

²¹⁸ Ali Saygılı, "Ahıska Türklerinde Sosyal Yapı Kırgızistan Bağış Köyü Örneği", (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Yapı Değişime Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2004, s.110

²¹⁹ Avşar, Tunçalp, **a.g.e.**, s.11-12

Rusya Federasyonu'nun güvenli bölgelerinden birine geçici bir süre için yerleştirilmeleri.²²⁰

Başbakan N.İ. Rıjkov ve Sovyet Hükümeti, Ahıska Türklerinin Rusya'ya geçici olarak gönderildiklerini 2-3 ay içinde Ahıska'ya dönebileceklerini belirtmektedir. Özbekistan'dan tahliye edilen Ahıska Türkleri toplu olarak iskân edilecekleri sözü verildiği halde Rusya'nın 8 büyük vilayetine dağıtılmış, yeni sorunlarla yüz yüze kalmıştır. Fergana olayları sonrasında Ahıska Türklerinin, Bağımsız Devletler Topluluğunun en az dört beş cumhuriyetinde yakın akrabaları bulunmaktadır. Ve bu tablo halkın milli kültürünün geliştirilmesinde çok büyük problemlerin yaşanmasına neden olmaktadır.²²¹

Ahıska Türkleri, SSCB'nin çöküşü ile bağımsız olan 13 Cumhuriyet'in 4.264 yerleşim biriminde asgari insan haklarından mahrum olarak yaşamaya çalışıp anavatanlarına dönmeyi ümit etmektedirler.²²²

Fergana olaylarından sonra Özbekistan'da Ahıska Türklerine baskılar devam etmiştir.

SSCB Yüksek Sovyeti Milletler Şurası Başkanı 20 Haziran 1989'da R. Nişanov ve G. Tarazeviç'in imzalarıyla Ahıska Türklerinin problemleri Komisyonu kurulmuştur. SSCB Bakanlar Kurulu 26 Haziran 1989 tarihinde Özbekistan'dan göç eden ve Rusya Federasyon'un vilayetlerinde yaşayan Ahıska Türklerinin yaşam koşulların iyileştirilmesi ile ilgili tedbirler hakkında kararı kabul etmiştir. Özbekistan, SSC Bakanlar Kurulu 5 Temmuz 1989'da aldığı kararla Ahıska Türklerinin aile reislerine 2.000 Ruble ve her aile bireyine 500 Ruble yardım yapmayı kararlaştırmıştır. Fakat kararlar hiçbir zaman uygulanmamıştır.²²³

---

²²⁰ Buntürk, **a.g.e.**, s.387-388-389

²²¹ Buntürk, **a.g.e.**, s.387-388-389

²²² Aslan, **a.g.e.**, s. 15

²²³ Buntürk, **a.g.e.**, s.392-393

3.5. Krasnodar Sorunu

Ahıska Türkleri küçük gruplar halinde Rus köylerine dağıtılmıştır. Ahıska Türkleri ise Rusya'nın merkez vilayetlerinden Güney Kafkasya'ya doğru tekrar göç etmiştir. Kabardin- Balkar ve Çeçen- İnguş Özerk Cumhuriyetlerine, Krasnodar ve Stavropol vilayetlerine kısa sürede binlerce Ahıska Türkü göç etmiştir. Ancak bu bölgede özellikle Rus Kozakları, Türklerin göçüne sıcak bakmamıştır. Bundan dolayı Ahıska Türklerinin bir kısmı kuzeye Rostov vilayetinin uçsuz bucaksız steplerine, diğer bir kısmı Dağıstan üzerinden Azerbaycan'a, bir başka kısmı ise batıya Ukrayna'ya göç etmek zorunda kalmıştır.²²⁴

Krasnodar bölgesinde ne kadar Ahıska Türkü'nün yaşadığı tam olarak bilinmemektedir. Ahıska Türklerinin sayısı 12.000 ile 30.000 arasında değişmektedir. Krasnodar'da çoğunluk olan Rus ve Ermenilerle birlikte yaşamaktadırlar. Sadece birkaç bin kişinin vatandaşlık hakkı vardır.²²⁵

Fergana Olayları sonrasında Rusya Federasyonu Bakanlar Kurulu 13 Temmuz 1989 tarihinde, SSCB Bakanlar Kurulu ise 26 Temmuz 1989 tarihinde Ahıska Türklerine özel devlet yardımı yapılması kararı kabul edilmiştir. Kararın amacı Türklerin yeni iskân yerlerine alışmasına yardımcı olmaktır. Programın Rusya Federasyonu'nun Avrupa kısmının merkez şeridinin kuzey bölgelerinde Orlov, Tverski, Smolenski, Kusk, Belgorod ve Voronej vilayetlerinde uygulanması öngörülmüştür. Ahıska Türkleri bu bölgelere alışamamışlar. Ahıska Bölgesinde ve sürüldükleri Orta Asya bölgesinde geleneksel olarak tarım sektöründe, bağıcılık ve hayvancılık geçimlerini sağladıkları için yeni iskân bölgelerine adapte olamamıştır. Devlet yardımları yetersizdir, belli bir süreden sonra kesilmiştir. Küçük gruplar halinde geniş bölgelere dağıtılan Ahıska Türkleri, aile ve akrabalık bağlarının kopma tehlikesi nedeniyle Rusya Federasyon'un güney bölgelerine Krasnodar, Stavropol, Rostov ve Kuzey Kafkasya'nın diğer bölgelerine göç etmiştir. Güney bölgelerinde Kuzeye kıyasla iklimin daha sıcak olması, ekilmemiş hazine arazilerinin bulunması ve de daha

---

²²⁴ Buntürk, a.g.e., s.390-391

²²⁵ Yaşar kalafat, "Güney Kafkasya Barışının Sağlanmasında Anahtar Etnisite-Ahıskalılar", *Ahıska Dosyası*, Y.1, S. 1, (Mayıs 2007), s. 20

önceden 2.000 civarında Ahıska Türkünün Krasnodar bölgesinde yerleşmiş olması tercihlerinde etkili olmuştur.²²⁶

Göçün ilk zamanlarında Krasnodar bölgesinin yerel yönetimi Ahıska Türklerine hoş görüyle yaklaşmıştır. Daha sonraki zamanlarda Ahıska Türklerine karşı tavırları değişmiştir. Krasnodar bölgesine göç etmiş Ahıska Türklerini Rusya Federasyonunun merkez vilayetlerine göndermişler. Krasnodar Valiliğinin kararıyla Ahıska Türklerinin bölgeye kayıt yapmaları yasaklanmıştır. Yerel Hükümet, Ahıska Türklerine baskı yaparak cezalar uygulamaya başlayınca; Ahıska Türklerinin büyük bir kısmı Azerbaycan'a göç etmiştir.²²⁷

Ahıska Türkleri, Fergana Olaylarının sonucu Rusya Federasyon'un değişik bölgelerine dağılmıştır. Bu yeni durum Ahıska Türklerinin önemli bir bölümünün etnik ve kültürel olarak yok olmalarına yol açacak bir tablo ortaya çıkarmıştır. Birkaç istisna dışında hiçbir yerleşim biriminde kendi geleneklerini devam ettirebilecekleri bir nüfusları yoktur. Onlarca kilometre arayla değişik yerleşim birimlerinde ve de çoğu yerleşim birimlerinde nüfusları 100 ila 450 arasında değişen nüfuslarıyla küçük gruplara bölünmüştür. Bu durum içinde buldukları yoğun Hristiyan ve diğer etnik gruplar arasında yok olup gitmelerine yol açma ihtimali söz konusudur. 1995 yılı itibariyle Ahıska Türklerinin nüfusunun 250 bin tahmin edilmektedir. Rusya, Ukrayna, Orta Asya ve Kafkasya'daki devletlerde toplam 4264 yerleşim birimine dağılmıştır. Krasnodar ve Kırım bölgelerinde 3-5 aile olarak dağıtılmış durumda bulunan nüfuslarıyla kültür ve dilini kaybetme tehlikesi bulunmaktadır. Ahıska Türklerine yaşadıkları yerleri terk etme baskısı altındadırlar.²²⁸

Rusya Federasyonu Vatandaşlığı kanunu gereği Ahıska Türklerinin Rusya Federasyonu vatandaşlığına kabul edilmesi gerekir. Ancak Krasnodar ve Stavropol bölgelerinde ve Kabardin-Balkar Özerk Cumhuriyetinde Ahıska Türkleri yerel yönetimin ciddi engellemelerine maruz kalmıştır. Krasnodar'da 10.000, Stavropol'da

---

²²⁶ Buntürk, **a.g.e.**, s.398-399

²²⁷ Buntürk, **a.g.e.**, s.398-399

²²⁸ Kalafat, **a.g.m.**, s.13-14

yaklaşık 400 ve Kabardin Kalbar'da ise 400-700 kadar Ahıska Türküne oturma izni verilmemiştir.²²⁹

Kuzey Kafkasya genelinde Ahıska Türklerin hepsinin durumu aynı değildir. Rostov vilayetinde ve Kabardin- Balkarda, Stavropol bölgesinin bir kısmında Ahıskalılara karşı baskı politikaları yoktur. Krasnodar'da Ahıska Türklerine açıkça baskı, işkence, ceza politikaları uygulanmaktadır.²³⁰

Kira sözleşmeleri iptal edilmekte, fabrika ve devlet kurumlarında çalışmalarına müsaade edilmemektedir. Üretmiş oldukları ürünleri satışına izin verilmemektedir. Krasnodar'daki yerel yetkililer tarafından yasadışı göçmen olarak lanse edildikleri için Ahıska Türkleri eğitim ve sağlık hizmetleri almaları engellenmektedir. Ayrıca Ahıska Türklerinden oturma harcı dışında vergiler alınmaktadır. Ahıska Türklerine yönelik yürütülen propagandalarla bölge halklarına potansiyel suçlu olarak lanse edilmiştir. Bu nedenle Ahıska Türkleri her vesileyle hakarete maruz kalmıştır. Sonuç olarak Ahıska Türkleri evlilik, eğitim, çocuk ve mülk edinme konularında vatansız muamelesi görmektedir. Yerli halk tarafından sık sık saldırılara maruz kalmaktadır. Ahıska Türkleri 30 Haziran-4 Temmuz 2004 tarihlerinde yapılan 1. Uluslararası Ahıska Türkleri Kurultay'ına temsilci gönderemedikleri için Krasnodar'daki Ahıska Türklerinin sorunları yeterince konuşulamamıştır.²³¹

Rusya Federasyonu, 18 Haziran 1994'te Rusya'daki Ahıska Türklerinin sorunlarıyla ilgili devlet komisyonu kurmuştur. Komisyon üyelerinin Gürcistan gezisinin ardından 16 Ağustos 1994 tarihinde işbirliği protokol imzalanır. Gürcü tarafı, 100 kadar Ahıska Türkünü Tsalka ilçesinde iskân sözü vermiştir. Bu sözün ardından özellikle Krasnodar bölgesinde Ahıska Türklerine baskıların artmasına neden olur. 1994-1995 yıllarında Rus Kozakları emniyet mensuplarıyla birlikte, "pasaport rejiminin kontrolü" adı altında denetimler yaparak Ahıska Türklerini bölgeden kovmaya başlamıştır. Ahıska Türklerinin bir kısmı baskılar nedeniyle bölgeyi terk etmiştir.²³²

---

²²⁹ Buntürk, **a.g.e.**, s.400

²³⁰ Buntürk, **a.g.e.**, s.400

²³¹ Kalafat, **a.g.m.**, s.20

²³² Buntürk, **a.g.e.**, s.400-401-402

Rusya Yönetimi 1997 yılında Ahıska Türklerine, Türkiye'ye göç etmesi teklifini sunmuştur. Bunun sonucunda 103 kişi baskılar sonucu evlerini satarak hiçbir anlaşma yapılmadan geri dönmek şartıyla Türkiye'ye göç etmiştir. Pasaportlarında Rusya vatandaşlığı bulunmadığı ve daimi kalmak için Türkiye Cumhuriyetine gönderildikleri belirtilmiştir. 1998'de Ahıska Türklerine "Rusya vatandaşı değildir" kaydı ile geçici kimlik belgeleri verilmiştir. 1999'da 20 ailelik ikinci grup Krasnodar'dan Türkiye'ye gönderilmiştir. 2001 yılında Ahıska Türklerinin geçim kaynaklarını kesmek, ekonomik sıkıntıya sokmak için Ahıska Türklerine toprak ve çiftliklerin kiraya verilmesi yasaklanır. Krasnodar valisi bu durumla ilgili resmi belgeler yayımlar. Yerli basın Ahıska Türklerini bölgeden çıkarmak için kışkırtıcı yayınlar yapmaya başlamıştır.²³³

Rus Kozaklarından oluşan polis güçleri, Ahıska Türklerini haksız yere tutuklayarak ve hapis cezaları vererek baskıyı had safhalara çıkarmıştır. 24 Kasım 1997 tarihinde Rusya Federasyonu hükümetinin Federatif İlişkiler ve Milletler Bakanı Vladimir Bauer, yalnızca Rusya Federasyonu vatandaşlığına sahip Ahıska Türklerinin Krasnodar bölgesinde yerleşmelerine izin verileceğini beyan etmiştir. Ahıska Türkleri gayri insani şartlar altında yaşamakta Rusya vatandaşı olmadıkları için resmi belge edinmeleri hatta evlenmeleri bile yasaktır. Pasaport ve ehliyet gibi belgeleri kaybettiklerinde yenileme imanı yoktur. Ahıska Türkleri sosyal güvenlik, halk sağlığı sistemine dâhil edilmemişlerdir. Ortaokul seviyesinin üzerinde eğitim almaları olanaksızdır.²³⁴

Ahıska Türkleri her 45 günde bir 30 dolar özel vergi ödemek zorundadır. Ve de geçici oturma izinlerini her 45 günde bir 30 dolar karşılığında yenilemeleri gerekmektedir. Oransız harçlar ve ötekileştiren vergilendirmelerin yanında çocuk sağlığı hizmetleri alamamaktadırlar. Anton Popov'un ifadesiyle Ahıska Türklerinin durumu "getto şartlarını" andırmaktadır²³⁵

AB Bakanlar Kurulu Komitesi Strasburg'da 20 Nisan 2005 tarihinde Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Alvaro Hilroble okuduğu raporunda; Krasnodar

---

²³³ Buntürk, **a.g.e.**, s.400-401-402

²³⁴ Tavkul, **a.g.m.**, s. 516

²³⁵ Sezgin, Ağacan, **a.g.e.**, s.23

bölgesinde yaşayan Ahıska Türklerinin durumlarından bahsederken şu şekilde beyanat vermiştir:

Feci durumdalar. Ellerinde kimlik olmadığı için hepsi illegal statüde bulunuyorlar. Yerel görevlilerin keyfi davranışlarına, hakaretlerine, maruz kalıyorlar ve en temel haklardan yoksun bırakılıyorlar. Yabancı düşmanı olan Krasnodar bölge makamları, sürekli yalan söylüyorlar ve olumlu adımlar atmayı reddediyorlar.²³⁶

Yerel idareciler, Ahıska Türklerinin Krasnodar'dan farklı bir yere göç etmeleri için iki neden ileri sürmektedir.

1-Ahıska Türkleri illegal yollardan bölgeye yerleşmişlerdir. Oturma ve vatandaşlık belgeleri yoktur.

2- Ahıska Türkleri kültürel açıdan Rus Kozakları başta olmak üzere bölge insanlarıyla uyuşmamaktadır. Ve Ahıska Türklerinin varlığı etnik çatışma tehlikesini güçlendirmektedir.²³⁷

Mart 1998'de yerel idareciler ve aşırı milliyetçi Rus Kozakları, Ahıska Türkleri üzerindeki baskıyı artırmış bölgeyi terk etmeye zorlamıştır. Rus Kozaklarının lideri bölgeyi terk etmezlerse zorla tahliye edileceklerini açıklamıştır. Krasnodar bölgesinde tüm baskılara rağmen kalan 12.000 Ahıska Türkü Krasnodar bölgesinde Kırımski, Beloreçenski, Apşeronski, Abinski ilçelerinde yaşamaktadırlar.²³⁸

Ahıska Türküleri Krasnodar'ın en çok Kırımsk ilçesine bağlı köy ve kasabalarda köy ve kasabalarda yerleşmiştir. Ahıska Türkülerinin çoğu bu bölgeden göç eden Kırım Türklerinin evlerini satın almıştır. SSCB'nin dağılmasının ardından Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'dan çok sayıda Rusça konuşan halk Krasnodar bölgesine göç etmiştir. Krasnodar'da ekonomik, sosyal, siyasi, kültürel, dini ve etnik gerilim had safhaya ulaşmıştır. Krasnodar genelinde 15 bin Ahıska Türkü yaşamaktadır.²³⁹

Aşırı milliyetçi Rus Kozakları, geceleri Ahıska Türklerinin evlerini basıp yağmalaması sık görülen olaylardan olduğu bildirilmektedir. Moskova merkezli

---

²³⁶ Ağaoğlu, a.g.e., s. 24

²³⁷ Tavkul, a.g.m., s. 516-517

²³⁸ Tavkul, a.g.m., s. 516-517

²³⁹ Tavkul, a.g.m., s. 516-517

Memorial örgütünün insan hakları gözlemcisi Aleksandır Ossipov'a Krasnodar'da olanları etnik temizlik girişimi ve yerel yöneticiler kanununa ve insan haklarına pek saygı göstermediklerini açıklamıştır.²⁴⁰

Ahıska Türklerinin yaşadıkları baskının ve bu baskıdan dolayı korkularının temel sebebi uyruksuz olmalarıdır. Uluslararası hukukun uyruklukla ilgili temel ilkesi, öncelikle her bireyin bir uyruklüğünün olmasıdır. İlke diğer bir anlamı da vatansızlığın önlenmesidir. Vatansızlık halleri hem kişiler hem de devletler açısından anormal ve sakıncalı bir durumdur.²⁴¹

Ahıska Türkleri 1989'da Özbekistan'dan kaçarken hiçbir uluslararası sınırdan geçmemiştir. Fakat SSCB dağıldıktan sonra, SSCB'den ayrılan hiçbir devletten vatandaşlık alamadıkları için var olmayan devletin vatandaşları olarak ortada kalmıştır. Krasnodar'daki yetkililer Özbekistan'dan ayrılırken ikamet kayıtlarını sildirmemelerini bahane ederek Rus vatandaşlığını veya farklı bir kalıcı statü vermeyi reddetmiştir. Özbekistan ülkesinden ayrılanları tanımadığını açıklayınca Krasnodar'daki Ahıska Türkleri tabiiyetle ilgili statü boşluğu içinde kalmıştır.²⁴²

Krasnodar Valisi Tkaçov; 25 Mart 2002 tarihinde Moskova merkezli bir televizyon kanalındaki söz özgürlüğü adlı programdaki konuşmasında, bölgede yaşayan Ahıska Türklerini “yasa dışı mülteci” olarak tanımlamıştır. “Ahıska Türklerinin bölgeden çıkarılacağını Rus Kozakları ve polislerin Ahıska Türklerinin evlerine baskınlar yaparak, sıkı kontroller uygulayacaklarını” belirtmiştir. “Ahıska Türklerini kampalar da toplayacaklarını, sorguya çekip para cezası vereceklerini, nereden geldiklerini sorgulayıp sınır dışı edeceklerini” beyan etmiştir. Tkaçov, “Ahıska Türklerinin 1989 yılında geçici olarak geldiklerini 13 senedir gitmediklerini” söylemiştir. Nereye göndermek istiyorsunuz sorusuna ise “Gürcistan'a, Türkiye'ye nereye giderseler gitsinler bizim için önemli olan Krasnodar'ı terk etmeleridir.” Şeklinde yanıt vermiştir. Programa katılan diğer isimler Rusya Federasyonu Milletlerarası İlişkiler Komitesi Başkanı Ragozin ve Vlademir Lukin'de Ahıska Türklerinin ülkeden kovulmasının gerekliliğine vurgu yapmıştır.²⁴³ Tkaçov 8 Mart 2003'te

---

²⁴⁰ Sezgin, Ağacan, **a.g.e.**, s.22-23

²⁴¹ Sezgin, Ağacan, **a.g.e.**, s.22-23

²⁴² Sezgin, Ağacan, **a.g.e.**, s.22-23

²⁴³ Ağara, **a.ge.**, s. 47-48

Krasnodar'ı ziyaret eden ziyaret eden Şevardnadze'ye Ahıska Türklerinin kaderleriyle ilgili hiçbir sorumluluk emaresi göstermemekle suçlamıştır.²⁴⁴

Karsnodar'da durum gittikçe kötüleşince Uluslararası Göç Örgütü (İOM) devreye girmiştir. Ahıska Türklerinin Amerika Birleşik Devletlerine (ABD) götürülmesi konusunda Rusya ile anlaşmaya varılmıştır. İOM Amerika'da iskân şartları ve yerleri sosyal güvenceleri, ikamet mevzuatı, dil öğrenme ve meslek edinme konularında Ahıska Türklerine bilgiler vermiştir. Yerel yetkililer göç programına katılacak kişilerin evlerinin tapularını çıkaracaklarını ve gidecek olanların evlerini satma hakkını tanıyacıklarını belirtmişlerdir. İOM aracılığıyla Ahıska Türklerinin mülteci statüsünde ABD'ye göç ettirilmiştir. Ahıska Türklerine sosyal ve ekonomik konularda destek sağlanmıştır. Günümüzde ABD'de 33 eyalette toplam 12 bin Ahıska Türkü yaşamaktadır.²⁴⁵ Ahıska Türkleri en yoğun Michigan, Teksas, Pennsylvania, Florida, Wisconsin, İdaho ve Maryland eyaletlerine yerleşmiştir.²⁴⁶

ABD 2002 yılından başlayarak 25.000 Ahıska Türkünü mülteci statüsünde ülkesine kabul edeceğini duyurmuştur.²⁴⁷ 84 kişilik ilk Ahıska Türkü grup 21 Temmuz 2004 tarihinde ABD'nin Philadelphia eyaletine yerleştirilmiştir. ABD'ye yapılan göç gönüllü gözükmüş olsa da Karsnodar'da uğradıkları insanlık dışı muamele nedeniyle yeni bir sürgün olarak değerlendirilebilir.²⁴⁸

Karsnodar'da 20.000'den fazla Ahıska Türkü ABD'ye yerleşmek için başvurmuştur. 2007 yılına kadar Yaklaşık 13.000 Ahıska Türkü bölgeyi terk etmiştir. Başvuranların kaç tanesinin Krasnodar'dan kaç tanesinin çevre bölgelerden geldiği belli olmadığı için Krasnodar'da kaç Ahıska Türkü'nün yaşadığı belli değildir. 2004 yılına kadar 5.000 Krasnodar'lı Ahıska Türkü, Rostov Eyaleti gibi komşu bölgelerden oturma izni ve pasaport almıştır. İOM, 20.413 Ahıska Türkü'nün yerleştirme programı için

---

²⁴⁴ Sezgin, Ağacan, **a.g.e.**, s.31

²⁴⁵ Ağaoğlu, **a.g.e.**, s. 25

²⁴⁶ Seferov, Akış, **a.g.m.**, s.405

²⁴⁷ Buntürk, **a.g.e.**, s.402

²⁴⁸ Kalafat, **a.g.m.**, s.20-21

başvurduğunu bunların 6.149'nun devletsiz veya yabancı bir devletin vatandaşlığına sahip olduğunu belirlemiştir.²⁴⁹

Karsnodar'da, Ahıska Türkülerinin dışında Kürtler ve Hemşinler de ayrımcılığa tabi tutulmuşlardır. 2005'te İOM bürosu başvuruları kabul etmeyi durdurmuştur. 2006 sonuna kadar 13.000 kişi Karsnodar'dan ayrılmıştır. ABD'deki Ahıska Türkleri yetişkinler iş bulmuştur. Çocukları eğitimlerine devam etmektedir. ABD'ye yerleşen Ahıska Türkülerinin taşınmazları ve diğer malvarlıklarının satışı konusunda Rus yetkililerin engelleriyle karşılaşmıştır. ABD'ye yapılan başvuruların reddetme nedeni Özbekistan Pasaportuna sahip olmaları gösterilmiştir. Oysa bir kimlik sahibi olmak için Özbekistan Pasaportunu almışlardır ve bunların oranı Karsnodar'daki toplam Ahıska Türkü nüfusunun %10'unu oluşturmaktadır.²⁵⁰

Yerleşim programına kabul edilmeyenlerin durumu daha kötüleşmiş, aileleri parçalanmış, mal varlıkları satılmış, gelir kaynakları yok olmuştur. İOM yetkilileri bu kategoride 600 ailenin olduğunu belirtmiştir. İkinci kitlesel ret 2006 yılında yaşanmıştır. Karsnodar'da ikamet ettiklerini ispatlayamamaları ve Ahıska Türkü olduklarını kanıtlayamamaları gibi bahane gösterilmiştir. Karsnodar'daki Ahıska Türkülerinin durumu çözümsüz kalmıştır. 2007'de baskılar, kimlik ve pasaport kontrolleri artmış²⁵¹

ABD'ye yapılan göçler sonrasında Karsnodar bölgesinde Ahıska Türkülerinin nüfusunun hızla azalmasına yol açmış yaklaşık 2500'e kadar düşmüştür.²⁵²

Eski Ahıska Türkleri Cemiyeti Karsnodar Başkanı Servel Tederov ABD'ye göçü: "Karsnodar'da yaşayan Ahıska Türkleri olarak istemeyerek ABD'ye göç ediyoruz. Biz başta Türk Büyükelçiliği olmak üzere tüm yabancı büyükelçiliklere durumuzu raporlar halinde ilettik" şeklinde açıklamıştır.²⁵³

---

²⁴⁹ Alexander Ospinov, Çev. Deniz Kayaalp, "Karsnodar'daki Ahıska Türkleri", *Startejik Analiz Dergisi*, C.VII, S.88 (Ağustos 2007) s.74-75

²⁵⁰ Ospinov, **a.g.m.**, s.74-75-76-77-78

²⁵¹ Ospinov, **a.g.m.**, s.74-75-76-77-78

²⁵² Kolukırık, **a.g.m.**, s.178

²⁵³ Ağaoğlu, **a.g.e.**, s. 25

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. AHISKA TÜRKLERİNİN NÜFUSU

Ahıska Türkülerinin toplam nüfusu 1979'da 92.689'dur. Sovyetler Birliği dağılmadan önce en son 1989 yılında yapılan fakat 1990 yılında açıklanan nüfus sayımlarına göre Ahıska Türkülerinin nüfusu şöyledir: Özbekistan'da 105 bin, Kazakistan'da 50 bin, Kırgızistan'da 27 bin, Azerbaycan'da 18 bin, Rusya'da 10 bin, Gürcistan'da 2.500 kişi toplamda 207.500 Ahıska Türkünün yaşadığı belirtilmektedir. Ahıska Türkülerinin özellikle Orta Asya ve Kafkasya'da yaşadıkları Cumhuriyetlerde diğer Türk halklarının adları ile (Özbek, Azeri, Kazak, Kırgız gibi) ifade edilmiş olabilecekleri için resmi ayıtlarda hatalar bulunabilir. Bu nedenle mevcut istatistiki bilgiler ve değerlendirmeler ışığında gerçek nüfusun 350 bin civarında olduğu teyit edilmektedir. Bu nedenle Fergana Olayları öncesinde Ahıska Türkülerinin nüfusunun tahmini dağılımı şöyle olduğunu söyleyebiliriz: Özbekistan'da 160 bin, Kazakistan'da 85 bin, Kırgızistan'da 32 bin, Azerbaycan'da 35 bin, Rusya'da 25 bin, Gürcistan'da 2.500 kişi, toplamda SSCB'de 339.500 Ahıska Türkü yaşamaktadır.²⁵⁴

Kıyas Aslan, 1989 yılında Ahıska Türkülerinin nüfusunu şöyle belirtmiştir: Özbekistan'da 180 bin, Kazakistan'da 30 bin, Kırgızistan ve Türkmenistan'da 75 bin, Azerbaycan'da 12.500, toplamda toplam da SSCB'de 297.500 Ahıska Türkü'nün yaşamaktadır.²⁵⁵

Değişik kaynaklardan karşılaştırmalı olarak derlenmiş Ahıska Türklerinin nüfusu şu şekildedir:

---

²⁵⁴ Avşar, Tunçalp, **a.g.e.**, s.10-11

²⁵⁵ Aslan, **a.g.e.**, s.13

1-Azerbaycan: Mugan Bölgesinde 65 bin, Kuba-Kaçmaz Bölgesinde 15 bin, Bakü ve çevresinde 10.000, Gence-Kazak Bölgesinde 20 bin, diğer bölgelerde 25 bin toplamda 135 bin Ahıska Türkü yaşamaktadır. 100 bin Ahıska Türkü Fergana olayları sonrasında Azerbaycan'a göç etmiştir.²⁵⁶ 1989 sayımında Azerbaycan'daki Ahıska Türklerinin %4'nün şehirlerde yaşadığı belirtilmiştir. 5 bin Ahıska Türkü Rusya'dan, 48 bini Özbekistan'dan göç etmiştir. Fergana'dan göç edenler Saatli, Sabirabad, Kaçmaz, Beylagan ve Bakü bölgelerine yerleşmiştir.²⁵⁷ Ayrıca günümüzde Haçmaz, Deveçi, Oğuz, Gebele, İsmayılı, Şahmahı, İmişli ve Bilesuvar'da da Ahıska Türkleri yaşamaktadır.²⁵⁸ Özellikle Gence, Alibayramlı, Bakü civarındaki 135 aile çok güç koşullarda yaşam mücadelesi vermektedir. Bazı Ahıska Türküleri daha iyi yaşam şansı için Ukrayna, Kazakistan, Rusya Federasyonu'na göç etmiştir.²⁵⁹

2-Rusya Federasyonu: Özbekistan'dan göç edenlerin tam olarak nerelere iskan edildikleri bilinmekle birlikte Ahıska Türkülerinin Rusya'daki sayılarını net ve kesin rakamlarla izah etmek imkansız gibidir. Zakir Avşar ve Zafer S. Tunçalp, tahmini olarak aşağıdaki gibi nüfus göstergesi ortaya çıkmaktadır.

Kursk Vilayeti	2 bin kişi
Smolensk Vilayeti	3 bin kişi
Belorot Vilayeti	4 bin kişi
Oryol Vilayeti	2 bin kişi
Tula Vilayeti	2 bin kişi
Rıyazan Vilayeti	3 bin kişi
Rostov Vilayeti	7 bin kişi
Volga Nehri-Güneyi	3 bin kişi
Çeçen-İnguşetya Cumhuriyeti	3 bin kişi
Kabarda-Balkar Cumhuriyeti	5 bin kişi
Stavropol Bölgesi	9 bin kişi
Krasnodar Bölgesi	15 bin kişi
Diğer bölgeler	7 bin kişi
Toplam	65 bin kişi ²⁶⁰

²⁵⁶ Avşar, Tunçalp, **a.g.e.**, s.10-11

²⁵⁷ Sargın, **a.g.e.**, s. 72

²⁵⁸ Seferov, Akış, **a.g.m.**, s.403-404

²⁵⁹ Aslan, **a.g.e.**, s.25

²⁶⁰ Avşar, Tunçalp, **a.g.e.**, s.12

Rehman Seferov ve Ayhan Akış ise Rusya'da 30 ayrı idari yerleşim birimlerinde Ahıska Türkülerinin nüfusunu 85 bin olarak belirlemişlerdir. Nalçık ve Moskova'da oldukça fazla Ahıska Türkünün yaşamaktadır.²⁶¹

Rostov Vilayetin sayıları çok az olan Ahıska Türküleri çok uzak mesafelerde 3-5 hane halinde yaşamaktadır. 7 Cumhuriyette 21 vilayete dağılan Ahıska Türkülerinin en önemli sorunu uzak ve birbirinden kopuk olarak yaşamalarıdır. Rostov Vilayetinde 3-4 bini Ahıska Türkü yaşamaktadır. Stavropol vilayetinde yalnızca 6-7 bin Ahıska Türkü yaşamaktadır. Krasnodar vilayetinde Ahıska Türkü nüfusu 13 bindir. Ayrıca Karabey- Balkar Cumhuriyetinde 6-7 bin, Çeçenistan'da 5-6 bin Ahıska Türkü yaşamaktadır.²⁶²

Fergana Olayları sonrasında 40.000-60.000 civarında Ahıska Türkü, Rusya'ya göç etmiştir. Bunların yaklaşık 10.000'i oturma izni alabilmiş, göçmenler için hiçbir uzun vadeli entegrasyon programı gerçekleştirilmemiştir.²⁶³

Özbekistan: Taşkent, Buhara, Semerkant'ta ve kısmen de Namangan vilayetinde 10 bin kadar Ahıska Türkü yaşamaktadır.²⁶⁴

Kırgızistan: Çuy Bölgesi ve Bişkek kentinde 20.000, Oş bölgesinde 22.000 Ahıska Türkü yaşamaktadır.²⁶⁵

Ukrayna: Fergana olayları sonrası bölgeye göç eden 3-4 bin Ahıska Türkü yaşamaktadır. Azerbaycan ve Güney Rusya'da yerleşecek yer bulamayanlar, Ukrayna'da bazı köylere sığınmışlardır.²⁶⁶ Ahıska Türkleri, Donetsk, Kiev, Harkov şehir merkezleri ve çevresinde yaşamaktadırlar.²⁶⁷ Slaviyansk Kasabasında 2.000, Artyomovsk'da 1.000, Krasnoliman'da 1.000, Kerson'da 1.000 Ahıska Türkü yaşamaktadır. Donetsk vilayetinde nüfusa kayıt yaptıramayan binlerce Ahıska Türkü

---

²⁶¹ Seferov, Akış, **a.g.m.**, s.403

²⁶² Aslan, **a.g.e.**, s.25-26-27-28

²⁶³ Sargın, **a.g.e.**, s. 74

²⁶⁴ Avşar, Tunçalp, **a.g.e.**, s.12

²⁶⁵ Ragibova, **a.g.e.**, s. 3

²⁶⁶ Aslan, **a.g.e.**, s.28-29

²⁶⁷ Seferov, Akış, **a.g.m.**, s.404

en temel gıda maddelerini satın alamamaktadır. Ahıska Türkleri, Ukrayna'da iş bulamamaktadır.²⁶⁸

Kazakistan: 1944 yılında sürülen Ahıska Türkleri Alma-ta, Çimkent, Cambul şehri ve çevresine yerleşmiştir. Fergana olayları sonrasında Özbekistan'dan göç eden Ahıska Türkleri Alma-ta, Çimkent, Cambul, Taraz, Karaganda, Semipalatinsk, Astana kentlerinde yaşamaktadır. Kazakistan'daki Ahıska Türklerinin sayıları 170 bini bulmaktadır.²⁶⁹

Türkiye: SSCB'nin dağılması sonrasında Türkiye'ye göç eden Ahıska Türklerinin nüfusu 50 bini aşmıştır.²⁷⁰

Azeri Tarihçi Arif Yunusov'a göre eski Sovyet topraklarındaki Ahıska Türklerinin nüfusu 260 bin ile 335 bin arasındadır. Azerbaycan'da 90 bin-110 bin arası, Kazakistan'da 80bin-100bin arası, Rusya'da 50bin-70bin arası, Kırgızistan'da 25bin-30bin arası, Özbekistan'da 10 bin- 15 bin arası, Ukrayna'da 5 bin-10 bin arası, Gürcistan'da ise 650 Ahıska Türkü yaşamaktadır.²⁷¹

Uluslararası Vatan Cemiyetine göre 1997'de Bağımsız Devletler Topluluğunda 275 binden fazla Ahıska Türkü yaşamaktadır. Dağılımı ise: Kazakistan'da 96.000, Rusya'da 73.000, Azerbaycan'da 63.000, Kırgızistan'da 28.000, Özbekistan'da 12.000, Ukrayna'da 2.500, Gürcistan'da 187, Beyaz Rusya'da 24 Ahıska Türkü bulunmaktadır²⁷²

Kıyas Aslan, Ahıska Türklerinin Rusya ve eski BDT ülkelerinde nüfus dağılımını şu şekilde vermiştir:

Rusya Federasyonu Varonij Vilayeti	2.343
Rusya Federasyonu Arlof Vilayeti	3.780
Rusya Federasyonu Kursk Vilayeti	2.478
Rusya Federasyonu Kalinin Vilayeti	150
Rusya Federasyonu Kaluşkaya Vilayeti	170
Rusya Federasyonu Arınburg Vilayeti	208

²⁶⁸ Aslan, **a.g.e.**, s. 32

²⁶⁹ Seferov, Akış, **a.g.m.**, s.402-403

²⁷⁰ Seferov, Akış, **a.g.m.**, s.401-402

²⁷¹ Buntürk, **a.g.e.**, s. 398 - 399

²⁷² Buntürk, **a.g.e.**, s. 398 - 399

Piscop	150
Astrahan	450
Stavropol	2.500
Smalininsk	2.113
Volgograd	4.405
Bastof	4.300
Lipetisks	72
Belogaro	4.532
Nolgorot	150
Saratov	350
Krasnodar	10.000
Riyazan	323
Tula	104
Ulenof	163
Ukrayna	485
Herson	315
Halkof	108
Nikolayev	217
Donetsk	94
Azerbaycan	150.000
Kazakistan	52.000
Kırgızistan	31.000
Özbekistan	20.000
Çeçen İnguş Özerk Cumhuriyeti	4.200
Karabey Balkar Cumhuriyeti	5.147
Kuzey Osetya	523
Kalmuya	311
Dağıstan	207
Başkurdistan	63
Mari	211
Karabağ Özerk Vilayeti	133
Moldovya Cumhuriyeti	106
Gürcistan	86
Toplam	208.000

Sadece 208 bin kişinin pasaportlarında Türk yazdığı ve geri kalan Ahıska Türklerinin pasaportlarında farklı milletler yazdığı için aslında gerçek rakam 254.319'dur.²⁷³

Rehman Seferov ve Ayhan Akış, Ahıska Türklerinin nüfuslarını 1939'da 240 bin, 1959'da 285 bin, 1989'da 487 bin, 2006 yılında 605 bin şeklinde vermiştir.

---

²⁷³ Aslan, **a.g.e.**, s.18-19

Türkiye'deki Ahıska Türklerinin nüfusunu da 1939'da 50 bin, 2006'da 190 bin kişi olarak belirtmiştir.²⁷⁴

Ahıska Türklerinin 1979 ve 1989 sayımlarındaki nüfusları baz alınarak Üssel Artış yöntemiyle yapılan projeksiyon yöntemiyle 1994 yılında Ahıska Türkleri 310.171, 2000 yılında 502.841, 2025 yılında ise 3.764.611 rakamına ulaşacakları tahmin edilmektedir.²⁷⁵

Ahıska Türkleri, sürgünlerle, uçsuz bucaksız topraklara seyrek nüfuslarla iskân edilme dezavantajını yüksek doğum oranlarıyla avantaja çevirmiştir. Ahıska Türkleri, eski SSCB Halkları içerisinde Özbeklerden sonra en hızlı nüfus artışına sahip olan Türk topluluğudur.²⁷⁶

---

²⁷⁴ Seferov, Akış, **a.g.m.**, s.402

²⁷⁵ Avşar, Tunçalp, **a.g.e.**, s.10

²⁷⁶ Bayraktar, 21. Yüzyılda İnsanlık Dramı, **a.g.e.**, s.98

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.TÜRKİYE DIŞ POLİTİKASINDA AHISKA TÜRKLERİ KONUSU, TÜRKİYE'DEKİ AHISKA TÜRKLERİ ve DERNEKLERİNİN FAALİYETLERİ

5.1. Stratejik Açıdan Ahıska Bölgesi

Ahıska Bölgesinin stratejik önemi sıralanacak olursa;

1-Türkiye ile Kafkasya ve Orta Asya'daki Türkçe konuşan topluluklar, Türk devletleri ve bölgeleriyle köprü vazifesi görmesi.

2-Acara ve Borçalı arasında bulunması nedeniyle Türk ve İslam dünyasını birleştiriyor olması.

3-Gürcistan- Azerbaycan, Ermenistan-İran ve hatta Rusya ve Türkiye- Azerbaycan bölgesel müttefiklerin üçlü harekât alanına sahip olması.

4- Türk Gözü ve Aktaş sınır kapılarının açıldığı bölgedir.

5-Türkiye'nin tarihsel süreçte etnik çatışmalar yaşadığı Ermenilere, günümüzde ise Türkiye'nin ilişkilerinin en problemlisi olduğu Ermenistan'a komşu olması.

6-Avrupa Ulaşım Koridoru Projesi, Kars Tiflis Demiryolu Projesi, Bakü Tiflis Ceyhan, Ham Petrol Boru Hattı Projesi ve Şah Deniz Doğalgaz Boru Hattı Projesi gibi Kafkasya'da milli çıkarlarımızın olduğu enerji ve ulaşım projeleri güzergâhları üzerinde olması.

7-Ahıska Türlerinin sürgüne gönderilmesinden sonra çoğunluğa sahip olan Ermenilerin Cavaheti olarak adlandırdıkları bölgede yarı özerk konumları, özerklik ve Ermenistan'la birleşme arayışları.

8- Türkiye'de 25.000'den fazla Ahıska Türkü'nün yaşaması bu durum Türkiye'ye Kafkasya'da politik inisiyatif tanıyor olması.²⁷⁷

Türkiye'den Kafkasya'ya, Kafkasya'dan Türkiye'ye yapılacak kara harekâtının yaklaşma istikametlerinin ikisi Ahıska ve Ahılkek'ten geçmektedir. Coğrafi açıdan doğu batı ekseninde sadece geçiş değil, askeri açıdan üslenme ve konaklama açıdan elverişli coğrafyadır. Bölgeyi elinde tutan güç, komşu birçok ülkeye açılım ve askeri harekât üstünlüğü sağlar.²⁷⁸

Ahıska Bölgesinden geçen ulaştırma projelerinden en önemlisi ABD tarafından desteklenen ve Avrupa Birliği (AB) tarafından yüklenilen Rusya'nın güneyinden de Avrasya koridoru oluşturmayı amaçlayan TRACECA (Trans Corridor Europe Caucasus- Asia) projesidir. Rusya ve İran'ı dışlayarak bölgeyi limanlar, kara demir yolları, hava koridoru ile Orta Asya ve Kafkasları Avrupa ile birleştirecektir.²⁷⁹

Kars Tiflis Demiryolu projesi, Türkiye ve Gürcistan arasında doğrudan bir demiryolu hattı mevcut değildir. 2002 yılında Gürcistan, Türkiye ve Azerbaycan Trabzon'da gerçekleşen üçlü zirveyle Kars Tiflis Demiryolu projesi Kafkasya, Orta Asya ile Türkiye ve Avrupa arasında tarihi ipek yolunu canlandırmak amacıyla projelendirilmiştir. Proje Ahıska Bölgesi üzerinden geçmektedir. Projenin geçeceği güzergâhta etnik yapı incelendiğinde: Ahılkek (Ermeni), Tsalka (Ermeni), Marneuli (Azeri), Tiflis (Gürcü), olduğu ortaya çıkmaktadır.²⁸⁰

Bakü Ceyhan Tiflis Ham Petrol Boru Hattı Projesinin geçiş noktaları Gürcistan açısından etnik açıdan incelendiğinde: Marneuli (Azeri), Tetri-tsakaro (Gürcü), Yedikilise (Ermeni), Sulda (Ermeni) her iki proje geçiş noktaları etnik açıdan analiz edildiğinde Ahıska Bölgesinin stratejik önemi daha net anlaşılmaktadır.

---

²⁷⁷ Sargın, **a.g.e.**, s. 20

²⁷⁸ Sargın, **a.g.e.**, s. 20

²⁷⁹ Sargın, **a.g.e.**, s. 22 ve 24 ve 26 ve 29 ve 31

²⁸⁰ Sargın, **a.g.e.**, s. 22 ve 24 ve 26 ve 29 ve 31

Ulaşım ve enerji projelerinin yanında bölgede Ahılkelek'te Rus askeri üssü mevcuttur.²⁸¹

Jeopolitik açıdan sürgünün nedeni Gürcistan'ın güney bölgelerindeki Türk ve Müslüman nüfusu ortadan kaldırarak Türkiye ile olabilecek muhtemel bütünleşmeyi ortadan kaldırmaktır. Sürgün edilen Türk nüfusunun yerine Ermeni ve Gürcü nüfus yerleştirilmiş sürgün politikası istenilen hedefe ulaşılmıştır. Türkiye'nin bölge ile kültürel etkileşimi etkilenmiş ve bölgeye yapılan ulaşım ve Enerji projelerinde etkisini sınırlamaktadır. Yeni enerji hatları ve ulaşım projeleri bölgeye uluslararası enerji güçlerinin ilgisini çekmektedir. Rusya, Türkiye, İran için bölgenin önemi daha da artmaktadır.²⁸²

Gürcistan açısından değerlendirildiğinde, Güney Osetya, Ahbazy, Acaristan gibi üç özerk bölgeye sahip ve 3 bölgeden Güney Osetya ve Ahbazy bağımsızlıklarını ilan edip Rusya'ya katıldığı ve Acaristan'ın bağımsızlık itirazları düşünüldüğünde Ahıska Bölgesi ayrıca stratejik açıdan önem teşkil etmektedir.²⁸³

5.2. Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Göçü

1930-1944 yılları arasında sınırı geçerek Türkiye'ye sığınan Ahıska Türkleri Ağrı'nın Eleşkirt ilçesi, Muş Bulanık yerleştirilmiştir. Zaman içinde artan nüfusla birlikte Hatay'ın Kırıkhan ilçesine yerleşmişlerdir.²⁸⁴ 1944 sürgünü sırasında Rus askerleriyle çarpışarak sınırı geçmeyi başaran Ahıska Türkleri Türkiye'ye göç etmiştir. Günümüzde Artvin, Bursa, Ardahan, İzmir, Ankara, İstanbul'a yerleşmişlerdir. SSCB'nin dağılması sonrasında Türkiye'ye göç eden Ahıska Türklerinin nüfusu 50 bini aşmıştır. İstanbul, Bursa, İnegöl'e yerleşmişlerdir.²⁸⁵ Ayrıca Antalya, Gebze, Çanakkale, Konya, Aydın, Denizli, Adana, Adapazarı,

---

²⁸¹ Sargın, **a.g.e.**, s. 22 ve 24 ve 26 ve 29 ve 31

²⁸² Kolukırık, **a.g.m.**, s.171,172

²⁸³ Kolukırık, **a.g.m.**, s.171,172

²⁸⁴ Aslan, **a.g.e.**, s.23

²⁸⁵ Seferov, Akış, **a.g.m.**, s.401-402

Trabzon, Samsun, Kırıkkale, Kütahya, Van, Çınarcık'ta Ahıska Türkleri yaşamaktadır.²⁸⁶

Ahıska Türklerinin bir kısmı çıkarılan yasa ile Türkiye'ye kabul edilmiştir. 1997 önce gelen 12 bin kişi ulusal mülteci statüsünde çalışma izni, sağlık, eğitim imkânlarından yararlanabilmiştir.²⁸⁷

1989 yılında Sovyetler Türkiye'nin kabul etmesi halinde Ahıska Türklerinin Türkiye'ye göç etmesine izin verebileceklerini belirtmiştir. Fakat aynı zamanda Bulgaristan'dan gelen göçler nedeniyle teklif reddedilmiştir. 1990 yılına Ahıska Türkleri, Türkiye devletine sürekli müracaat ederek göçü gündemde tutmuştur.²⁸⁸

Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın talimatıyla göç hakkında çalışmalar başlatılır. Konun gelişimi ve organizesi için Devlet Bakanı Ercüment Konukman görevlendirilmiştir.

289

Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin'in Türk Cumhuriyetlerine yaptığı gezi sonrasında, 25 Şubat 1992 tarihinde konuyla ilgili Dışişleri Bakanlığının yazısında, SSCB'nin dağılması ve cumhuriyetlerin bağımsız devletler olarak ortaya çıkmaları Ahıska Türklerinin durumunda olumlu bir gelişme yaratmamıştır. Şeklinde bir açıklama yapılmıştır.²⁹⁰

Ahıska Türklerinin iskân edilebileceği bölgelerin tespiti, konut ve istihdam problemlerinin planlanması konularının Devlet Bakanı koordinatörlüğünde yürütülmesinde fayda olacağı belirtilmiştir. Konu ile ilgili Devlet Bakanı Orhan Kilercioğlu koordinasyonu sağlamak ve diğer görevleri ifa etmek üzere görevlendirilir.²⁹¹

Başbakan Süleyman Demirel'in 1992 yılında Azerbaycan'ı ziyareti sırasında Ahıska Türklerinin temsilcileri ile görüşmüştür. Temsilcilerin talepleri üzerine 1992 yılında 150 aile, 1992 yılında 350 aile toplamda 500 Ahıska Türkü ailenin Türkiye'ye kabulü konusunda bir program hazırlandı ve program uyarınca gerekli çalışmalar yapılmıştır. Ahıska Türklerinin Türkiye'ye kabul ve iskânına dair 2.7.1992 tarih

---

²⁸⁶ Buntürk, **a.g.e.**, s. 469

²⁸⁷ Sargın, **a.g.e.**, s. 76

²⁸⁸ Buntürk, **a.g.e.**, s.423-424

²⁸⁹ Avşar, Tunçalp, **a.g.e.**, s.33

²⁹⁰ Buntürk, **a.g.e.**, s.425-426

²⁹¹ Buntürk, **a.g.e.**, s.425-426

sayılı kanun 11.7.1992 tarihinde Resmi gazetede yayınlanmıştır ve yürürlüğe girmiştir.²⁹²

Iğdır iline 10 Şubat 1993 günü geçici iskân merkezine yerleştirilen 179 ailenin dağılımı ise: Kazakistan'dan 71 aile (319 kişi), Azerbaycan'dan 40 aile (163 kişi), Kırgızistan'dan 23 aile (87 kişi), Özbekistan'dan 10 aile (35 kişi), Rusya Federasyonundan 35 aile (144 kişi) şeklindedir. Ahıska Türklerinin toplumsal adaptasyonu için 180 konut yaptırılmış, tarımsal faaliyet için toprak dağıtılmış ve bazı yardımlar yapılmıştır.²⁹³

30.12.1992 tarihli ve 8/1 sayılı “Ahıska Türklerinin Geçici Iskanı ile İlgili” kararına göre, Iğdır'a 5 km uzaklıkta hazine arazisine prefabrike konutlar inşa edilmiş konutlara yerleştirilen Ahıska Türklerinin sıcak yemek, kuru gıda, tüp gaz gibi ihtiyaçları Kızılay tarafından karşılanmıştır.²⁹⁴

Rusya Yönetimi 1997 yılında Ahıska Türklerine, Türkiye'ye göç etmesi teklifini sunmuştur. Bunun sonucunda 103 kişi baskılar sonucu evlerini satarak hiçbir anlaşma yapılmadan geri dönmek şartıyla Türkiye'ye göç etmiştir. 1999'da 20 ailelik ikinci grup Krasnodar'dan Türkiye'ye gönderilmiştir.²⁹⁵

5.3. Türk Dış Politikasında Ahıska Türkleri konusu

Türkiye'nin Kafkasya'da sürdürdüğü politikanın temel felsefesi, çeşitli etnik ve siyasi sorunları olan bölgeye istikrar kazandırabilmektir. Ayrılıkçı hareketleri destekleyen Rusya bu konuda en büyük engeldir.²⁹⁶

Türkiye'nin AB'ye üyelik heyecanın giderek azalması sonucunda, Ankara'nın Kafkasya'ya yönelik ilgisini arttırmış ve dış politikada “yumuşak Avrasyacılık” diye tabir edilen döneme girilmiştir. Türkiye'nin genel Avrasya, özelde ise Kafkaslara

---

²⁹² Avşar, Tunçalp, **a.g.e.**, s.49

²⁹³ Ağaoğlu, **a.g.e.**, s. 37

²⁹⁴ Avşar, Tunçalp, **a.g.e.**, s.50

²⁹⁵ Buntürk, **a.g.e.**, s.400-401-402

²⁹⁶ M. Vedat Gürbüz, “Günümüz Türk Dış Politikası Stratejisinde, Kafkasya ile İlişkiler”, **Türkiye'nin Değişen Dış Politikası**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2010, s.265

yönelik olarak bu yeni dış politika stratejisinin başarıya ulaşmasının ön koşulu, bölgenin kırılğan güvenlik ortamının son bulmasından geçmektedir.²⁹⁷

Osmanlı Batum limanını kaybetme korkusuyla Ahıska Bölgesi ile ilgili planlarını değiştirmek zorunda kalmıştır. Kars, Ardahan, Batum'u Ruslara kaptırmamak için bu sancaklardaki askerlerini 21 Ekim 1918'den itibaren tahliye edilmesini kararlaştırmıştır. Bu karardan Batum limanına, Ahıska Bölgesine kıyasla daha çok önem verildiği anlaşılmıştır. Batum Limanını kaybetmemek için Ahıska Bölgesi gözden çıkarılmıştır.²⁹⁸

Moskova Antlaşmasının son müzakerelerinin yapıldığı Kars Konferansında, hariciye vekili Yusuf Kemal Bey'in müzakere heyetine "Ahıska Türklerini unutma" uyarısına rağmen bu konunun yeterince müzakere edilmediği anlaşılmıştır.²⁹⁹

Moskova Antlaşmasının imzalanma sürecinde yazar Yunus Zeyrek'e göre, Türkiye'de birbirinden habersiz ve birbirine zıt durumlar vardır. Türk Heyeti Moskova'da; "Kars ve Ardahan'ı aldık bizim için bu yeterlidir. Batum'u alsak ta elde tutamayız. Sıkıntı olur" düşüncesi ile Batum'u bırakıyor. Diğer taraftan Ankara'nın emriyle Batum, Ardahan ve Artvin işgal ediliyor. Hatta Batum'un ele geçirilmesi şerefine şenlik yapılıyor. Moskova'daki heyet, Tiflis'teki Türk temsilci ve Ankara farklı hareket etmiştir.³⁰⁰

Moskova Antlaşmasını Türkiye adına imzalayan Rıza Nur'a Gürcistan'la yapılan 1918 Batum Muhadelesiyle Türkiye'ye katılan Ahıska Sancağı neden ihmal edildi? Diye sitem edenlere, Dr. Rıza Nur şu karşılığı vermiştir:

Ahıska'da böylece yüzlerce Türk köyü olduğunu maalesef bilmiyorduk! Elimize neşredilmiş bir vesika bile yoktu. Keşke daha önce bu hususta bilgi sahibi olsaydık!..³⁰¹

---

²⁹⁷ Emre İşeri, "Türkiye'nin Yeni Dış Politika Etkinliğinin Kafkasya'daki sınırları: Ermenistan Boyutu", **Türkiye'nin Değişen Dış Politikası**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2010, s.251-252

²⁹⁸ Rasim Bayraktar, **Ahıska Çıldır Beylerbeyliği**, İstanbul: Yaşayan Kitaplar, 2000, s. 64

²⁹⁹ Yunus Zeyrek, "Kazım Karabekir'i Okurken", *Bizim Ahıska Dergisi*, Y.10, S. 32, (Sonbahar 2013), s. 14

³⁰⁰ Yunus Zeyrek, "İmza Atanların Kaleminden Moskova Antlaşması", *Bizim Ahıska Dergisi*, Y.6, S. 18, (Bahar 2010), s. 23

³⁰¹ Zeyrek, Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri, **a.g.e.**, s. 35

Moskova Antlaşması, 21 Temmuz 1921’de Türkiye Büyük Millet Meclis’inde (TBMM) kabul edilmiştir. Yalnız Batum Milletvekilleri antlaşmanın kabul edilmemesini talep ettiler. Ve oylamada red oyu kullandılar.³⁰²

Türkiye, Ahıska Türklerinin sorunlarıyla ilk olarak Türkiye Başbakanı Ferit Melen’e müracaatları ve Türkiye’ye göç etme talepleri sırasında karşılaşmıştır.³⁰³

Sovyet yönetiminin baskı, sindirme ve tehcir uygulamalarından bıkmış bir grup Ahıska Türkü, 16 Aralık 1988 tarihinde Türkiye’ye göç etmek amacıyla dilekçe vermiştir. Bu gelişmenin sonucunda Ahıska Türkülerinin sorunları Türk kamuoyunda merak uyandırır.³⁰⁴ Türk elçisi Volkan Vural, Ahıska Türklerinin temsilcilerine İ. Mecidoğlu’na “kim olduklarını, neden Türkiye’ye göç etmek istediklerini” sormuştur. İ. Mecidoğlu: “Türkoğlu Türk olduklarını, şuanda vatansız kaldıklarını kendilerini yeni felaketlerin beklediğini” belirtmiştir.³⁰⁵

Kazakistan’ın Almatı kenti ve civar köylerinden 40 kişilik grup, 20 Mart 1990 tarihinde Türkiye’nin Moskova Büyükelçisini ziyaret ederek bir takım şikâyetlerini dile getirmiştir.

1-Kazakistan’da yerli halkın Ahıska Türklerine olan baskısı artmıştır.

2-Kazakistan ve Sovyet makamlarına yapılan can güvenliğinin sağlanması konusundaki müracaatlardan sonuç alınmamıştır.

3-Ferganada Ahıska Türklerine yapılan katliamın cezasız kalması, Kazakistan’daki yerli halkı cesaretlendirmiştir.

4-Gürcü Yetkililer, Ahıska Türklerinin vatanlarına geri dönüşlerine izin vermemektedir.

5-Bağımsız devletler topluluğunda yaşayan diğer Müslüman ve Türk soyundan olan halklarla Ahıska Türklerinin hiçbir ilişki ve benzerliği bulunmamaktadır.

6- Türk Hükümetinin yurt dışından göç konusundaki sıkıntılarını anlıyoruz, fakat birkaç yıl içinde her yıl 5-10 bin Ahıska Türkü kabul edilirse, buradaki sorunlar ve baskılar azalır. Türkiye bize sahip çıktı

---

³⁰² Zeyrek, “İmza Atanların Kaleminden Moskova Antlaşması”, **a.g.m.**, s. 24

³⁰³ Zeyrek, Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri, **a.g.e.**, s.63

³⁰⁴ Bayraktar, 21. Yüzyılda İnsanlık Dramı, **a.g.e.**,s.59

³⁰⁵ Zeyrek, Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri, **a.g.e.**, s.67

düşüncesiyle bizde kendimizi güvencede hissedebiliriz. Özbeklerin, Kazakların, Kırgızların baskıları azalır.³⁰⁶

Vatan Cemiyeti başkanı Yusuf Serveroğlu ve başkan yardımcısı Süleyman Barbakadze, bir dizi temaslar çerçevesinde Başbakan Bülent Ecevit ve Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'i ziyaret etmiştir.³⁰⁷

Ahıska dernekleri 2003 yılında 58. Hükümetten grup başkan vekili Faruk Çelik, Devlet Bakanı Zeki Ergezen, İnsan Hakları Komisyon Başkanı Mehmet Elkatmış ve İç İşleri Bakanı Abdulkadir Aksu'yu ziyaret ederek görüşmeler yapılmıştır. Bayındırlık Bakanlığın 3835 sayılı kanununun birinci maddesinden hareketle göç etmiş Ahıskalı ailelerin yerleşmesi için destek istenmiştir. İnsan hakları Komisyon Başkanı Sayın Mehmet Elkatmış'a Krasnodar'daki baskıların durdurulması için harekete geçilmesi yönünde talepte bulunulmuştur. İç İşleri Bakanı Abdulkadir Aksu: Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Şubesi tarafından en kısa zamanda bir af çıkartılacağını belirtmiştir. Sorunları çözüme kavuşturma sözü vermiştir. Ayrıca ilgili bakanlara, sürgünden sonucu haksızlık ve zararlara karşı doğan hakların iadesi için girişimde bulunulmasını talep edilmiştir. Konun takipçisi olunacağı yönünde söz alınmıştır.³⁰⁸

Türkiye, 1996 yılında Türki Cumhuriyetlerdeki Ahıska Türklerine 80 kişilik lisans, yüksek lisans ve doktora kontenjanı açmıştır. Zamanla bu sayı artmıştır. Sadece Kırgızistan'da 20 kişiye kadar çıkmıştır. 2003 yılı itibariyle Kırgızistan'daki Ahıska Türklerinden 20 öğrenci bu kontenjan faydalanmaktadır. Bişkek Büyük Elçiliği Eğitim Müşavirliği, Ahıskalıların yoğun yaşadığı dört yerleşim birimindeki ilkokul ve ortaokullara Türkçe öğretmenini göndermektedir.³⁰⁹

Kazakistan'da yayınlanmakta olan Ahıska Gazetesi, Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi (TİKA) başkanı Öner Kabasakal'la röportaj yapmıştır. Ahıska Türklerine yönelik gerçekleştirilmiş projeler sorulmuştur. Öner Kabasakal, Azerbaycan'da ve Kırgızistan'daki Ahıska Türklerine tohumluk buğday gönderildiğinden ve kooperatif

---

³⁰⁶ Avşar, Tunçalp, **a.g.e.**, s.31-32

³⁰⁷ Süleyman Barbakadze, "Avrupa Konseyi Parlamento Asamblesi Güz Toplantısı", *Ahıska Dergisi*, Y.2,S. 3, 2002, s. 36

³⁰⁸ İlhami Habib, "Ankara'dan destek istedik", *Ahıskalılar Dergisi*, S.3, 2003, s.22

³⁰⁹ A. Niyazi Çakırözöğlü, "Ahıskalıların Eğitim Meseleleri- Kırgızistan Dosyası", *Bizim Ahıska Dergisi*, Y.1,S. 4, (Aralık 2010), s. 25-26

kurma çabalarından bahsetmiştir. TİKA başkanı; Ahıska Türklerinin, Türkiye ile kardeş ülkeler arasında bir köprü vazifesi gördüğünü belirtmiştir.³¹⁰

Türkiye'ye 01.04.2000 tarihine kadar gelmiş olan Ahıska Türklerinin 10856 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı genişletilerek, ikamet teskeresi bulunan Ahıska Türklerinin tümünün vatandaşlık başvuruları kabul edilmiştir.³¹¹

Ahıska Türkleri Dayanışma Derneklerinin ortak deklarasyon ve imzalarıyla, 57. Hükumete, Devlet büyüklerimiz başlıklı bir dilekçe sunulmuştur. Dilekçede: Ahıska Türklerinin 9 yıldır vatandaşlık haklarını elde edemediği, diploma denklik işlemlerinin kolaylaştırılması, iskâna uygun yerlere yerleşmelerine yardımcı olunması, Ahıska Bölgesine dönüş konusunda uluslararası platformlarda girişimlerde bulunulması, sigorta ve emeklilik haklarının ilgili devletlerden ülkemize transfer edilmesi konularında taleplerde bulunulmuştur.³¹²

TBMM Başkan Vekili Sadık Yakut'unda katılımıyla gerçekleşen 1. Uluslararası Ahıska Türkleri Kurultayında; Ahıska Türklerinin vatandaşlık hakkı, diploma denkliği sorunları, göç etmiş Ahıska Türklerinin sigorta ve emeklilik hakları, pasaport, iskân ve Ahıska Bölgesine dönüş konusunda uluslararası platformlarda girişimlerde bulunulması konuları gündeme gelmiştir. Sadık Yakut konuşmasında, kurultayda alınacak karar ve sonuçların gereğinin yerine getirilmesi konusunda çaba sarf etme sözü vermiştir.³¹³

Başbakan Recep Tayip Erdoğan, Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım, Devlet Bakanı Beşir Atalay Özbekistan ziyaretleri sırasında Özbekistan Ahıska Türkleri Derneği Başkanı Ömer İbrahimov ile bir araya gelmiştir.³¹⁴

Sürgünün 60. Yılında Ahıska Türkleri Birinci Ankara Konferansı 27 Kasım 2004 tarihinde düzenlemiştir. Konferansa Devlet Bakanı Beşir Atalay, Türkiye-Gürcistan Parlamentolar Arası Dostluk Grup başkanı Isparta Milletvekili Mehmet Sait

---

³¹⁰ Reşinaz Mevletova, "TİKA Başkanı Öner Kabasakal: Ahıskalılar, çok çalışkan insanlar", *Ahıskalılar Dergisi*, S.2, (Mayıs 2002), s.41

³¹¹ "Ahıskalılarla İlgili Bugüne Kadar Çıkan Kanunlar ve Son Durumu", *Ahıskalılar Dergisi*, S. 1, 2001, s. 26

³¹² "Türk Devletinden İsteklerimiz", *Ahıskalılar Dergisi*, S. 1. 2001, s. 27

³¹³ "Hepsi Türklük Çımarının Dalları", *Ahıskalılar Dergisi*, S. 5, (Temmuz 2004), s. 10 ve 13-14

³¹⁴ *Ahıskalılar Dergisi*, S. 5. , (Temmuz 2004), s. 41

Armağan başta olmak üzere birçok konuşmacı katılmıştır. Devlet Bakanı Beşir Atalay konuşmasında: Türkiye Cumhuriyeti, Ahıska Türkleriyle özel olarak ilgilendiğinden bahsetmiştir. Şuan ki hükümetin daha da ilgili olduğunu ve bu ilginin süreceğini belirtmiştir. Başbakanımızla Gürcistan Cumhurbaşkanı ve Gürcü heyetiyle yapılan görüşmelerde bu konu gündeme getirildiği vurgulanmıştır. Konun farkında olduklarını belirtmiştir. Ahıska Türkülerinin, vatandaşlık, üniversite denkliği sorunlarından haberdar olduklarını eklemiştir. Denklik konusunun yükseköğretim kurumunun mekanizması olduğunu Ahıska Türkülerine özel bir durum olmadığını belirtmiştir. Ahıska Türkülerinin Türkiye’de ve yurtdışındaki rahatı bizim meselemizdir. O ülkelerin içinde yaşasalar da onlarla görüşüyoruz. Mesajı verilmiştir. Vatana dönüş meselesini, Gürcistan’la en üst siyasi platformlarda dile getirdiklerini ve dile getirmeye devam edeceklerini belirtmiştir.³¹⁵

Uluslararası Ahıska Türk Dernekleri Federasyonu (AHDEF) Başkanı, Toplu Konut İdaresi (TOKİ) yetkilileriyle bir takım görüşmeler yapmıştır. Görüşmelerde, tahsisli olmayan ve konut yapmaya elverişli arazilerinden yararlanmak suretiyle Ahıska Türkülerine toplu konutlar inşa edileceğini, söz konusu konutların uygun peşinat ve taksitlerle satışa çıkarılacağını belirtmiştir. Toplu Konutların 12-14 ay gibi bir zaman zarfında tamamlanacağı belirtilmiştir. İzmir’in Menemen ilçesi Koyundere kasabasında maliyeye ait arazi, TOKİ tarafından devri alınarak Ahıskalılar için toplu konut yapılacak arazi konusu çözümlenmiştir. Proje devam etmektedir.³¹⁶

Dönemin Dış İşleri Bakanı Abdullah Gül, ABD seyahati sırasında Ahıska Türkleriyle de görüşmüştür.³¹⁷

Uluslararası Ahıska Türkleri Vatana Dönüş Konferansı 27 Ocak 2007 tarihinde İstanbul’da yapılmıştır. Konferansa hükümeti temsilen Kürşat Tüzmen, Mevlüt Çavuşoğlu başta olmak üzere birçok üst düzey konuk katılmıştır. Kürşat Tüzmen, konferansta şunları dile getirmiştir: Geçmiş yüzyılda Ahıska Türklerine yapılan ayıp, 21. Yüzyılda bütün insanlığa yapılmış olarak değerlendirdiklerini belirtmiştir. Hep beraber bu konuda çalışma yapacaklarını vurgulamıştır. Vatana dönüş konusunda

---

³¹⁵ “Ahıska Türkleri Birinci Ankara Konferansı – Protokol Konuşmaları”, *Bizim Ahıska Dergisi*, Y.1, S. 2, (Mart 2005), s.6-7

³¹⁶ “TOKİ’den Ahıskalılara Toplu Konut”, *Bizim Ahıska Dergisi*, Y.1,S. 2, (Mart 2005)s.46

³¹⁷ Nusret Kopuzlu, “Nereden Nereye Geldik”, *Bizim Ahıska Dergisi*, Y.1, S. 4, (Aralık 2005), s. 5

Ahıska Türklerinin, Gürcistan ekonomisine katkısının iyi anlatılması gerektir. Vatana dönüş konusunda alt yapı iyi hazırlanmalıdır. Ahıska Türklerinin; çalışkan, deneyimli, birikimli, uzman insanlardır. Bölgedeki boş köylerde üretime, sanayiye katkıyı nasıl dönüştürebiliriz. Bunun alt detaylarını iyi incelememiz gerekir. Rusya Federasyonuna sorunu çözme konusunda yardım edilmesi gerekir diye sözlerini tamamlamıştır.³¹⁸

Konferansta Mevlüt Çavuşoğlu konuşmasında şunları belirtmiştir: Ahıska Türklerinin sorunları hem ikili ilişkilerle hem de uluslararası platformlarda çözülecek sorundur. Gürcistan'ın bugüne kadar sorun yaşamadığımız tek komşumuzdur. Türkiye'nin sorunun çözümü için hem Rusya ve Gürcistan'la çalışmalarını sürdürdüğünü ve sürdürmeye devam etmektedir. Avrupa Konseyi Parlamentosunda önemli aşama kaydedilmiştir. Daha önce hazırlanan raporlarda sorun "Ahıska Toplumunu", "Ahıskalılar" diye adlandırılmıştır. Türkiye'nin verdiği önergelerle 2004 yılından sonra hazırlanan tüm raporlarda "Ahıska Türkleri, Ahıska Türklerinin sorunları" ibaresi yer almaktadır.³¹⁹

Avrupa Konseyinde 2005 yılı Rusya ve Gürcistan denetim raporunda, Türkiye'nin de verdiği önergelerle Ahıska Türklerinin sorunları dile getirilmiştir. Rusya'ya iki önemli çağrıda bulunmuştur. Birincisi: Ahıska Türklerinin ülkeyi terk etmesi için baskı yapılmamasıdır. İkincisi de Krasnodar'da kalmak isteyenlere kayıtsız şartsız vatandaşlık verilmesidir. Gürcistan denetim raporunda ise; gecikmeden yasa çalışmasının başlatılması, 2011 yılına kadar tamamlanması için gereken sürecin başlatılması, sürecin geciktirilmemesi çağrılarında bulunulmuştur.³²⁰

TBMM'nin 7 Mayıs 2008 tarihli birinci oturumunda söz alan Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) Tokat Milletvekili Reşat Doğru, Ahıska Türklerinin vatana dönüş sorunlarıyla ilgili problemleri dile getirmiştir. 3835 sayılı kanundan hareketle değişik bölgelere yerleşen Ahıska Türklerinin vatandaşlık kanunu ve nüfus cüzdanı sorunlarını, bir yıldan beri Yabancılar Dairesinin Ahıska Türklerinin her birinden aldığı 600 lira harç ve ceza parası sorunlarını gündeme getirmiştir. Reşat Doğru'nun

---

³¹⁸ "Ahıska Türkleri Vatan Topraklarına Döneceklerdir", *Bizim Ahıska Dergisi*, Y.3, S. 7, (Mart 2007), s.7-8

³¹⁹ "Avrupa Konseyindeki Faaliyetimiz", *Bizim Ahıska Dergisi*, Y.3, S. 7, (Mart 2007), s.16-17

³²⁰ **a.g.m.**, s.18-19

konuşmasının bitimiyle birlikte gündem dışı konuşmadaki sorulara cevap vermek için Devlet Bakanı Mustafa Sait Yazıcıoğlu konuşma yapmıştır. Mustafa Sait Yazıcıoğlu'nun konuşmasında: Gürcistan'ın, 1999 yılında Avrupa Konseyine üye olurken, Ahıska Türklerinin geri dönüşünü taahhüt etmiştir. Avrupa Konseyi, uluslararası kuruluşlar ve Türkiye'nin çabaları sonucu 11 Temmuz 2007 günü Gürcistan Parlamentosu, Ahıska Türklerinin geri dönüşünü kabul eden bir yasayı kabul etmiştir.³²¹

Göç sürecinde, Ahıska Türklerinin yurt dışında ve ülkemizdeki temsilcileriyle istişareler yapılmaktadır. Planlama aşamasında en uygun kararların verilmesi için kapsamlı bir çalışma yürütülmektedir. Konuyla ilgili iyi niyetli ve profesyonel çalışan herkes muhatap kabul edilmektedir. Ahıska Türklerinin kanun sağladığı haklardan yararlanmak üzere başvurularını teşvik edici faaliyetler oluşturulmaktadır. Bu Çerçeve Ahıska Türklerinin yoğun yaşadığı bölgelerde bilgilendirme çalışmaları desteklenmektedir. Soydaşlarımızın göç sonrası karşılaştıkları problemlerin çözümü için planlamalar şimdiden yapılmaktadır. Göç sonrası Ahıskalıların, sürdürülebilir ekonomik hayata kavuşmaları, kalkınma ve refah düzeylerinin yükseltilmesi için çalışmalar ve planlamalar yapılmaktadır. Bölgenin şartları göz önüne alınarak hayvancılık, tarım ve diğer meslek alanlarında yürütülebilecek projeler için ön çalışmalar başlatılmıştır. Türkiye, Ahıska Türklerini yaşadıkları bütün ülkelerde desteklemiştir. Desteklemeye devam etmektedir. Ülkemiz bu soydaşlarımızın yaşadıkları bütün coğrafyalarda karşılaştıkları problemleri çözmeye çalışmakta ve onlara sahip çıkmayı bir borç olarak kabul etmektedir. Ahıska Türklerinin, Ahıska Bölgesine geri dönüşü Türkiye tarafından desteklenmekte ve ülkemiz ilgili kurum ve kuruluşlarıyla sürecin sağlıklı bir şekilde işletilmesi için gerekli tüm çalışmalar eşgüdüm içerisinde yürütülmektedir.³²²

Başbakan Recep Tayip Erdoğan, Gürcistan ziyaretinde Saakaşvili ile görüşmesinde Ahıska Türkleri vatana dönüş sorunun çözümünde Gürcistan'la ortak hareket etmeye

---

³²¹ *Bizim Ahıska Dergisi*, Y.4, S. 10, (Bahar 2008), s.50-51-52

³²² **a.g.m.**,s.52-53

hazır olduğunu, sorun ekonomik sıkıntı ise Gürcistan'a destek verebileceklerini basın toplantısında belirtmiştir.³²³

Devlet Bakanı Mustafa Sait Yazıcıoğlu'yla, AHDEF Başkanı Yunus Zeyrek bir mülakat yapmıştır. Mülakatta Mustafa Sait Yazıcıoğlu şunları belirtmiştir: Ahıska Türklerinin vatanlarına dönüş konusu çok taraflı bir meseledir. Bir tarafta Ahıska Türklerini kabul edecek olan Gürcistan var, diğer tarafta Ahıska Türklerinin 1944 yılından sonra yaşadığı ülkeler vardır. Başvuru sürecinde ihtiyaç duyulan desteğin sağlanması için gerekli çalışmalar yapılmıştır. İlgili kurumlarımız, yerleşim gerçekleştirildiğinde Ahıska Türklerinin bölgede yaşanabilir şartlara kavuşmasını sağlamak için gerekli projeler ve fizibilite çalışmaları yapmaktadır. Türkiye, Avrupa Konseyi çalışmalarında tarafların üzerine düşeni yapması için birçok defa girişimde bulunmuştur. Avrupa Konseyinde konunun gündeme gelmesinde de Türkiye'nin önemli bir rolü vardır. Türkiye, soydaşlarımızı mağdur etmeyecek bir kanun çıkması için gerekli temasları hep parlamenter hem de Dışişleri yetkilileri vasıtasıyla sürdürmüştür. Sayın Başbakanımız, Gürcistan Cumhurbaşkanıyla yaptığı görüşmelerde konuyu iletmiş ve gerekli desteğin sağlanması konusunda Türkiye'nin net bir tavrının olduğunu belirtmiştir.³²⁴

Ahıska Türklerinin Kurucu Kongresi, Chicago'da 6 Haziran 2009 tarihinde yapılmıştır. Kongrenin açılış konuşmasını Chicago Başkonsolosu Kenan İpek yapmıştır. Konuşmasında: Cumhurbaşkanımız Sayın Abdullah Gül, geçtiğimiz yıl görüşmüştü. Cumhurbaşkanımızın söylediklerine aynen katılıyorum. Devletimiz ve konsoloslüğümüz, sizleri Türkiye Türklerinden farklı görmemektedir. Diyerek sözlerini noktalamıştır.³²⁵

---

³²³ Rüstem Mürseloğlu, "Bu Kadarı da Fazla!", *Ahıska Dergisi*, S.7, (Şubat 2005), s.17

³²⁴ Yunus Zeyrek, "Devlet Bakanı Mustafa Sait Yazıcıoğlu'yla mülakat", *Bizim Ahıska Dergisi*, Y.4, S. 11-12, (Yaz-Sonbahar 2008), s.8-9

³²⁵ Ekrem Çavuş, "ABD'de Ahıska Türklerinin Kurucu Kongresi Yapıldı", *Bizim Ahıska Dergisi*, Y.5, S. 15, (Yaz 2009), s.53

Ahıska Türkleri Derneği Ahıska şubesi 21 Haziran 2009 tarihinde Tiflis Büyükelçiliği Müsteşarı Hüseyin Özdemir ve TİKA Tiflis program koordinatörü Selim Kuş'un katılımlarıyla açılmıştır.³²⁶

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, 27 Mayıs 2009 tarihinde Kırgızistan'daki ziyaretleri sırasında Ahıska Türkleri Dernek başkanlarıyla görüşmüştür. Toplantıya Devlet Bakanı Faruk Çelik, Sanayi ve Ticaret Bakanı Nihat Ergün, TİKA başkanı Musa Kulaklıkaya ve Büyükelçi Serpil Alpman'da katılmıştır.³²⁷

Fergana Olaylarının 20. , 1944 sürgününün 65. , Ahıska Türkleri Derneğinin kuruluşunun 20. Yıldönümleri münasebetiyle 14 Kasım 2009 tarihinde Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesinde bir program düzenlenmiştir. Programa Kırgızistan Büyükelçisi Nejat Akçal katılmıştır.³²⁸

Antalya Milletvekili Mevlüt Çavuşoğlu 24 Ocak 2010 tarihinde Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi (AKPM)'de yapılan oylama sonucu başkanlığa seçilmiştir. Sayın Çavuşoğlu, Türkiye Delegasyonu Başkanı olarak 2007 yılında Ahıska Türkleri Vatana Dönüş Konferansına büyük destek vermiştir. Avrupa Konseyinden parlamenterlerin ve Rusya'dan da İnsan Hakları Grubu temsilcisinin konferansa katılmasını sağlamıştır.³²⁹

Kırgızistan' da 7-8 Nisan tarihlerinde yaşanan olayların ardından Mayevka köyünü ziyaret eden Bişkek Büyükelçisi Nejat Akçal ve TİKA koordinatörü Tayfun Atmaca, Türkiye'nin Ahıska Türklerine her türlü yardım yapacaktır. Türkiye'nin, Ahıska Türklerinin can güvenliklerini sağlayacağını; yakılan ve yağmalanan evlerin tamir edilmesinde maddi destek vereceklerini bildirdiler.³³⁰

Türkiye'nin yardımlarıyla evler onarılarak 45 gün içerisinde Büyükelçi Nejat Akçal'ında katılımı ile Ahıska Türklerine teslim edilmiştir. TİKA, Mayevka köyünde

---

³²⁶ İsmail Molidze Anadili, "Ahıska Türkleri Derneği Ahıska'da şube açtı", *Bizim Ahıska Dergisi*, Y.5, S. 15, (Yaz 2009), s.52-53

³²⁷ Nilüfer Devrişova, "Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Kırgızistan Ziyareti", *Bizim Ahıska Dergisi*, Y.5, S. 15, (Yaz 2009), s.53-54

³²⁸ Nilüfer Dervişova, "Ahıska Türklerinin Sürgününün 65. Yıldönümü", *Bizim Ahıska Dergisi*, Y.6, S. 17, (Kış 2010), s.52

³²⁹ "Mevlüt Çavuşoğlu AKPM başkanı", *Bizim Ahıska Dergisi*, Y.6, S. 17, (Kış 2010), s. 53

³³⁰ Nilüfer Dervişova, "Kırgızistan Olayları ve Ahıska Türkleri", *Bizim Ahıska Dergisi*, Y.6, S. 18, (Bahar 2010), s.4

Ahıska Türklerine ait 5 evin temelden inşaatını, 15 evinde geniş kapsamlı tamirini yapmıştır.³³¹

Ahıska Türkleri ve Sorunları konulu toplantı New York'ta Türk evinde düzenlenmiştir. Toplantıya New York Başkonsolosu Mehmet Samsar katılmıştır. Başkonsolos Mehmet Samsar konuşmasında, kendini sadece Türkiye Cumhuriyeti pasaportu taşıyanların konsolosu olarak görmediğini beyan etmiştir. “Yurt dışında Türkiye Cumhuriyeti Başkonsolosu olmak, kendini Türk hisseden, Ahıskalı, Özbek, Azeri, bütün Türk milletinin başkonsolosu olmaktır.” Diye beyanatta bulunmuştur.³³²

Milli Eğitim Bakanlığı, Yurt Dışı Eğitim Öğretim Genel Müdürü Hasan Kaplan'la Ahıska Dergisi bir röportaj gerçekleştirmiştir. Röportajda Hasan Kaplan şunları ifade etmiştir: 1992-1993 yılında 35 burs kontenjanı Rusya Federasyonundaki Ahıska Türklerine tanınmıştır. Daha sonra Kırgızistan, Kazakistan'daki Ahıska Türklerine kontenjan açılmıştır. Sonrasın da ise Ahıska Türklerinin bulunduğu her coğrafyada Büyük Öğrenci Projesi kapsamında sayı artmıştır. Bugüne kadar 1398 burs kontenjanı tahsis edilmiştir. 2008 yılı itibariyle 462 kişi burs kapsamı içindedir.³³³

Rusya, Ukrayna, Azerbaycan, Kırgızistan, Kazakistan ve Türkiye'de faaliyet gösteren federasyon ve dernek yöneticileri 29.05.2008 tarihinde Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM) organizatörlüğü ile Ankara bir araya gelmiştir. Yurt dışından gelen dernek başkanları ertesi gün Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve Devlet Bakanı M. Said Yazıcıoğlu görüşmüşlerdir.³³⁴

Kazakistan Büyükelçisi Ömer Burhan, Tüzel Ahıska Türk Derneğini ziyaret etmiştir. Ziyarete Türk Milli Merkezi Başkanı Ziyaetdin Kasanov bir konuşma yapmıştır.

---

³³¹ Nilüfer Dervişova, “Kırgızistan’ın Mayevka Köyünde Yaşanan Kanlı Olayların Ardından Tam Bir Sene Geçti”, *Ahıska Dosyası Dergisi*, Y.4, S. 4-5, (Şubat 2012), s.33

³³² Tiyaşah Muradoğlu, “Ahıska Türkleri ve Sorunları Toplantısı New York'ta yapıldı”, *Ahıska Dergisi*, S. 10, (Ocak 2009), s.31

³³³ Ahmet Turanlı, “Milli Eğitim Bakanlığı, Yurt Dışı Eğitim Öğretim Genel Müdürü Hasan Kaplan'la Röportaj”, *Ahıska Dergisi*, S. 9, (Haziran 2008), s.23 ve 26

³³⁴ Rasim Şakirov, “Teşekkürler ASAM”, *Ahıska Dergisi*, S. 9, (Haziran 2008), s.34

Kasanov konuşmasında: Sayın Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, 2011 yılında Almatı vilayetinde Talgar şehrinde bir lise bağışlandığını belirtmiştir.³³⁵

AHDEF, İzmir Dereköyü'nde Ahıska Türklerine TOKİ tarafından konut yapılması hususunda Başbakan'dan talepte bulunulmuştur. Talebi yerinde bulan Başbakan R. Tayyip Erdoğan, başvuruya 31.12.2004 tarihinde onay vermiştir. AHDEF temsilcileri, TOKİ başkanı Erdoğan Bayraktar ile görüşmeler yapılmıştır. Ödenecek para miktarı, vadeler, taksit ödemelerinin evlerin teslim edilmesinden sonra başlaması gibi hususlarda mutabakata varılmıştır. Konutların ve sosyal tesislerin bir yıl içerisinde teslim edilmesi planlanmıştır.³³⁶

Bizim Ahıska Dergisinden yazar Yunus Zeyrek, Dış İşleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ile 2010 yılında Ahıska Türklerinin sorunları ile ilgili röportaj yapmıştır. Röportajda Dış İşleri Bakanı Ahmet Davutoğlu şunları belirtmiştir: Abhazy ve Güney Osetya ihtilafları nedeniyle yerlerinden edilen kişilerin Gürcistan'ı çok zor durumda bıraktığını göz ardı edilemez. Ancak bu sorunların hiçbiri Ahıska Türklerinin, Ahıska Bölgesine dönüşünü engellemek veya geciktirmek için gerekçe olamaz. Ahıska Türklerinin geri dönecekleri yerler, tarihi yerleşim yerleridir. Aksi takdirde geri dönüşün bir anlamı olmayacaktır. Türkiye Cumhuriyeti geri dönüş sürecinde Gürcistan'a her türlü desteği vermeye hazırdır. Geri dönüş yasasındaki olumsuzluklar ve başvuru sürecini etkileyebilecek hususlar Türkiye ve uluslararası toplum tarafından sıklıkla Gürcistan makamlarının dikkatine getirilmiştir. Türkiye, Ahıska Türklerinin Ahıska Bölgesine dönüşlerini sağlayacak çalışmalara öncülük etmiş, destek vermiştir. Bu konuda Gürcü makamları ve Avrupa Konseyi yetkilileriyle sürekli temas halinde olmuştur.³³⁷

Ahıska Türklerinin vatanlarına geri dönüşleri konusu Gürcistan'la ilişkilerimizin ve Güney Kafkasya'ya yönelik temel stratejimizin temel siyasetimizin öncelikleri arasındadır. Türkiye'nin ve uluslararası toplumun geri dönüş maliyetini paylaşmaya hazır olduğu ortamda, Gürcistan'ın sorunu bir an önce çözeceğine inanıyoruz.

---

³³⁵ Rufina Eyubova, "Türkiye Cumhuriyeti Kazakistan Büyükelçisi Ömer Burhan, Tüzel Ahıska Derneğini ziyaret etti", *Ahıska Gazetesi*, S.43, (23 Kasım 2012), s.2

³³⁶ İbrahim Agara, "Toplu Konut İdaresinden Ahıska Konutları", *Bizim Ahıska Dergisi*, Y.1, S.3, (Haziran 2005), s.55

³³⁷ Yunus Zeyrek, "Dış İşleri Bakanı Ahmet Davutoğlu: Ahıskalı kardeşlerimizin arkasındayız", *Bizim Ahıska Dergisi*, Y.7, S.20, (Sonbahar 2010), s.6-7-8

Ahıskalı kardeşlerimizin her zaman arkasındayız. Türkiye'nin, Ahıska Türklerinin Ahıska Bölgesine geri dönüşlerini sağlayacak çalışmalara en aktif şekilde destek verdiği, desteğin geri dönüş sürecinin sorunsuz ve sancısız bir şekilde tamamlanmasına yönelik olarak devam edecektir. Sayın Davutoğlu: Türkiye'nin, Ahıska Türklerine desteğinin tam olduğunu bir kez daha kararlıkla ve açıklıkla dile getirmiştir. Ahıska Türklerinin ulusal kimliğin yaşatılması açısından mücadelesinde hayati önem taşıdığını bildiklerini ve bu haklı davada Ahıska Türklerinin yanında yer aldıklarını belirterek sözlerini noktalamıştır.³³⁸

Sürgünün 66. Yıl dönümünde Cumhurbaşkanı Abdullah Gül Ahıska Türklerine mesaj yayınlamıştır. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün mesajında: bugünlerde devraldığımız Avrupa Konseyi Dönem sırasında da “ata yurda dönüş” konusunun yakın takipçisi olamaya devam edeceğiz. Ata yurda dönüş sürecinde; yerleşimden istihdama, sosyal ve kültürel anlamda çok geniş bir yelpazede çeşitli projelerin hayata geçirilmesine öncülük edeceğiz. Türkiye, hüznle ama bir o kadar da heyecanla dönüş yolculuğunuzun mutlaka sonlanması için üzerine düşeni yapacaktır.³³⁹

Başbakan Recep Tayip Erdoğan, 2 Şubat 2011 yılında Kırgızistan ziyareti sırasında Ahıskalı Türk temsilcilerini kabul etmiştir. Başbakan Recep Tayip Erdoğan'a, Ahıska Türklerinin dileklerini ihtiva eden mektup taktim edilmiştir. Başbakan Erdoğan, Türkiye'de ikamet izni, vatandaşlık konuları, Gürcistan'da Ahıska Bölgesine göç edenler ve Kırgızistan'daki Ahıska Türklerinin kültürel ve ekonomik durumlarıyla ilgili tam destek verdiğini belirtmiştir. Ahıskalı Türk temsilcileri ayrıca Devlet Bakanı Faruk Çelik, TOKİ başkanı Erdoğan Bayraktar, TİKA başkanı Musa Kulaklıkaya ile görüşmüştür. Bakan Çelik: “Ahıskalıların Ata vatanlarına dönmesi ve orada tekrar ocaklarının tütmesi konusunda hiçbir fedakârlıktan kaçınmayacaklarını” belirtmiştir. “Bu konuyla ilgili TOKİ, TİKA ve bütün devlet kurumlarıyla Ahıskalı kardeşlerimizin yanındayız” demiştir. TİKA Kırgızistan

---

³³⁸ Zeyrek, “Dış İşleri Bakanı Ahmet Davutoğlu: Ahıskalı kardeşlerimizin arkasındayız”, **a.g.m.**, s.8-9-10

³³⁹ *Bizim Ahıska Dergisi*, Y.7, S.20, (Sonbahar 2010), s.28

koordinatörü Nurçin Yıldız'la nisan ayında yaşanan olaylarda zarar gören ve TİKA tarafından onarılan Mayevka köyü ziyaret edilmiştir.³⁴⁰

Strasburg'da 5 Ekim 2011 tarihinde Dışişleri Bakanlığının katkısıyla “Unutulan bir sürgün hikâyesi: Ahıska Türkleri” adlı sergi açılmıştır. Sergide AKPM Başkanı Antalya Milletvekili Mevlüt Çavuşoğlu açılış konuşması yapmıştır. Mevlüt Çavuşoğlu konuşmasında özetle şunları belirtmiştir: AKPM, şimdiye kadar 4 rapor ve karar tasarısını kabul etmiştir. Ahıska Türklerinin sorunlarının giderilmesi, AKPM'nin önem verdiği konular arasında yer almaktadır.³⁴¹

Gürcistan Başbakanı Bidzina İvanişvili, 14 Şubat 2013 tarihinde Türkiye'ye resmi ziyaretlerde bulunmuştur. İvanişvili ile Başbakan Recep Tayyip Erdoğan toplantı yapmıştır. Toplantı sonrasında Başbakan Erdoğan: “Ahıska Türklerinin Gürcistan'a dönüş sürecini ele aldık. Sayın Başbakanın bunlara olumlu bakması bizleri mutlu etmiştir.” Şeklinde demeç vermiştir.³⁴²

Dış İşleri Bakanı Ahmet Davutoğlu 27 Mart 2013 tarihinde Gürcistan'ı ziyaret etmiştir. Gürcistan Dış İşleri Bakanı Mayapanjikidze ile yapılan toplantıda, İvanişvili ve Erdoğan'ın Ankara'daki görüşmelerinde gündeme gelen Ahıska Türklerinin Gürcistan'a geri dönüş süreci gündeme gelmiştir. Gürcistan Dış İşleri Bakanı Mayapanjikidze: Ahıska Türklerinin Gürcistan'a dönüş sürecinin başladığı bilgisi vermiştir. Geri dönüş konusunda 8900 kişi adına 5841 kişi başvuru yapmıştır. 864 kişi geri dönen statüsü kazanmıştır. Geri dönüş için adalet bakanlığının yasa tasarısı üzerinde çalıştığı vurgulanmıştır. Gürcü Bakan, “geri dönüş stratejisi ve entegrasyon süreci konularında uluslararası örgütler ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içinde olduklarını belirtmiştir. Statü sahibi ve statü adayı olan herkes aşamalardan geçiyor. Bu süreci mümkün olduğunca kolaylaştırmaya gayret ediyoruz.” Açıklamalarıyla sözlerini noktalamıştır. Toplantı sonrasında yapılan ortak basın toplantısında Sayın Davutoğlu: Ahıska Türklerinin Gürcistan'a dönüşleri konusunda Gürcistan Hükümetiyle birlikte uzun zamandır yakından çalışıldığı belirtilmiştir. Bu bir siyasi mesele değildir. İnsani meseledir. Türkiye gerekli olduğu

---

³⁴⁰ Nilüfer Dervişova, “Başbakan Recep Tayyip Erdoğan Kırgızistan'da Ahıska Türkleriyle Görüştü”, *Bizim Ahıska Dergisi*, Y.7, S.21, (Kış 2011), s.53

³⁴¹ Nurset Kopuzlu, “Stazburg'da Fotoğraf Sergimiz”, *Bizim Ahıska Dergisi*, Y.8, S.24, (Sonbahar 2011), s.12

³⁴² “Gürcistan'la Resmi Temaslar”, *Bizim Ahıska Dergisi*, Y.9, S.30, (Bahar 2013), s.54

takdirde Ahıska Türklerinin yurtlarına yeniden yerleşmesi için tüm yardımı sağlama hazır olduklarını eklenmiştir.³⁴³

Dış İşleri Bakanlığında 20-29 Mayıs 2013 tarihlerinde Ahıska Türklerinin hayatı konulu fotoğraf sergisi açılmıştır. Sergide büyükelçi Fatih Ceylan açılış konuşmasını yapmıştır.³⁴⁴

5.4. Ahıska Türkleri Derneklerinin Örgütlenme ve Dayanışma Faaliyetleri

Uluslararası Vatan Örgütü: Ahıska Türklerinin oluşturduğu en büyük organizasyondur. Örgütün 2 amacı vardır. 1944 yılında haksız sürüldüklerinin resmi olarak kabul edilmesi ve sürüldükleri topraklara geri dönmek şeklindedir.³⁴⁵

Moskova'da 18 Mayıs 1990 tarihinde "Vatan" adında yeni bir Türk derneği kurulması kararı alınmıştır. Kurultayda Yusuf Seferov, Vatan Cemiyetinin başkanı seçilmiştir. Genel merkezi Moskova olarak belirlenmiştir. Vatan Cemiyeti, SSCB Adalet Bakanlığı tarafından 25 Şubat 1991 tarihinde resmen tescil etmiştir.³⁴⁶ Ahıska Türklerinin buldukları cumhuriyetlerde şubeleri, bölgelerde ise temsilcilikleri açılmıştır. Vatan Cemiyeti 2.Kurultayını toplamda 207 delegenin katılımıyla gerçekleştirilir. Vatan Cemiyetin ismi Ahıska Türklerinin Uluslararası Vatan Cemiyeti olarak değiştirilmiştir. Cemiyetin başkanlığına yeniden Yusuf Seferov seçilir. Kongrede son 2 yılın faaliyetleri değerlendirilmiş ve Gelecek dönem için stratejiler oluşturulmuştur.³⁴⁷

Vatan Cemiyeti özellikle Azerbaycan'da etkisini artırmıştır. 13 Ekim 1993 tarihinde "Vatan" Azerbaycan'da tescil edilmiştir. Türkiye ile sıkı bağlar kurmayı başarır. Bunun sonucunda Azerbaycan'da yaşayan Ahıska Türkleri kimliklerinin önemini farklı bölgelerdeki Ahıska Türklerinden daha hızlı kavrarlar. Azerbaycan ve diğer Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinden 470 delegenin katıldığı 6 Mart 1999'da üçüncü özel konferans düzenlenir. Örgütün ismi "Ahıska Türkleri Derneği Vatan"

---

³⁴³ **a.g.m.**,s.54

³⁴⁴ "Dış İşleri Bakanlığında Ahıska Türklerinin Hayatı Konulu Fotoğraf Sergisi", *Bizim Ahıska Dergisi*, Y.9, S.31, (Yaz 2013), s.53

³⁴⁵ Sargın, **a.g.e.**, s. 81-82

³⁴⁶ Yunusov, **a.g.m.**, s. 883-884

³⁴⁷ Buntürk, **a.g.e.**,s. 254-255- 256

olarak değiştirilmiştir. Azerbaycan dışında da faaliyet göstermeye başlanır. Derneğin Azerbaycan üyeleri birçok uluslararası etkinliklerde Ahıska Türklerinin çok sesli savunucuları olur. Ahıska Türklerinin büyük kısmının desteğini alan Vatan'ın bütün temsilcilikleri birbiriyle irtibatlıdır. Vatan, 1996 yılında Romanya'da yapılan 41. Avrupa Milletleri Federal Birliğinin (FUEN) üyesi olmuştur.³⁴⁸ Yayın organı vatan Aşkı Gazetesi,1993 yılından bu yana maddi sorunlar yüzünden yayınlanamamaktadır.³⁴⁹

Khsna: Halil Umarov (Gozalishvili) Kasım 1991'de "sürgün edilen Müslüman-Meshler" derneğini kurmuş ve ismini "Kurtuluş" koymuştur. Genel merkezi 1997 yılına kadar Kafkasya'daki Nalçık kasabası olarak belirlenir. Kasım 1991 yılında Rusya'da tescil edilmesinin ardından 24 Mart 1992 yılında Gürcistan'da tescil edilir. Adını Gürcü ismi olan "Khsna" olarak değiştirilmiştir. 1995'de Halil Umarov (Gozalishvili)'in vefatından sonra İsa Eşrefov (Tavazade) örgütün liderli olmuştur. Khsna taraftarları Müslüman soyadlarını değiştirmiştir. Gürcistan'ın Ahıska'ya uzak olan bölgelerine yerleşirler. "Türk etkisindeki Gürcüler" (Meshler) olarak anıldılar. Khsna taraftarları için sürgünde değil vatanlarında yaşayabilmek için isim değiştirmek problem değildir. Etkisini özellikle 1992-1994 yıllarında artırır.³⁵⁰

Khsna, içindeki çekişmeler sonucunda 1996-1997 yıllarında Marat ve Klara Baratasvili kardeşler tarafından "Gürcü Muhacirler Birliği" ve "Letişah Baratasvili Fondu"nu adı altında ikiye ayrılmıştır.³⁵¹

1999 yılında faaliyetlerini sonlandırmıştır. Faaliyetlerini sonlana kadar Krasnodar'da temsilciliği mevcuttur. Uluslararası Vatan Örgütünden farklı olarak Gürcü tezini kabul etmişler. Kendilerini Türk değil Müslümanlaşmış Gürcü kabul etmişlerdir. Vatana dönüş konusunda yalnızca Ahıska değil tüm Gürcistan'ı vatan kabul etmişlerdir.³⁵²

Bağımsız Devletler Topluluğundaki bazı Ahıska Türkleri Vatan ve Khsna'nın faaliyetleri ve sorunları çözmekteki yetersizliklerinden dolayı uğradıkları hayal

---

³⁴⁸ Yunusov, **a.g.m.**, s. 883-884

³⁴⁹ Aslan, **a.g.e.**, s.21

³⁵⁰ Yunusov,**a.g.m.**, s. 883

³⁵¹ Buntürk, **a.g.e.**,257

³⁵² Sargın, **a.g.e.**, s. 80-81

kırıklığı sonucu Türkiye'ye göç etme kararı aldılar. 1990'da göçü savunan dernekler ortaya çıkmıştır. Azerbaycan'da yaşayan Ahıska Türkler arasında Türkiye'ye göç fikri daha fazla kabul görmüştür. Bu kişilerden biri de, Azerbaycan'da yaşayan Türk Kültür Merkezi Ahıska'nın başkanı Seyfeddin Buntürk'tür, 1996 yılında Türkiye'ye göç etmiştir³⁵³

Dünya Ahıska Türkleri Birliği: 2009 yılında Ziyatdin İsmahanoğlu Kassanov tarafından kurulmuştur. Genel Merkezi Ankara'dadır.

Ukrayna Ahıska Türkleri Vatan Cemiyeti: genel başkan Marat Rasulov'dur.

Azerbaycan Ahıska Türkleri Vatan Cemiyeti: genel başkan İbrahim Burhanov'dir.

Gürcistan Ahıska Türkleri Vatan Cemiyeti: genel başkan İsmail Molidze'dir.

Kazakistan Ahıska Türkleri Derneği: genel başkan Ziyatdin İsmahanoğlu Kassanov'dur.

Kırgızistan Ahıska Türkleri Derneği: genel başkan Mürefeddin Sakimov'dur.1989 yılında kurulmuştur. Genel merkez Bişkek'tedir. Çuş, Oş ve Celalabat'ta şubeleri vardır.³⁵⁴

Osmanlı Türkleri Derneği: 1990'da göçü Kırgızistan'da Abuzer Tayfur kurulmuştur.

Türkiye "Turkiya" Kazakistan'da İsmail Ganiev ve Ahmed Mamedov tarafından kurulmuştur.

Anadolu: Ukrayna'da Muhammad İzzetoğu tarafından kurulmuştur.

Umut "Umud" derneği: Krasador şehrinde Akram Bayraktarov tarafından 1994 yılında kurulmuş ve tescil edilmiştir. Fakat kısa zaman Ahıska Türkleri arasında popüler olan dernek devamlılığını koruyamamıştır.

Bu dernekler ve kuruluşlar içinde sadece Vatan ve Khsna uluslararası alanda söz sahibi olabilmıştır.³⁵⁵

---

³⁵³ Yunusov, a.g.m., s. 883-884

³⁵⁴ Murtaza İzzetoğlu, **Ahıskalı Türklerin Kutup Yıldızı**, İstanbul: İhlas Gazetecilik, 2009, 136-137

³⁵⁵ Yunusov, a.g.m., s. 883-884

As-Türk Cemiyeti: Kırgızistan'da Maksut İzzet'in başkanlığında kurulur. 2 Kasım Bişkek'te, 15 Kasım 1996'da Ankara'da Ahıska Türkleri Kurultayı düzenlenmiştir. İlk kurultayda Uluslararası Ahıska Türkleri Federasyonu kurulmuştur. Maddi problemlerden dolayı faaliyetlerine son verir.³⁵⁶

Ahıska Türkleri Ümit Cemiyeti: Vatan Cemiyetine alternatif olarak 1994'te kurulmuştur. Başkanı Ekrem Bayrakdarov'dur. Merkezi Krasador'dadır.

Ahıska Türkleri Derneği: Tevfik Haşimoğlu'nun başkanlığında kurulmuştur. Derneğin merkezi Almatı'dadır.

Ahıska Medeniyet Merkezi: Azerbaycan'daki Ahıska Türklerinin sorunlarına çözüm getirme amaçlı Bakü'de 1994'te kurulmuştur.

Ahıska Osmanlı Türk Merkezi: Müdürbey Usmanov ve Bedel Alisultanov öncülüğünde Bişkek'te kurulmuştur.

Ahıska Türkleri Cemiyeti: Eski SSCB'nin değişik yerlerine sürgün edilmiş Ahıska Türkleri tarafından kurulmuştur.³⁵⁷

Türkiye'deki Ahıska Türkleri tarafından kurulmuş dernekler:

Ankara Göçmen Ahıska Türkleri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği

Bursa Göçmen Ahıska Türkleri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği

Bursa-Gürsu Göçmen Ahıska Türkleri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği

İğdır Uluslararası Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği

İzmir Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği

Antalya Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği

Denizli Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği³⁵⁸

Kırıkhan Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği: Başkanlığını Kazım Yılmaz yapmaktadır.

---

³⁵⁶ Buntürk, **a.g.e.**,258

³⁵⁷ Aslan, **a.g.e.**, s.21-22

³⁵⁸ Sargın, **a.g.e.**, s. 83

İnegöl Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği: Başkanlığını Kenan Kender yapmaktadır.

Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği: merkezi Ankara'dadır başkanlığını vekâleten Kıyas Aslan yapmaktadır.³⁵⁹

Ahıskalılar Vakfı: 1997 yılında Mehmet Oğuz tarafından İstanbul'da kurulmuştur.

İstanbul Özbekistan Dostluk ve Kültür Derneği

Ahıska Türkleri Eğitim Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Derneği: 2000 yılında Rüstem Mürseloğlu tarafından İstanbul'da kurulmuştur.

Esenler Ahıska Türkleri Eğitim Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Derneği: 2003 yılında Fatma Ağalı tarafından kurulmuştur.

Ahıskalı Türkler Ülkü Kültür İşbirliği Kalkınma ve Dayanışma Derneği: 2006 yılında Rasim Bayraktar tarafından İstanbul'da kurulmuştur.

Ahıska Türk Dernekleri Federasyonu: 2003 yılında Bursa'da kurulmuştur. 2006 yılında Ankara'ya taşınmıştır. Genel Başkanı Osman Çelik'tir.

Bursa Sürgüne Uğramış Ahıska Türklerinin Haklarını Koruma Merkezi³⁶⁰

Ahıskalı Öğrenciler Mezunlar ve Mensupları Derneği: İstanbul'da kurulmuştur. Genel başkan Rüstem Alioğlu'dur.³⁶¹

Bizim Ahıskalılar Derneği: İstanbul'da kurulmuştur.

---

³⁵⁹ Aslan, **a.g.e.**, s.22-23

³⁶⁰ İzzetoğlu, Ahıskalı Türklerin Kutup Yıldızı, **a.g.e.**, s.138-139

³⁶¹ Rüstem Alioğlu, Atabey Gürbulak, "Ahimed 2013 Akademik Faaliyetler", **Ahıska Vizyonu 2013**, 'y.y', İstanbul: Anadolu Ofset, 2014, s 237

SONUÇ

Ahıska Türkleri 1944 yılında sürgüne gönderildiklerinde aralarına karışan Laz ve Acarların itirazları sonucunda çok kısa sürede vatanlarına geri gönderilmeleri, sürgünü Türk etnisitesi konusunda kişiselleştirmiştir. Ahıska Türkleri, İkinci Dünya Savaşı sonrasında sürgüne gönderilen milletler içinde vatanlarına dönüşlerine izin verilmeyen tek halktır.

Ahıska Türkleri, vatanlarına dönüş çabalarına Gürcü Hükümetini: “geçen onca yıl sonrasında Ahıska Türklerinin evlerine ve arazilerine farklı milletlerden toplulukların iskan ettiğini, bu nedenle Ahıska Bölgesine yerleştirilmelerinin mümkün olmayacağı” bahanesini öne sürmektedir. Ahıska Türkleri, bu bahaneyi etkisiz kılmak için, İkinci Dünya Savaşı sonunda soykırım yaşayan Yahudilere BM kararı ile 2000 yıl önce yaşadıkları toprakların % 51'nin verilmesini emsal gösterilebilir. Bu emsalle benzer trajedi yaşayan Ahıska Türklerinin sadece 70 yıllık sürgün sonucu vatanlarından ayrı kalması uluslararası platformlarda daha net anlatılabilir ve empati kurdurulabilir.

Günümüzde, eski SSCB Cumhuriyetlerinde 4.264 yerleşim biriminde her türlü insan haklarından yoksun olarak yaşamaya çalışan Ahıska Türkleri, vatanları Ahıska Bölgesine dönmeyi ümit etmektedir. Ahıska Türkleri tüm bu olumsuzluklara rağmen milli kimlik ve birlikteliğini kaybetmemişlerdir. Güçlü aile bağları Ahıska Türklerini kapalı toplum haline gelmiş ve iç evlilikler yoluyla etnik dayanışmalarını güçlendirmişler. Diğer etnik gruplarla ilişkilerini en alt seviyeye indirerek, anadilleri Türkçeyi koruyarak asimilasyona ve yok oluşa direnmişlerdir. Ahıska Türklerinde etnik kimlik oluşumu sürgün sonrasında maruz kaldıkları baskı, ayrımcı politika ve şiddetle başlamıştır. Ahıska Türkleri Orta Asya'da aynı etnik kökene sahip oldukları halde Türkmen, Özbek ve diğer Türk gruplarıyla evlenmeyerek etnik kimliğini korumuşlardır.

Ahıska Türklerinin en büyük problemi Ahıska Bölgesine geri dönüş sorunudur. Türkiye henüz bu soruna ciddi biçimde çözüm geliştirememiştir. Dünyanın dört bir yanına dağılmış Ahıska Türklerini, Gürcistan'a yönlendirebilecek politika geliştirememiştir.

Türkiye, Ahıska Türklerinin vatana dönüş mücadelesinde Avrupa Konseyi sürecinde daha etkin rol üstlenebilir. Uzun yıllardır AB'ye üyelik müzakereleri sürecinde edindiği tecrübe ve ilişkileri Ahıska Türklerinin geri dönüş sorunları konusunda kullanabilir. BM ve AGİT gibi uluslararası arenalarda Ahıska Türklerinin sorunlarını belirtebilir ve çözüm için kamuoyu oluşturabilir, uluslararası ve bölgesel güçlerden çözüm için işbirliği talep edebilir. Türk Dış politikası enerjinin bir kısmını özellikle bu konuda harcaması önem arz etmektedir. Gürcistan'ın, Ahıska Türklerinin geri dönüşü hususundaki engelleri çözmek için ikili görüşmeler sürdürülmelidir. Gürcistan'ın 1999 yılında başlayan AB ile müzakerelerinde çözümü beklenen en önemli fasılların biri olan Ahıska Türklerinin geri dönüş sorunları meselesidir. 2011 yılına kadar çözmeyi taahhüt etmesine rağmen durum an itibariyle değerlendirildiğinde pek yol alınmadığı gözlemlenmiştir. Bunda Gürcistan'ın önceliğinin Abhazya ve Güney Osetya sorunları nedeniyle Rusya ile yapılmış ve kaybedilmiş savaş ve ekonomik sorunlar vardır. Fakat Gürcistan'ın Ahıska Türklerinin geri dönüşüne ilişkin uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmediği takdirde maddi manevi zararlar sebebiyle bireysel başvuru yolu açıktır. Bireysel başvuruların sonuçları Gürcistan'ı ağır tazminatlar ödemeye mahkum edebilecektir. Bu durum Gürcistan'ın Ahıska Türklerinin geri dönüşü için ayıracağı bütçeden çok daha yüksek olabilir. Üstelik Türkiye ve Uluslararası kuruluşlar maddi yükün ciddi bir kısmını yüklenmeye hazırdır. Bu değerlendirmeler Gürcistan Hükümetine zarar, kar, sonuç ilişkileriyle ciddi biçimde anlatılabilir.

Ahıska Türkleri, uluslararası hukuk açısından ve de 1999 yılında Gürcistan'ın verdiği taahhüdün gereği Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurması suretiyle haklarını arayabilme imkânı elde etmiştir. Burada en büyük görev Ahıska Türkleri Derneklerine düşmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine bireysel şikâyetlerde bulunacak Ahıska Türklerine aracılık etmeli, hukuki teknik yardım yapılmalıdır. Ahıska Türklerini, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine bireysel şikâyetlerde bulunmaları konusunda teşvik etmelidir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine

açılacak on binlerce dava bütün dünyanın dikkatini vatanlarından sürgün edilen Ahıska Türklerinin haklı davasına çekecektir. Oluşan uluslararası kamuoyunun Gürcistan ve Rusya baskısı sonucu meselenin çözümü konusunda büyük bir aşama kat edilebilir.

Gürcistan, kaybettiği Ahbazya ve Güney Osetya topraklarının bir benzerinin Acaristan ve Ahıska Bölgesinde gerçekleşme endişesi içinde çok zor durumdadır. Bu durum Gürcistan'ı bölgesel güçle askeri ve ekonomik ortaklık yapmaya itmektir. Ahıska Türklerinin geri dönüş sorunlarının çözümünün yükü tek başına Gürcistan omuzlarına bırakılmamalıdır. Gürcistan'ın ekonomik kırılganlığı ve zayıflığından faydalanıp ekonomik yardımlar yapılabilir. Azerbaycan'ında dâhil olacağı bölgesel ortak pazar, ortak para birimi, AB örneğinde olduğu gibi sınırların olmadığı serbest geçişin olduğu modeller, ekonomik projelerle Gürcistan için Türkiye vazgeçilmez noktasına getirilebilir. Türkiye'deki yerli sermayenin yurtdışı yatırımlar için Gürcistan adres gösterilebilir. Bu ekonomik yatırım baskısı karşısında Gürcistan Ahıska Türklerinin vatana dönüş konusunda eskisi gibi çözüme katkıda bulunmama ya da ağırdan alma taktiklerine başvurama ihtimalini azaltacaktır. Şayet Gürcistan'ın çözüm konusunda eski gibi elini taşın altına koymaması durumunda Türkiye ekonomik anlamda çok zor durumdaki Gürcistan'daki yatırımlarını durdurma ya da geri çekme kartı Gürcistan'ı çözüme zorlayacaktır.

Ahıska Türkleri, Ahıska Bölgesinden sürüldükten sonra bölgede nüfus azalmıştır. Gürcü ve Ermenilerin daha çok kentli olmasından dolayı Ahıska Türklerinin bıraktıkları köylere yerleşmemişler dolayısıyla birçok tarım alanı değerlendirilmemektedir. Ahıska Türkleri vatanlarına geri dönüşünde, Ahıska Türklerinin kullanılmayan evleri ve arazilerine öncelikle yerleştirilmesi önem arz etmektedir.

Ahıska Türkleri, Ahıska Bölgesinden sürüldükten sonra Ermeniler bölgede çoğunluğu oluşturmaktadır. Ermeniler bölgede adı konulmamış yarı özerk konumdadır. Ahıska Bölgesine, Ahıska Türklerinin geri dönmesi durumunda bölgede Ermeni nüfusu dengelenecektir. Yakın dönemde savaşlarla Abhazya ve Güney Osetya'yı kaybeden, Acaristan'dan gelen bağımsızlık söylentilerinden endişe duyan Gürcistan'a özellikle bu konu dikkat çekilerek ikna edilebilir.

Gürcistan'ın, Rusya ve Ermenistan'la olumsuz ilişkilerinden faydalanıp askeri işbirliği, diplomasi ile Ahıska Bölgesinde Ahıska Türklerinin geri dönüş problemi çözülebilir. Şayet bu yöntemlerin hiçbiri sorunu çözülmez ise B planı devreye sokulup Rusya ile ortak hareket edilebilir. Tıpkı Osmanlının Borçlarının aslan payının Türkiye Cumhuriyetine kesilmesi örneğinde olduğu gibi SSCB'nin halefi Rusya olduğu için sürgün konusunda günümüzde sorumlu ana mercii Rusya'dır. Bu durum Rusya'ya henüz çok önemli problemler yaşatmamış gibi gözükse de önümüzdeki dönemlerde sorun yaşamayı kaçınılmazdır. Soçi Kış Olimpiyatlarında görüldüğü üzere Çerkezlerin Rusya ve Dünyanın çeşitli bölgelerinde gerçekleştirdikleri yoğun protestolar Rusya'yı sıkıntıya sokmuştur. Çerkez katliamının gündemde tutulması sonucunda hareketle sürgüne gönderilen halkların; haklarını uluslararası arenada araması, gündeme getirmesi ve Rusya'dan hesap sorması sonucu sürgün edilen halklara ödenecek maddi tazminatlar Rusya'yı maddi manevi büyük sıkıntılara sokacaktır. Rusya haksız yere sürgün edilenlere maddi tazminat ödemek ve yerleşim bölgesi göstermek zorunda olduğu realitedir. Bu sıkıntılardan biri olan Ahıska Türklerinin sürgünü hususunda Rusya sorumluluktan sıyrılmak için işbirliği yapabilir. Şayet Rusya çözüm için işbirliğine yanaşmaz ise Türkiye, Rusya'nın aleyhine Adalet Divanına başvurabilir.

Rusya; Eski SSCB topraklarında Putin politikalarına muhalif hareket eden, Gül ve Turuncu devrimlerle işbaşına gelen, AB üye olma ve NATO'ya dâhil olma çabasındaki iki ülke olan Ukrayna ve Gürcistan'a çok yeni husumetler beslemektedir. Gürcistan'ı sıkıştırmak, hizaya getirmek için işbirliğini ciddi anlamda değerlendirebilir. Özellikle Ukrayna olayları sonucunda Kırımın Rusya'ya dâhil olması sonucunda yalnızlaşan Rusya sırf bu nedenlerden ötürü işbirliğini açık olacaktır. Rusya'nın Güney Osetya ve Abhazya konularında Gürcistan'ın içişlerine müdahalesi düşünülecek olursa bu ihtimal hiçte düşük değildir.

Falaşalar, Musevi olup olmadıkları büyük tartışmalara neden olan, halende Musevilikleri tartışılan, ikinci sınıf insan muamelesi gören, en basit işlerde çalıştırılan, İsrail'deki Museviler içinde en düşük gelir grubuna sahip topluluktur. Özellikle Filistin'e düzenlenen operasyonlarda ön saflarda görev verilmektedir. Bir nevi kayıplarında sakınca görmemektedirler. İsrail, kendi ülkesinde bu derece önemsizleştirdiği ve ötelediği Falaşaları açlıktan ve diğer etnik grupların

baskılarından yok olma tehlikesine karşı Etiyopya'dan defalarca yapılan operasyonlarla ülkelerine getirmiştir. Bu örnekten yola çıkarak Fergana Olayları ve Krasnodar sorunlarında Türkiye'nin üzerine düşeni yapmadığı sonucuna rahatlıkla ulaşabiliriz.

Günümüzde Ahıska bölgesinde çoğunluğu oluşturan Ermenilerin, Kırım'da çoğunluk olan Ruslar gibi referanduma gitmesi durumunda çok yüksek ihtimalde bağımsızlık ya da Ermenistan'a bağlanma sonucu çıkacaktır. Ahıska Türklerinin, Ahıska Bölgesine iskân edilmesi konusunda çok dikkatli hareket edilmelidir. Ahıska bölgesinde Ermeni çoğunluğu harekete geçirecek toplu iskânlar konusunda tedbir elden bırakılmamalıdır. Gürcistan'la anlaşma ihtimalinde Ahıska Bölgesine göç düşük tutulup, nüfusun büyük kısmı Gürcistan'ın değişik bölgelerine göç ettirilebilir. Sonraki aşamalarda ikinci göçlerle Ahıska Bölgesine iskân ettirilmesi daha yumuşak geçişle sorunu çözecektir. Aksi taktide, Ahıska Türklerinin Ahıska Bölgesine göçü çıkmaza girebilir.

Türk Dış Politikasında Ahıska Türkleri başlıklı çalışmada kaynak araştırmaları sırasında konuya ilgili yazarların ve aydınların yorumlarından, çözüm önerilerinden şüphe ve endişenin hâkim olduğu anlaşılmaktadır. Her gelişmeden Ahıska Türklerine yönelik olumsuz sonuçlar çıkacağı endişesi yaygındır. Krasnodar Sorununa ABD'nin müdahil olması, çok zor durumda yaşam mücadelesi veren binlerce Ahıska Türkünü Amerika'ya kabul etmesinde dahi art niyet aranmaktadır. Aslında Amerika'nın amacının "Ahıska Türkleri konusunda üzerine düşen görevi yeterince yapamamış Türkiye'yi küçük duruma düşürmek" yorumları yapılmaktadır.

Oysa konu farklı boyutlarıyla değerlendirilebilir ve farklı açılardan görülebilir. Ahıska Bölgesinin Türkiye tarafındaki komşu illeri Kars ve Ardahan'dır. Kars ve Ardahan nüfuslarının en iyimser tahminlerle üçte ikisi Türkiye'nin batı bölgelerine, Avrupa'ya, Amerika'ya göç etmiştir. Kars ve Ardahan nüfusu hızla azalan illerin en başında gelmektedir. Kars ve Ardahan'ın çevresindeki illerde yoğun göç veren ve nüfusu azalan şehirlerdir. Bu gerçeklikten hareketle Ahıska Bölgesinin Türkiye'nin kuruluşundan itibaren Türkiye sınırları içinde kaldığını varsayalım, nüfusunun büyük kısmının Türkiye'nin batı illerine ve Dünyanın gelişmiş ülkelerine göç edecektir. Bu realite göz önünde bulundurularak ABD'ye göç değerlendirilmelidir.

Ayrıca, Amerika'daki Ahıska Türkleri zamanla politik arenada Türk Lobisi oluşturabilir. Türk Dış Politikası böylesi bir olasılıkta, bölgesel hatta küresel hamlelerle şuan ki noktadan çok daha fazla hareket alanı elde etmiş olur. Bunun ekonomiye, gelişmişliğe katkısı ayrıca çok önemli sonuçlar doğurur. Almanya ve Avrupa'daki gurbetçilerimizin spor, sanat, ekonomi, döviz girdisi nedeniyle Anavatanlarına katkısı düşünülecek olursa halen tek süper güç olan Amerika'daki Ahıska Türklerinin başarıları çok daha önemli sonuçlar doğuracağı şüphesizdir. Bununla birlikte Ahıska Türklerinin ABD'ye göçü ile Krasnodar sorununu tamamıyla çözülmemiştir. ABD'ye göç edemeyen aile fertleri nedeniyle aileler bölünmüştür. Ahıska Türkleri için sorun daha çekilmez boyutlara varmıştır.

Eski SSCB topraklarındaki Ahıska Türklerinin hepsinin Ahıska Bölgesine yerleşmesi kısa vadede çok zor olduğu kabullenilmelidir. Yine bazı Ahıskalı liderlerin ve bir kısım aydınların savunduğu fikir olan eski SSCB topraklarındaki Ahıska Türklerinin hepsinin Türkiye'ye göç etmesi fikri de rasyonel değildir. Çünkü geçmişte Bulgaristan örneğinde de tekrarlandığı gibi Türkiye sınırları dışında yaşayan Türk toplulukların yerel hükümetlerle yaşadığı her sorunları Türkiye'ye kabul etme kolaylığı sorunun çözümünde yeterli olmamaktadır. Nitekim 1989 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden Türklerin hiç azımsanmayacak kısmı geri Bulgaristan'a dönmüştür. Ayrıca yaşanan her sorunda Türkiye dışındaki Türkleri Türkiye'ye kabul etmek, yüzyıllarca yaşam mücadelesi verdikleri topraklarda Türk Dış Politikasının yenilgiyi kabul etmesi anlamına gelmektedir. Türklerin boşalttığı Ülkelerde Türkiye'nin etkisi geçmişe kıyasla azaltmakta, hatta yok olmaktadır. Bu ve benzeri durumlar Türk Dış Politikasının, gelecekte hareket alanını kısıtlamaktadır. Yalnızca kendi sınırlarındaki sorunlara müdahil olabilen, dünya siyasetinde gündem anlamında reytingi oldukça düşük ülke konumuna düşmesine neden olacaktır.

Siyasi ve ekonomik ve askeri alanda söz sahibi ülkeler, her önemli bölgede bir ülkeyi ya da etnik topluluğu; dinsel, mezhepsel, etnik köken ortaklığı ve ya ekonomik çıkar ortaklığı nedeniyle askeri, ekonomik, siyasi alanda korumak ve kollamaktadır. Örnek olarak İran'la Lübnan'daki Hizbullah, Rusya ile Suriye arasındaki ilişkisi gibi. Bu anlamda Türkiye, Yurtdışında azınlık olarak yaşayan soydaşlarını buldukları ülkelerde tutmalı, sorunu azınlık durumunda bulunduğu ülkelerin hükümetleriyle sıkı diyalog ve diplomasi markajı ile çözmelidir. Zor durumdaki Türk soydaşların

istihdam ve ekonomik koşulların düzeltilmesi ile ilgili konularda yerel hükümetlerle çalışmalar yapılmalı, çözümler üretilmelidir. Hatta hem Türkler hem de yerel hükümetler ekonomik olarak desteklenmelidir.

Sürgün ve etkileri konusunda farklı milletlerin boyunduruğu altında binlerce yıl yaşamış Museviler, çok önemli örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. 2 bin yıl boyunca dünyanın dört bir yanına sürülmüş pes etmemişlerdir. Museviler yaşadıkları baskılar ve soykırımlara rağmen bilimde, sanatta, ekonomide tarihe damgasını vurmuştur. Azınlık olarak yaşadıkları ülkelerde siyasette ve karar organlarında etkili olmuşlardır. Tüm bunlardan hareketle 1944 yılında Komünist Parti karar organında bir Ahıska Türkü'nün olma ihtimalinde, Stalin'i sürgünü engelleme konusunda ikna etme olasılığı kuvvetle muhtemeldir. Sorunun çözümü birazda Ahıska Türkülerinin elindedir. Eğitim imkânlarının zor olduğu gerçekliğine rağmen idealist bir bakış açısıyla buldukları ülkelerin karar organlarında etkili ve söz sahibi olmayı hedeflenmeli, şartlar zorlanmalıdır.

Günümüzde Ukrayna'dan kopma noktasındaki doğudaki Donetsk kenti ve Slaviyansk kasabası bu yerleşim birimlerinde ciddi miktarda Ahıska Türkü yaşamaktadır. İç savaş öncesinde Rus milliyetçilerin tacizleriyle yaşam süren Ahıska Türkleri iç savaş da ve sonrası olası bağımsızlık ya da Rusya'ya katılma ihtimallerinde durumlarının daha kötüye gideceği kuşkusuzdur.

Ahıska Türkleri bütün Türk coğrafyasına dağılmış, bütün Türk coğrafyasını en iyi tanıyan, tüm Türk şivelerini en iyi bilen Türk topluluğudur. Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri, Gürcistan, Rusya, Ukrayna ile siyasi, sosyal, kültürel ve diplomatik köprü vazifesi görebilir. Bu nedenle Türkiye, bu ülkelerle ilişkilerini daha geliştirme adına bu ülkelerde yaşayan Ahıska Türklerini vatandaşı yapabilir.

Ahıska dernekleri öncelikle vatana dönüş davası konusunda kendi aralarında anlaşmalı ve faaliyetlerini birlikte tek çatı altında sürdürmelidir. Kırım Tatarlarının mücadelesindeki başarı, dernekçilikten vazgeçip geniş tabanlı Kırım Tatar Milli Meclisi kurmalarıyla ilişkilidir. Bu nedenle çok büyük coğrafyada küçük gruplar halinde birçok devlete dağılmış olsalar da ve ağır ekonomik sorunlarla boğuşuyor olmalarına rağmen Ahıska Türkleri Milli Meclisini oluşturmak zorundadırlar.

KAYNAKÇA

AGARA, İbrahim. **Ahıska Türkleri Sürgününün 60. Yılı Anısına İnsanlık Dramı**. İzmir. İzmir Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği. 2004

AGARA, İbrahim. “Toplu Konut İdaresinden Ahıska Konutları”. *Bizim Ahıska Dergisi*. Y.1. S.3. (Haziran 2005)

AĞAOĞLU, Zeynettin. **Eski Sovyetler Birliği Cumhuriyetlerinin Türkiye’ye Göç Eden Ahıska Türklerinin Göç Koşulları ve Sorunları Yenibosna Örneği**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul. 2011

ALİOĞLU, Rüstem. GÜRBULAK, Atabey. “Ahimed 2013 Akademik Faaliyetler”. **Ahıska Vizyonu 2013**. ’y.y’. İstanbul. Anadolu Ofset. 2014

ANADİLİ, İsmail Molidze. “Ahıska Türkleri Derneği Ahıska’da şube açtı”. *Bizim Ahıska Dergisi*. Y.5. S. 15. (Yaz 2009)

ASLAN, Kıyas. **Ahıska Türkleri**. Ankara. Ahıska Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği. 1995.

ARSLANOĞLU, Cemender. “Osmanlıların Fethinden Önce Kuzey Doğu Anadolu Sınırlarımızdaki Ardahan-Çıldır-Posof- ve Hanak Bölgesinin Türklüğü Köyler ve Köylü Adları”, *Türk Kültürü Dergisi*, C. XI, S. 126, 1973

AVŞAR, B. Zakir. TUNÇALP, Zafer S. . **Sürgünde 50. Yıl Ahıska Türkleri**, Ankara. TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları. ’t.y.’

AYKUN, İbrahim. “Paseviç ve Şark Seraskerliği ile İlişkiler. *Türkler Ansiklopedisi*. C. XII. 2002

BARBAKADZE, Süleyman. “Avrupa Parlamento Asamblesi Güz Toplantısı”. *Ahıska Dergisi*. Y.2. S.3. 2002

BAYRAKTAR, Rasim. **Ahıska Çıldır Beylerbeyliği**. İstanbul. Yaşayan Kitaplar. 2000

BAYRAKTAR, Rasim. **21. Yüzyılda İnsanlık Dramı**. İzmir. İhlas Matbaacılık.1999.

- BAYRAM, Seyfettin. **Stalin Zulmünün Vatansız Bıraktığı Ahıska Türkleri**. Ankara. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. 2008
- BAYRAMOV, Firiddin. **Ahıska Türklerinin Anayurda Dönüş Mücadelesi ve Fergana Olaylarının Türk Medyasına Yansıması**. (İstanbul Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul. 2006
- ÇAKIRGÖZOĞLU, A. Niyazi. “Ahısklıların Eğitim Meseleleri- Kırgızistan Dosyası”. *Bizim Ahıska Dergisi*. Y.1. S.4. (Aralık 2010)
- ÇAVUŞ, Ekrem. “ABD’de Ahıska Türklerinin Kurucu Kongresi Yapıldı”. *Bizim Ahıska Dergisi*. Y.5. S. 15. (Yaz 2009)
- BUNTÜRK, Seyfeddin. **Rus Türk Mücadelesinde Ahıska Türkleri**. Ankara. Berikan Yayınevi. 2007
- DEVİRİSHEVA, Fatima. **Sözlü Kültür Bağlamında Ahıska Türkleri**. (Ankara Üniversitesi. SBE. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara. 2003
- DEVİRİSHEVA, Nilüfer. “Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün Kırgızistan Ziyareti”. *Bizim Ahıska Dergisi*. Y.5. S. 15. (Yaz 2009)
- DEVİRİSHEVA, Nilüfer. “Ahıska Türklerinin Sürgünün 65. Yıldönümü”. *Bizim Ahıska Dergisi*. Y.6. S. 17. (Kış 2010)
- DEVİRİSHEVA, Nilüfer. “Kırgızistan Olayları ve Ahıska Türkleri”. *Bizim Ahıska Dergisi*. Y.6. S. 18. (Bahar 2010)
- DEVİRİSHEVA, Nilüfer. “Kırgızistan’ın Mayevka Köyünde Yaşanan Kanlı Olayların Ardından Tam Bir Sene Geçti”. *Ahıska Dosyası Dergisi*. Y.4. S. 4-5. (Şubat 2012)
- DEVİRİSHEVA, Nilüfer. “Başbakan Recep Tayyip Erdoğan Kırgızistan’da Ahıska Türkleriyle Görüştü”. *Bizim Ahıska Dergisi*. Y.7. S.21. (Kış 2011).
- EYUBOVA, Rufina. “Türkiye Cumhuriyeti Kazakistan Büyükelçisi Ömer Burhan, Tüzel Ahıska Derneğini ziyaret etti”. *Ahıska Gazetesi*. S.43. (23 Kasım 2012)
- FEYZULLAHEV, Babalek. **İkinci Dünya Harbi’nde Sürgüne Gönderilen Ahıska Türklerinin Tarihi**. (İstanbul Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul. 2003
- GÜNAY, Nejla. “Osmanlının Son Döneminde Ahıska Türklerinin Anadolu’ya Göç ve İskanı”. *Bilig Dergisi*. S.51. (Bahar 2012)
- GÜRBÜZ, M. Vedat. “Günümüz Türk Dış Politikası Stratejisinde. Kafkasya ile İlişkiler”. **Türkiye’nin Değişen Dış Politikası**. Ankara. Nobel Yayın, Dağıtım.2010

- HABİB, İlhami. “Ankara’dan Destek İstedik”. *Ahıskalılar Dergisi*. S.3. 2003
- İŞERİ, Emre. “Türkiye’nin Yeni Dış Politika Etkinliğinin Kafkasya’daki Sınırları: Ermenistan Boyutu”. **Türkiye’nin Değişen Dış Politikası**. Ankara. Nobel Yayın. Dağıtım.2010
- İZZETOĞLU, Murtaza. **Ukrayna’da Ahıska ve Tatar Türkleri**. İstanbul. İhlas Matbaacılık Gazetecilik Yayıncılık. 2003
- İZZETOĞLU, Murtaza. **Ahıskalı Türklerin Kutup Yıldızı**. İstanbul. İhlas Gazetecilik. 2009
- KALAFAT, Yaşar. “Güney Kafkasya Barışının Sağlanmasında Anahtar Etnisite-Ahıskalılar”. *Ahıska Dosyası*. Y.1. S. 1. 2007
- KIRZIOĞLU, M. Fahrettin. “Ahıska Bölgesi ve Türklük”. *Türk Kültür Dergisi*. C. VIII. S. 87. 1970
- KOLUKIRIK, Suat. “Sürgün Toplumsal Hafıza ve Kültürel Göç ABD’deki Ahıska Türkleri Üzerine Bir Araştırma”. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*. S.59, 2011
- KOPUZLU, Nusret. “Nereden Nereye Geldik”, *Bizim Ahıska Dergisi*, Y.1, S. 4, (Aralık 2005)
- KOPUZLU, Nusret. “Stazburg’da Fotoğraf Sergimiz”. *Bizim Ahıska Dergisi*. Y.8. S.24. (Sonbahar 2011)
- MEVLETOVA, Reşinaz. “TİKA Başkanı Öner Kabasal: Ahıskalılar, Çok Çalışkan İnsanlar”. *Ahıskalılar Dergisi*. S.2. (Mayıs 2002)
- MURADOĞLU, Tiyaşah. “Ahıska Türkleri ve Sorunları Toplantısı New York’ta yapıldı”. *Ahıska Dergisi*. S. 10. (Ocak 2009)
- MÜRSELOĞLU, Rüstem. “Bu Kadarı da Fazla!”. *Ahıska Dergisi*. S.7. (Şubat 2005)
- OSPİNOV, Alexander, KAYAALP, Deniz(çev) . “Krasnador’daki Ahıska Türkleri”. *Stratejik Analiz Dergisi*. C.VII. S.88. (Ağustos 2007)
- RAGİBOVA, İlmira. **Kırgızistan’da yaşayan Ahıska Türklerinin Folkloru**. (Selçuk Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Doktora Tezi). Konya. 2008.
- RİCHMOND, WalterComins. “Sovyetlerin Türk Halklarını Sürgün Etmesi”. **Türkler Ansiklopedisi**. C XVIII. Ankara. Yeni Türkiye Yayınları. 2002
- SARGIN, Hakan. **Ahıska Türkleriyle ilgili Politikaların Stratejik Boyutu**. (Marmara Üniversitesi TAE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul. 2006
- SAYGILI, Ali. **Ahıska Türklerinde Sosyal Yapı Kırgızistan Bağış Köyü Örneği**. (İstanbul Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul. 2004

SEFEROV, Rehman. AKIŞ, Ayhan. “Sovyet Döneminden Günümüze Ahıska Türklerinin Yaşadıkları Coğrafyaya Göçlerle Birlikte Genel Bir Bakış”. *Türkiyat Araştırma Dergisi*. S.24. 2008.

SEZGİN, Mahmut Niyazi. AĞACAN. Kamil. **Dünden Bugüne Ahıska Türkleri Sorunu**. Ankara. Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi. 2003

ŞAKİROV, Rasim. “Teşekkürler ASAM”. *Ahıska Dergisi*. S. 9. (Haziran 2008)

TAVKUL, Ufuk. “Kafkasya ve Çevresindeki Türk Toplulukları”. **Türkler Ansiklopedisi**. Ankara. Yeni Türkiye yayınları. C. XX. 2002.

TURANLI, Ahmet. “Milli Eğitim Bakanlığı, Yurt Dışı Eğitim Öğretim Genel Müdürü Hasan Kaplan’la Röportaj”. *Ahıska Dergisi*. S. 9. (Haziran 2008)

VEYSELOĞLU, Ali Paşa. **Ahıska Türklerinin Dramı**. Ankara. Ocak Yayınları. 1999

YUNUSOV, Arif. “İki Kere Sürülen Halk”. **Türkler Ansiklopedisi**. Ankara. Yeni Türkiye Yayınları. C. XVIII. 2002

ZEYREK, Yunus. “İmza Atanların Kaleminden Moskova Antlaşması”. *Bizim Ahıska Dergisi*, Y.6. S.18. (Bahar 2010)

ZEYREK, Yunus. “Kazım Karabekir’i Okurken”. *Bizim Ahıska Dergisi*, Y.10. S.32. (Sonbahar 2013)

ZEYREK, Yunus. “Devlet Bakanı Mustafa Sait Yazıcıoğlu’yla mülakat”. *Bizim Ahıska Dergisi*. Y.4. S. 11-12. (Yaz-Sonbahar 2008)

ZEYREK, Yunus. “Dış İşleri Bakanı Ahmet Davutoğlu: Ahıskalı kardeşlerimizin arkasındayız”. *Bizim Ahıska Dergisi*. Y.7. S.20. (Sonbahar 2010)

ZEYREK, Yunus. **Ahıska Araştırmaları**. Ankara. ‘y.y’. Kozan Ofset Matbaacılık. 2007.

ZEYREK, Yunus. “Ahıska ve Ahıska Türkleri”. **Türkler Ansiklopedisi**. Ankara. Yeni Türkiye Yayınları. C. XX. 2002.

ZEYREK, yunus. çevirim

İçerik, 02,06,2014, http://www.ahıska.org.tr/kitap_muhteviyat/ahıska%20bolgesi%20ve%20ahıska%20turkleri.pdf

“Ahıskalılarla İlgili Bugüne Kadar Çıkan Kanunlar ve Son Durumu”. *Ahıskalılar Dergisi*. S.1. 2001

“Ahıska Türkleri Birinci Ankara Konferansı – Protokol Konuşmaları”. *Bizim Ahıska Dergisi*. Y.1. S. 2. (Mart 2005)

- “Ahıska Türküleri Vatan Topraklarına Döneceklerdir”. *Bizim Ahıska Dergisi*. Y.3. S. 7. (Mart 2007)
- “Avrupa Konseyindeki Faaliyetimiz”. *Bizim Ahıska Dergisi*. Y.3. S. 7. (Mart 2007)
- Bizim Ahıska Dergisi*. Y.4. S. 10. (Bahar 2008)
- “Dış İşleri Bakanlığında Ahıska Türklerinin Hayatı Konulu Fotoğraf Sergisi”. *Bizim Ahıska Dergisi*. Y.9. S.31. (Yaz 2013),
- “Gürcistan’la Resmi Temaslar”. *Bizim Ahıska Dergisi*. Y.9. S.30. (Bahar 2013)
- “Hepsi Türklük Çınarının Dalları”. *Ahıskalılar Dergisi*. S. 5. (Temmuz 2004)
- “Mevlüt Çavuşoğlu AKPM başkanı”. *Bizim Ahıska Dergisi*. Y.6. S. 17. (Kış 2010)
- “TOKİ’den Ahıskalılara Toplu Konut”, *Bizim Ahıska Dergisi*, Y.1,S. 2, (Mart 2005)
- “Türk Devletinden İsteklerimiz”. *Ahıskalılar Dergisi*. S.1. 2001